

Planiranje poreza na dobit banaka u Republici Hrvatskoj

Herceg, Marijana

Professional thesis / Završni specijalistički

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:063504>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-28**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

MARIJANA HERCEG

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je specijalistički poslijediplomski rad
(vrsta rada)
isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, 7.05.2018

(potpis)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
EKONOMSKI FAKULTET**

MARIJANA HERCEG

**PLANIRANJE POREZA NA DOBIT BANAKA
U REPUBLICI HRVATSKOJ**

**POSLIJEDIPLOMSKI
SPECIJALISTIČKI RAD**

ZAGREB, 2018. GODINE

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Predmet i cilj rada.....	1
1.2.	Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3.	Sadržaj i struktura rada.....	2
2.	MJESTO I ULOGA POREZA NA DOBIT U HRVATSKOM POREZNOJ SUSTAVU.....	3
2.1.	Porezni sustav u Hrvatskoj.....	3
2.2.	Porez na dobit u Republici Hrvatskoj.....	5
2.2.1.	Elementi poreza na dobit u Republici Hrvatskoj.....	5
2.2.2.	Porezni obveznik.....	5
2.2.3.	Porezna osnovica.....	6
2.2.4.	Porezni poticaji i porezne olakšice.....	8
2.2.5.	Porezna stopa.....	13
2.3.	Fiskalni učinci poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2016. godine.....	15
2.3.1.	Veličina prihoda državnog proračuna u Republici Hrvatskoj.....	15
2.3.2.	Ostvareni prihodi proračuna s osnove poreza o poreza na dobit.....	17
2.3.3.	Razlika između planiranih i ostvarenih prihoda proračuna od poreza da dobit.....	19
2.4.	Planiranje poreza na dobit.....	20
3.	MEHANIZMI POREZNOG PLANIRANJA.....	22
3.1.	Porezna erozija i porezno planiranje.....	22
3.1.1.	Razlika između izbjegavanja plaćanja poreza i porezne erozije.....	22
3.1.2.	Porezno planiranje poreza na dobit.....	23
3.1.3.	Porezno planiranje sa međunarodnog pravnog aspekta.....	24
3.1.4.	Mehanizmi poreznog planiranja prema poreznim i računovodstvenim propisima.....	26
3.2.	Porezno planiranje prema poreznim propisima.....	28
3.2.1.	Vrijednosno usklađenje otpisa potraživanja.....	28
3.2.2.	Amortizacija dugotrajna nematerijalne i materijalne imovine.....	30
3.2.3.	Prihodi po osnovi dividendi i udjela u dobiti.....	32
3.2.4.	Rezerviranja kao mehanizam poreznog planiranja.....	33
3.2.5.	Porezno planiranje transakcijama između povezanih osoba.....	33
3.2.6.	Porezni gubitak.....	36
3.2.7.	Porezne olakšice u svrhu poreznog planiranja.....	37
3.2.8.	Planiranje porezne obveze prema poreznoj stopi.....	38
3.2.9.	Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u svrhe poreznog planiranja.....	39
3.3.	Porezno planiranje prema računovodstvenim propisima.....	40
3.3.1.	Vrijednosna usklađenja – procjene fer vrijednosti.....	41
3.3.2.	Vrijednosno usklađenje zaliha.....	42

3.3.3.	Vrijednosna usklađenja financijske imovine.....	43
3.3.4.	Vrijednosna usklađenja ostale dugotrajne imovine	45
3.4.	Porezno planiranje prema specifičnim financijskim instrumentima i subjektima	45
3.4.1.	Hibridni financijski instrumenti	46
3.4.2.	Regulacija hibridnih i podređenih financijskih instrumenata u Republici Hrvatskoj....	47
3.4.3.	Porezno planiranje prema specifičnim subjektima	48
3.5.	Mjere za sprečavanje porezne erozije u Europskoj uniji	52
3.5.1.	Neučinkovitost sustava oporezivanja dobiti na globalnoj razini	52
3.5.2.	Mjere protiv smanjenja porezne osnovice i preusmjeravanja dobiti	54
3.5.3.	Usvojene mjere za sprečavanje porezne erozije na području Europske unije.....	56
4.	ANALIZA OBVEZE POREZA NA DOBIT I POREZNOG PLANIRANJA BANAKA U REPUBLICI HRVATSKOJ	62
4.1.	Banke u financijskom sustavu Republike Hrvatske	62
4.1.1.	Razvoj financijskog i bankovnog sustava u Republici Hrvatskoj	62
4.1.2.	Struktura financijskog sustava u Republici Hrvatskoj	63
4.1.3.	Bankovne usluge	64
4.1.4.	Banke kao specifična kategorija obveznika poreza na dobit	65
4.2.	Instrumenti poreznog planiranja kod banaka u Republici Hrvatskoj	69
4.2.1.	Ispravak vrijednosti plasmana i rezerviranja	69
4.2.2.	Porezno planiranje kod povezanih osoba	74
4.2.3.	Financijski instrumenti u svrhe poreznog planiranja.....	75
4.3.	Utjecaj banaka na prihode od poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2016. godine	75
4.3.1.	Obveze poreza na dobit banaka	77
4.3.2.	Obveze poreza na dobit sektora financija i osiguranja	78
4.3.3.	Značaj poreza na dobit banaka u strukturi proračunskih prihoda.....	80
4.4.	Usporedna analiza računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka prema prijavama poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2016. godine.....	81
4.4.1.	Razlike između računovodstvene dobiti i porezne osnovice	82
4.4.2.	Razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka.....	84
4.4.3.	Razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice velikih banaka.....	86
4.4.4.	Pregled značajnih uvećanja i umanjenja dobiti kod banaka u razdoblju od 2007. do 2016. godine	87
5.	ZAKLJUČAK	93
	LITERATURA	96
	SAŽETAK	103
	SUMMARY	104
	POPIS TABLICA, GRAFIKONA, SLIKA	105
	ŽIVOTOPIS	107

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet istraživanja ovog specijalističkog poslijediplomskog rada je prikazati sustav oporezivanja dobiti u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na banke kao specifičnu kategoriju obveznika poreza na dobit. Obzirom da je kod oporezivanja dobiti izražena mogućnost poreznog planiranja, pojašnjeni su pojmovi poreznog planiranja kao i porezne erozije. Također, su istraženi i analizirani dostupni mehanizmi iz zakonskih propisa, računovodstvenih standarda, specifičnih financijskih instrumenata ili subjekata, koje obveznici poreza na dobit ovisno o namjerama mogu koristiti za planiranje svoje porezne obveze. Dio prihoda državnog proračuna čine i prihodi prikupljeni od poreza na dobit, stoga su u istražene aktivnosti koje pokreće država s ciljem sprječavanja pada poreznih prihoda, ali uz istovremeno očuvanje gospodarske aktivnosti poreznih obveznika. Na porast poreznog planiranja utječu brojni čimbenici kao što su globalizacija, sloboda kretanja robe i kapitala, uspostavljanje zajedničkog tržišta, međunarodne pravne norme, porast broja multinacionalnih kompanija te razvoj informacijske tehnologije. Kako se porezni obveznici prilagođavaju suvremenim poslovnim okolnostima, tako i država mora pratiti suvremene procese poreznog planiranja i razvijati mehanizme očuvanja fiskalnog kapaciteta. Stoga je predmet ovoga specijalističkog poslijediplomskog rada, među ostalim, prikazati mjere koje su već donesene ili se pripremaju na području Europske unije s ciljem sprječavanja porezne erozije. U tom kontekstu u ovom radu su posebno analizirane banke kao specifična kategorija obveznika poreza na dobit, njihov doprinos prihodima od poreza na dobit te ulogu poreznog planiranja kod umanjenja njihovih poreznih obaveza.

Osnovni ciljevi istraživanja u okviru ovog specijalističkog poslijediplomskog rada su:

- analiza osnovnih karakteristika sustava oporezivanja dobiti,
- analiza pojmova poreznog i agresivnog poreznog planiranja,
- analiza određenih mehanizama pomoću kojih se porezne obveze mogu planirati,
- analiza mjera za sprječavanje porezne erozije,
- analiza utjecaja bankovnog sustava na prihode proračuna s osnove poreza na dobit,
- analiza i specifičnosti instrumenata poreznog planiranja banaka.

Nakon provedenih analiza utvrđeno je koliki je utjecaj banaka na prihode proračuna s osnove poreza na dobit.

Također se može uočiti koliko porezno planiranje može utjecati na prihode proračuna, odnosno, koliko zbog poreznog planiranja obveza poreza na dobit može biti različita od one planirane u proračunu.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Za potrebe izrade rada koristili su se sekundarni podaci. Podaci su prikupljeni iz dostupne znanstvene i stručne literature domaćih i inozemnih autora te iz internih podataka Ministarstva financija, Porezne uprave Republike Hrvatske. Tijekom istraživanja korištene su brojne metode: metoda analize i metoda sinteze, metoda indukcije i dedukcije, statističke

metode, metoda komparacije, kojima je su utvrđena obilježja poreznog planiranja kod banaka, veličina i struktura prihoda proračuna s osnove obveze poreza na dobit te posebno s osnove poreza na dobit banaka.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad je podijeljen u pet poglavlja i pripadajuća potpoglavljia, od čega se prvo poglavlje odnosi na uvod.

Drugo poglavlje odnosi se na analizu mjesta i uloge poreza na dobit u Hrvatskom poreznom sustavu, opisivanje osnovnih elemenata poreza na dobit, te utjecaj toga poreza na proračunske prihode.

U trećem poglavlju pojašnjavaju se pojmovi poreznog planiranja, agresivnog poreznog planiranja porezne erozije. Analiziraju se uočeni dostupni mehanizmi iz zakonskih propisa, računovodstvenih standarda koji se mogu koristiti u svrhe poreznoga planiranja. Također se analiziraju specifični financijski instrumenti i subjekti koji mogu biti iskorišteni u svrhe poreznog planiranja. Iznosi se utjecaj globalizacije i internacionalizacije poslovanja na neučinkovitost prihvaćenih međunarodnih pravnih normi pri oporezivanju dobiti što je dovelo do jednostavnog premještanja dobiti na pogodnija porezna područja. Istražene su i analizirane mjere koje će se uskoro implementirati u porezne sustave država članica Europske unije s ciljem sprečavanja premještanja dobiti.

Četvrto poglavlje donosi analizu položaja banaka u financijskom sustavu Republike Hrvatske. Također se analizira utjecaj banaka, izrazito malog broja poreznih obveznika, na prikupljanje prihoda od poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2016. godine polazeći od prijava poreza na dobit.

Istraženi su mehanizmi koje banke kao specifična kategorije obveznika poreza na dobit mogu koristiti u svrhe poreznog planiranja. Napravljena je usporedna analiza računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka prema prijavama poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2016. godine, s posebnim osvrtom na velike banke.

U posljednjem, petom poglavlju, iznose se zaključci vezeni za utjecaj propisa o oporezivanju dobiti, poreznog planiranja obveze poreza na dobit, na proračunske prihode. Također se iznosi zaključak kako se u ovom trenutku ne može procijeniti hoće li predviđene mjere koje se odnose na sprečavanje premještanja dobiti i koje će uskoro biti implementirati u porezne sustave država članica Europske unije doista biti učinkovite za gospodarstvo i državne proračune.

Na kraju rada, navedeni su popis literature, sažeci na hrvatskom i engleskom jeziku, životopis autorice, prilog te popis slika i tablica.

2. MJESTO I ULOGA POREZA NA DOBIT U HRVATSKOM POREZONOM SUSTAVU

2.1. Porezni sustav u Hrvatskoj

Porezu se definiraju kao obvezna davanja koja bez izravne i trenutačne protuusluge država uzima od osoba i poduzeća, da bi pomoću prikupljenog novca financirala javne rashode.¹ Ukupnost poreznih oblika jedne zemlje naziva se poreznim sustavom.² Porezni sustav samostalne Republike Hrvatske, počeo se razvijati 1990. godine, kada je Zakonom o neposrednim porezima³ bio utvrđen sustav, izvori i vrste poreza, koje pravne i fizičke osobe plaćaju na ostvarenu dobit, iz osobnog dohotka, na prihode na stjecanje imovine.⁴ Međutim, tek stjecanjem pune neovisnosti bilo je neophodno da Hrvatska svoj porezni sustav počne prilagođavati nastalim promjenama u socio-ekonomskom i političkom sustavu.⁵ Tako je u studenom 1993. godine donesen Zakon o porezu na dohodak kao i Zakon o porezu na dobit, a primjena tih zakona započela je 1. siječnja 1994. godine. Pristup oporezivanju dohotka i dobiti, razlikovao se od onog koji se koristio do početka 1994. godine, a razlike su bile tako brojne i tako značajne da se uvjetno rečeno, može govoriti o novoj filozofiji oporezivanja.⁶ Ostali porezi su se mijenjali i uvodili postepeno, a najznačajnija novost je bila uvođenje poreza na dodanu vrijednost 1997. godine.

Nakon toga Hrvatski porezni sustav je prošao kroz nekoliko reformi, koje su najčešće bile izazivane promjenom vlasti. Naime, porezi su instrumenti koji se vrlo često koriste u političke svrhe i često su sastavni dio svake političke kampanje, stoga su nerijetko izmjene određenih poreznih propisa rezultat prethodne predizborne kampanje. Pored toga, određene izmjene u poreznom sustavu su bile rezultat prilagodbe pravnoj stečevini Europske unije. Usklađivanje odnosno harmonizacija ne znači da sve države članice Europske unije imaju isti porezni sustav obzirom da zahtjeva prilagodbe u točno određenim područjima koja su propisana direktivama ili uredbama, stoga su porezni sustavi država članica različiti.

Smatra se kako harmonizacija poreza mora postojati u najmanjoj mjeri da se spriječi diskriminacija u slobodnom kretanju rada, kapitala, robe i usluga, ali i da se spriječi iskrivljena konkurencija koja se pojavljuje na tržištima pojedinih zemalja članica Europske unije.⁷ Posljednja sveobuhvatna reforma Hrvatskog poreznog sustava, izvršena je u 2016. godini, a odredbe novih propisa su stupile na snagu početkom 2017. godine. Reforma je bila usmjerena na pojednostavljenje poreznog sustava, na porezno rasterećenje građana i poduzetnika, uz očuvanje određene razine poreznih prihoda.⁸

¹ Kesner-Škreb, M. i Kuliš, D. (2010). *Porezni vodič* [online]. Zagreb: Institut za javne financije. Dostupno na: http://www.ijf.hr/porezni_vodic/05-05/porezi.pdf [06. rujna 2017.]

² Jelčić, B. et al. (2002) *Financijsko pravo i financijska znanost*. Zagreb: Narodne novine d.d., str. 251.

³ Narodne novine (1990) *Zakon o neposrednim porezima*. Zagreb: Narodne novine d.d., 19/90

⁴ Jelčić, B. i Bejaković, P. (2012) *Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 131.

⁵ Ibid, str. 158.

⁶ Ibid, str. 159.

⁷ Dražić Lutilsky, I., Kliment, A. (2005) *Porez na dodanu vrijednost na temelju računa - usporedba Hrvatske sa zemljama Europske Unije*, Pregledni znanstveni članak (497.5:4-67 EU) Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 3/2005, str. 285.

⁸ Vlada Republike Hrvatske, Nacionalni program reformi 2016 (2016) str. 44., [online]. Zagreb. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr> [09. rujna 2017.]

Međutim, struktura poreznog sustava se nije bitno mijenjala, došlo je do ukidanja poreza na tvrtku⁹ te uvođenja i naknadnog ukidanja (moguće samo odgode) poreza na nekretnine.¹⁰

Tablica 1. Struktura Hrvatskog poreznog sustava

1. DRŽAVNI POREZI	
Porezi koji u cjelosti pripadaju državnom proračunu	1.1. POREZ NA DODANU VRIJEDNOST,
	1.2. POREZ NA DOBIT,
	1.3. POSEBNI POREZI I TROŠARINE:
	3.1. Posebni porez na motorna vozila,
	3.2. Posebni porez na kavu i bezalkoholna pića,
	3.3. Porez na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i premije kasko osiguranja cestovnih vozila,
	3.4. Trošarinski sustav oporezivanja alkohola, alkoholnih pića, duhanskih proizvoda, energenata i električne energije.
	1.4. POREZI NA DOBITKE OD IGARA NA SREĆU I NAKNADE NA PRIREĐIVANJA IGARA NA SREĆU
	5.1. Lutrijske igre
	5.1.1. Mjesečna naknada za priređivanje lutrijskih igara
	5.1.2. Porez na dobitke od lutrijskih igara na sreću
	5.2. Igre u casinima
	5.3. Igre kladenja
	5.3.1. Naknade za priređivanje kladenja
	5.3.2. Porez na dobitke od igara kladenja
5.4. Igre na sreću na automatima	
5.5. Naknada za priređivanje prigodnih jednokratnih igara na sreću	
2. ŽUPANIJSKI POREZI	
Porezi koji u cjelosti pripadaju županijskom proračunu ili	2.1. Porez na nasljedstva i darove,
	2.2. Porez na cestovna motorna vozila,
	2.3. Porez na plovila,
	2.4. Porez na automate za zabavne igre.
3. GRADSKI ILI OPĆINSKI POREZI	
Porezi koji u cjelosti pripadaju gradskim ili općinskim proračunima	3.1. Prirez porezu na dohodak,
	3.2. Porez na potrošnju,
	3.3. Porez na kuće za odmor,
	3.4. Porez na promet nekretnina,
	3.5. Porez na korištenje javnih površina.
4. ZAJEDNIČKI POREZI	
Porez koji dijelom pripada državnom proračunu, a dijelom proračunu županija, gradova i općina, ili gradova i općina	4.1. Porez na dohodak

Izvor: prilagođeno prema Porezna uprava – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija-Porezna uprava. Dostupno na: https://www.poreznauprava.hr/hr_propisi/_layouts/in2.vuk.sp.propisi.intranet/propisi.aspx#id=gru1&povj=trud&ver=0 [09. rujna 2017.]

Tablica 1 pokazuje pregled poreznog sustava prema pripadnosti prihoda, te se prema toj podjeli porezi dijele na državne, županijske, gradske ili općinske i zajedničke.

Pored navedenih korisnika poreznih prihoda propisana je posebna naknada za priređivanje nagradnih igara, prema kojoj priređivači nagradnih igara uplaćuju naknadu u korist Hrvatskog Crvenog križa.¹¹

⁹ Narodne novine (2016) *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnim porezima*. Zagreb, broj 115/16. Narodne novine d.d.,

¹⁰ Narodne novine, (2016) *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnim porezima*. Zagreb, broj 101/17. Narodne novine d.d.

¹¹ Preuzeto: Porezna uprava – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija-Porezna uprava. Dostupno na: https://www.poreznauprava.hr/hr_propisi/_layouts/in2.vuk.sp.propisi.intranet/propisi.aspx#id=gru1&povj=trud&ver=0 [09. rujna 2017.]

2.2. Porez na dobit u Republici Hrvatskoj

2.2.1. Elementi poreza na dobit u Republici Hrvatskoj

Oporezivanje dobiti u Republici Hrvatskoj temelji se na Zakonu o porezu na dobit,¹² koji je uz određene izmjene i dopune na snazi od 1. siječnja 2005. godine. Kada je riječ o izmjenama toga Zakona, pored čestih izmjena izazvanih političkim okolnostima, potrebno je uzeti u obzir da je podložan prilagodbama i usklađivanju s direktivama koje u određenim segmentima uređuju postupak oporezivanja na zajedničkom tržištu Europske unije.

Oporezivanje dobiti u državama članicama Europske unije do sada je harmonizirano u dijelu koji se odnosi na oporezivanje dividendi i udjela u dobiti, plaćanja poreza po odbitku pri isplati dividendi, kamata i autorskih naknada između povezanih osoba i u slučaju provođenja statusnih promjena na području Europske unije.¹³ Četiri su značajna elementa koji određuju karakter svakog poreza na dobit: porezna osnovica, porezni obveznik, porezna stopa i porezne olakšice.¹⁴ Tako i Zakon o porezu na dobit sadrži te značajne elemente, iako su porezne olakšice u obliku državnih potpora propisane posebnim propisima.¹⁵

2.2.2. Porezni obveznik

Zakon o trgovačkim društvima, definira trgovca kao pravnu ili fizičku osobu koja samostalno trajno obavlja gospodarsku djelatnost radi ostvarivanja dobiti proizvodnjom, prometom robe ili pružanjem usluga na tržištu.¹⁶ Prema Zakonu o trgovačkim društvima, trgovačka društva su javno trgovačko društvo, komanditno društvo, dioničko društvo, društvo s ograničenom odgovornošću i gospodarsko interesno udruženje.¹⁷ Zakon o porezu na dobit, pri definiranju obveznika poreza na dobit uzima u obzir odredbe Zakona o trgovačkim društvima koje definiraju trgovca te time i trgovačka društva.

Prema Zakonu o porezu na dobit, porezni obveznik je trgovačko društvo i druga pravna i fizička osoba, rezident Republike Hrvatske, koja gospodarsku djelatnost obavlja samostalno, trajno i radi ostvarivanja dobiti, dohotka ili prihoda ili drugih gospodarskih procjenjivih koristi.¹⁸ Pri utvrđivanju obveznika poreza na dobit ne polazi se samo od ustrojstvenoga oblika određene osobe, te pored trgovačkih društava koji su najznačajnija grupa obveznika poreza na dobit uključuje i druge pravne ili fizičke osobe.¹⁹

¹² Narodne novine, *Zakon o porezu na dobit*. Zagreb, broj: 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13, 143/14, 50/16, 115/16, Narodne novine d.d. (dalje u radu: Zakon o porezu na dobit)

¹³ Prilagođeno prema Zakonu o porezu na dobit, Čl. 1.a

¹⁴ Kesner-Škreb, M. *Porez na dobit*, [online]. Zagreb: Institut za javne financije. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/pojmovnik/dobit.htm> [06. rujna 2017.] str.1.

¹⁵ Porezne olakšice lakšice su propisane u Zakon o poticanju ulaganja, Zakon o državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu, Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju o čemu će više riječi biti u poglavlju 2.2.4.

¹⁶ Narodne novine, *Zakon o trgovačkim društvima*. Zagreb, broj: 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15., Narodne novine d.d

¹⁷ Zakon o trgovačkim društvima, Čl. 2.

¹⁸ Zakon o porezu na dobit, Čl. 2. st. 1.

¹⁹ Zakon o porezu na dobit, Čl 2. propisuje kad fizičke osobe, neprofitne organizacije, tijela državne uprave postaju obveznici poreza na dobit, a Čl. 4. kada porez na dobit plaća poslovna jedinica inozemnog poduzetnika.

2.2.3. Porezna osnovica

Utvrđivanje osnovice poreza na dobit je postupak kojeg obveznici poreza na dobit moraju učiniti, nakon što utvrde dobit prije oporezivanja prema računovodstvenim propisima. Prema Zakonu o porezu na dobit porezna osnovica je dobit koja se utvrđuje prema računovodstvenim propisima, kao razlika prihoda i rashoda, prije obračuna poreza na dobit, uvećana i umanjena prema odredbama toga Zakona.²⁰ Navedena odredba u prvom koraku upućuje na primjenu Zakona o računovodstvu, a u drugom koraku na određene korekcije te dobiti kako bi se došlo od porezne osnovice.²¹

Obveznici primjene Zakona o računovodstvu su temeljno poduzetnici, trgovačka društva i trgovci pojedinci odnosno sve pravne i fizičke osobe, koje su obveznici poreza na dobit.²² Dakle, Zakon o računovodstvu i Zakon o porezu na dobit su kompatibilni pri utvrđivanju obveznika primjene, s time da Zakon o računovodstvu obuhvaća i one osobe, koje nisu obveznici poreza na dobit, kao što je npr. otvoreni investicijski fond.

Sukladno Zakonu o računovodstvu, poduzetnik je dužan sastavljati i prezentirati godišnje financijske izvještaje primjenom Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja (dalje u tekstu: HSFI) ili Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja (dalje u tekstu: MSFI).²³ Zakonom o računovodstvu, utvrđuje se razvrstavanje poduzetnika i grupa poduzetnika prema veličini o čemu ovisi i obveza primjene odgovarajućih standarda financijskog izvještavanja.

Poduzetnici koji su razvrstani na male, mikro i srednje poduzetnike, dužni su sastavljati i prezentirati godišnje financijske izvještaje primjenom Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja.²⁴ Veliki poduzetnici i banke, obzirom da se smatraju velikim poduzetnicima u smislu Zakona o računovodstvu, dužni su sastavljati i prezentirati godišnje financijske izvještaje primjenom Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja.²⁵

Prateći navedeno i Zakon o porezu na dobit, porezna osnovica se utvrđuje na temelju podataka evidentiranih u poslovnim knjigama koje se vode u skladu s propisima o računovodstvu i financijskim izvješćima koja se sastavljaju na temelju tih propisa (bilanca, račun dobiti i gubitka), ako nije propisano drukčije.²⁶

Prije utvrđivanja osnovice poreza na dobit, iznimno je važno na ispravan način primjenom računovodstvenih standarda utvrditi dobit kao razliku prihoda i rashoda prije obračuna poreza na dobit (dalje u tekstu: računovodstvena dobit). U drugom koraku se računovodstvena dobit, dakle dobit utvrđena uz primjenu odgovarajućeg računovodstvenog standarda, uvećava ili umanjuje na način propisan Zakonom o porezu na dobit. Drugim

²⁰ Zakon o porezu na dobit, Čl. 5.

²¹ Ibid.

²² Narodne novine, *Zakon o računovodstvu*. Zagreb, broj: 78/15, 134/15, 120/16, Narodne novine d.d., Čl. 2.

²³ Ibid, Čl. 16.

²⁴ Hrvatski standardi financijskog izvještavanja (HSFI) su računovodstvena načela i pravila priznavanja, mjerenja i klasifikacije poslovnih događaja te sastavljanja i prezentiranja financijskih izvještaja koje donosi Odbor za standarde financijskog izvještavanja (OSFI)

²⁵ Međunarodne računovodstvene standarde (MRS) razvio je Komitet za međunarodne računovodstvene standarde (engl. International Accounting Standard Komitete - IASC), čija je namjera razvitak jedinstvene skupine svjetskih računovodstvenih standarda. Nakon restrukturiranja IASC-a, MRS je preimenovan u Međunarodne standarde financijskog (MSFI). Za države članice Europske Unije, navedeni Standardi se usvajaju putem Uredbe (EZ) br. 1606/2002 o primjeni međunarodnih računovodstvenih standarda, stoga su u cijelosti obvezujući i izravno se primjenjuje u svim državama članicama.

²⁶ Zakon o porezu na dobit. Čl. 33. st. 1.

riječima korekcijom računovodstvene dobiti utvrđuje se porezna osnovica koja se može nazvati i poreznom dobiti.²⁷

Zakonom o porezu na dobit je propisano da se računovodstvena dobit umanjuje za:²⁸

1. prihode od dividendi i udjela u dobiti,
2. prihode od vrijednosnih usklađenja dionica i udjela (nerealizirani dobiti) ako su bili uključeni u poreznu osnovicu,
3. prihode od naplaćenih otpisanih potraživanja koja su u prethodnim poreznim razdobljima bila uključena u poreznu osnovicu, a nisu isključena iz porezne osnovice kao porezno priznati rashod,
4. za svotu amortizacije koja nije bila porezno priznata u ranijim razdobljima do vrijednosti propisane vrijednosti,
5. za svotu poticaja u obliku poreznog oslobođenja ili olakšice sukladno posebnim propisima,
6. za reinvestiranu dobit, osim ako nije ostvarena iz bankarskog odnosno financijskog nebankarskog sektora,²⁹
7. za rashode ranijih razdoblja koji su bili uključeni u poreznu osnovicu. Navedenim iznosima može se iskazati porezni gubitak, odnosno gubitak se može povećati.

Zakonom o porezu na dobit je propisano da se računovodstvena dobit uvećava za³⁰:

1. rashode od vrijednosnih usklađenja dionica i udjela (nerealizirani gubici), ako su bili iskazani u rashodima,
2. svotu amortizacije iznad propisanih svota,
3. 50% troškova reprezentacije (ugošćenja, darova sa ili bez utisnutog znaka tvrtke ili proizvoda, troškova odmora, športa, rekreacije, zakupa automobila, plovila, zrakoplova, kuća za odmor), u visini troškova nastalih iz poslovnog odnosa s poslovnim partnerom,
4. 50% troškova, (do 2017. 30%) osim troškova osiguranja i kamata, nastalih u svezi s vlastitim ili unajmljenim motornim vozilima i drugim sredstvima za osobni prijevoz (osobni automobil, plovilo, helikopter, zrakoplov i sl.) poslovnih, rukovodnih i drugih zaposlenih osoba, ako se na osnovi korištenja sredstava za osobni prijevoz ne utvrđuje plaća,
5. manjkove na imovini iznad visine utvrđene odlukom Hrvatske gospodarske komore, odnosno Hrvatske obrtničke komore, u smislu propisa o porezu na dodanu vrijednost, po kojoj osnovi se ne plaća porez na dohodak,
6. troškove prisilne naplate poreza ili drugih davanja,
7. kazne koje izriče mjerodavno tijelo,
8. zatezne kamate između povezanih osoba,
9. povlastice i druge oblike imovinskih koristi danih fizičkim ili pravnim osobama da nastane, odnosno ne nastane određeni događaj, tj. da se određena radnja obavi, primjerice, bolje ili brže nego inače ili da se propusti obaviti,

²⁷ Izvedeno prema tumačenju članka 5. 6 i 7., Zakona o porezu na dobit.

²⁸ Prilagođeno prema Zakonu o porezu na dobit, Čl. 6.

²⁹ Olakšica se primjenjivala u razdoblju od 2012. do 2016. godine, a ukinuta je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit, broj 115/16.

³⁰ Prilagođeno prema Zakonu o porezu na dobit, Čl. 7.

10. darovanja iznad veća od 2% prihoda prethodne osim darovanja prema odlukama nadležnih ministarstva o provedbi financiranja posebnih programa i akcija,
11. kamate koje nisu porezno priznati rashod,
12. rashode utvrđene u postupku nadzora s pripadajućim porezom na dodanu vrijednost
13. sve druge rashode koji nisu izravno u svezi s ostvarivanjem dobiti i druge svote povećanja porezne osnovice, a koji nisu bili uključeni u poreznu osnovicu,
14. privremeno nepriznate rashode.

Nakon što se izvrše korekcije računovodstvene dobiti uz možebitno iskorištavanje prenesenih poreznih gubitaka dobije se porezna osnovica. Navedena uvećanja i umanjenja porezne osnovice stvaraju stalne i privremene razlike između računovodstvene dobiti i porezne osnovice, jer se određene navedene korekcije izvršavaju kao trajne, dok su određene privreme, a upravo su te razlike i podloga za porezno planiranje.

Pored iznesenog postupka utvrđivanja porezne osnovice kojega primjenjuje 99% obveznika poreza na dobit, porezna osnovica se kao iznimno, pod propisanim uvjetima može utvrditi:

- a) u paušalnom iznosu polazeći od neto tonaže broda za brodove u međunarodnoj plovidbi³¹
- b) prema novčanom načelu, za male porezne obveznike koji ostvaruju godišnje prihode do 3 milijuna kuna³²
- c) u paušalnom iznosu, načelno neprofitne organizacije kada obavljaju gospodarsku djelatnost od koje ostvaruju prihode do 300 tisuća kuna godišnje.³³

2.2.4. Porezni poticaji i porezne olakšice

Porezne poticaji se u širem kontekstu smatraju fiskalnim poticajima. Fiskalni poticaji u širem smislu mogu poprimiti razne forme, ali se uobičajeno klasificiraju kao izravni financijski poticaji ili neizravni poticaji u obliku poreznih poticaja.³⁴

Jedan od značajnih instrumenata kojima države, iako u okviru mogućnosti svoga proračuna, mogu utjecati na ekonomski rast i društveni razvoj su i porezni poticaji. Sustav poreznih poticaja u okviru oporezivanja dobiti se u svjetskoj literaturi najčešće dijeli na tri osnovne skupine: 1) snižena stopa poreza na dobit, 2) porezna mirovanja ili porezni praznici (eng. *tax holidays*) te 3) olakšice po osnovi ulaganja (eng. *investment incentives*) u širem smislu, u koje spadaju i razni poticaji kao ubrzana amortizacija (eng. *accelerated depreciation*), razna umanjenja osnovice po osnovi ulaganja te porezni krediti. Kao četvrta skupina mogu se izdvojiti razni drugi poticaju koji nisu izravno povezani s prethodno navedenim poput prijenosa poreznog gubitka, snižene stope poreza po odbitku.³⁵ Sustav oporezivanja dobiti u Republici Hrvatskoj također sadrži porezne poticaje od kojih su neke u Zakonu o porezu na dobit iskazane kao porezne olakšice u obliku državnih potpora pri čemu

³¹ Narodne novine, *Pomorski zakonik*. Zagreb, broj: 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15, Narodne novine d.d., Čl. 429.e

³² Zakon o porezu na dobit, Čl. 5. st. 7.

³³ Ibid, Čl. 5.b

³⁴ Šimović, H. (2008) *Porezni poticaji za izgradnju konkurentnosti*, EFZG Working Paper Series, No.3 lipanj 2008., str. 5.

³⁵ Šimović, H., Mihelja Žaja, M. (2010) *Poticaji u sustavu poreza na dobit u Hrvatskoj i zemljama regije*, Računovodstvo i financije, Zagreb, 4/2010., str. 61.

drugi porezni poticaji nisu deklarirani ako porezni poticaji npr. ubrzana amortizacija, prijenos poreznog gubitka, porezne stope sl. Zbog činjenice da bi dodjele državnih potpora mogle dovesti do narušavanja tržišne utakmice, što je nespojivo s unutarnjim tržištem Europske unije i Ugovorom o funkcioniranju Europske unije,³⁶ sustav državnih potpora je strogo kontroliran na cijelom području Europske unije. Stoga, svaka država svoje porezne olakšice u obliku državnih potpora, može propisati samo u zadanim okvirima. Dodjela državnih potpora u Republici Hrvatskoj je regulirana Zakonom o državnim potporama.³⁷ U nastavku rada analiziraju se slijedeće porezne olakšice u Republici Hrvatskoj za:

1. investicije i ulaganje,
2. istraživanje i razvoj
3. obrazovanje i izobrazbu
4. područje Grada Vukovara i potpomognuta područja
5. reinvestiranu dobit
6. slobodne zone
7. prijenos poreznog gubitka
8. ubrzanu amortizaciju.

U procesu prilagođavanja pravne stečevine Europskoj uniji, iz razloga što se porezne olakšice smatraju državnim potporama, zbog osiguravanja sustava praćenja i mjerenja učinka određene državne potpore, porezne olakšice su prenesene i detaljnije opisane u posebnim zakonima.

Od 2001. godine, u sustavu poreza na dobit je prisutna porezna olakšica kojoj je cilj poticanje ulaganja. Danas se ta porezna olakšica utvrđuje temeljem Zakona o poticanju ulaganja.³⁸

Tablica 2. Pregled porezne olakšice prema Zakonu o poticanju ulaganja

Svota ulaganja u eurima	Nova radna mjesta	Porezna stopa od 2017.	Razdoblje korištenja
Mikropoduzetnik, najmanje 50.000 tisuća eura	3 nova radna mjesta	6 ili 9%	5 godina
U iznosu većem od 150.000 do 1. milijuna eura	5 novih radnih mjesta	6 ili 9%	10 godina
U iznosu većem od 1. do 3. milijuna eura	10 novih radnih mjesta	3 ili 4,5%	10 godina
U iznosu većem od 3 milijuna eura	15 novih radnih mjesta	0%	10 godina

Izvor: izrada autorice prema Zakonu o poticanju ulaganja Čl. 8. i 9. i Zakonu o porezu na dobit Čl. 28.

Prema tablici 2, a slijedom Zakona o poticanju ulaganja, poduzetnici, ovisno o visini izvršenih ulaganja u dugotrajnu imovinu i broju otvorenih novih radnih mjesta, mogu plaćati porez na dobit prema nižim poreznim stopama. Tako se za ulaganja u iznosu većem od 3 milijuna eura i otvaranju 15 novih radnih mjesta, otvara mogućnost neplaćanja poreza na dobit u razdoblju od 10 godina. Dio poreza na dobit kojeg je porezni obveznik oslobođen,

³⁶ Republika Hrvatska – Ministarstvo vanjskih i europskih poslova – [online]. Zagreb: Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> [13. rujna 2017.]

³⁷ Narodne novine (2014) *Zakon o državnim potporama*. Zagreb: Narodne novine d.d., 47/14

³⁸ Narodne novine (2015) *Zakon o poticanju ulaganja*. Zagreb: Narodne novine d.d., 102/15

smatra se državnim potporom, te je stoga ograničen i maksimalnim intenzitetom potpore. Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta je nadležno za primjenu Zakona o poticanju ulaganja.

Pravni izvor za dodjelu porezne olakšice u obliku državne potpore za istraživačko - razvojne projekte je Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, a Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta je trenutno nadležno za primjenu ove državne potpore.

Međutim od 2014. godine porezna olakšica se nije odobravala za nove projekte već samo za pokrenute u 2014. godini jer taj Zakon nije usklađen s pravnom stečevinom Europske unije.

Državne potpore za istraživačko-razvojne projekte, odobravale su se putem umanjena osnovice poreza na dobit, temeljem opravdanih troškova određenog istraživačko-razvojnog projekta koji ima karakteristike znanstvenog i razvojnog istraživanja, a koje može biti, temeljno, primijenjeno ili razvojno istraživanje.³⁹

Trenutno je u javnoj raspravi (e-savjetovanje) za prijedlog novog Zakona o državnoj potpori za razvojno istraživačke projekte, a koji za razliku od prethodno navedenog obuhvaća i obveznike poreza na dohodak (obrtnike) i proširuje porezne poticaje i za studije izvedivosti.

Prema Prijedlogu Zakona o državnoj potpori za razvojno istraživačke projekte, porezne osnovica bi se mogla umanjiti za:

- a) 200% opravdanih troškova projekta za temeljna istraživanja
- b) 150% opravdanih troškova projekta za industrijska istraživanja
- c) 125 % opravdanih troškova projekta za eksperimentalni razvoj
- d) 150 % opravdanih troškova za studiju izvedivosti.⁴⁰

Porezna olakšica, državna potpora ili potpora male vrijednosti za obrazovanje i izobrazbu ostvaruje se putem Zakona o državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu.⁴¹ Porezna olakšica odnosno državna potpora može se ostvariti prema osnovi opravdanih troškova za:

1. opće obrazovanje i izobrazbu koje uključuje obrazovanje i izobrazbu koji nisu neposredno i ponajprije namijenjeni sadašnjem ili budućem radnom mjestu radnika kod poduzetnika, koji koristi poreznu olakšicu za obrazovanje i izobrazbu,
2. posebno obrazovanje i izobrazbu koje uključuje obrazovanje i izobrazbu koji su neposredno i ponajprije namijenjeni sadašnjem ili budućem radnom mjestu radnika kod poduzetnika, koji koristi poreznu olakšicu za posebno obrazovanje i izobrazbu.

Porezna olakšica se ostvaruje putem umanjene porezne osnovice do 80% opravdanih troškova i to:

- do 60% opravdanih troškova u slučaju općeg obrazovanja i izobrazbe radnika,
- do 25% opravdanih troškova u slučaju posebnog obrazovanja i izobrazbe radnika.⁴²

Porezna osnovica se može još dodatno umanjiti 20 ili 10 postotnih bodova ovisno o veličini poduzetnika te dodatno za 10 postotnih bodova za radnika u nepovoljnom položaju, a iznimno, korisnik državne potpore koji obavlja djelatnost pomorskog prijevoza može,

³⁹ Narodne novine, *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*. Zagreb, broj: 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14 i 60/15, Narodne novine d.d., Čl. 111.c

⁴⁰ E-savjetovanja – [online]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/Econ/MainScreen?entityId=6283> [29. studeni 2017.], Prijedlog potpuno isključuje banke i financijski sektor

⁴¹ Narodne novine, *Zakon državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu*. Zagreb, Broj: 109/07, 134/07, 152/08, 14/14, Narodne novine d.d.

⁴² Zakon državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu Čl. 3.

osnovicu za obračun poreza na dobit umanjiti i do 100% opravdanih troškova bez obzira odnose li se na opće ili posebno obrazovanje i izobrazbu.⁴³

Temeljem Zakona o državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu, pored državne potpore, može se ostvariti i porezna olakšica koja je potpora male vrijednosti, a dodjeljuje se za troškove naukovanja za obrtnička zanimanja do neoporezivog iznosa nagrada učenicima, za vrijeme izvođenja praktične nastave i vježbi naukovanja, sukladno propisima o oporezivanju dohotka. Poduzetnik kod kojeg su na praktičnoj nastavi i vježbama naukovanja, jedan do tri učenika, može poreznu osnovicu umanjiti za 5%. Poduzetnik kod kojeg su na praktičnoj nastavi i vježbama naukovanja više od tri učenika, može postotak umanjenja porezne osnovice povećati za jedan postotni bod po svakom učeniku, a najviše do 15% porezne osnovice.⁴⁴

Porezna olakšica koja se u obliku potpore male vrijednosti dodjeljuje poreznim obveznicima na području Grada Vukovara i na potpomognutim područjima jedinica lokalne samouprave I. skupine trenutno je jedina deklarirana porezna olakšica izravno propisana u Zakonu o porezu na dobit. Porezna olakšica se izražava plaćanjem poreza na dobit prema sniženim poreznim stopama.

Tablica 3. Porezne olakšice na području Grada Vukovara i potpomognutim područjima

Područje	Porezna stopa od 2017.
Područje Grada Vukova (naselja: Vukovar, Lipovača, Sotin)	0%
Jedinice lokalne samouprave I. skupine (prema stupnju razvijenosti)	6 ili 9%

Izvor: izrada autorice prema Zakonu o porezu na dobit Čl. 28. i 28.a

U konkretnom slučaju, potporom male vrijednosti smatra se razlika između porezne obveze, koja bi se utvrdila primjenom porezne stope od 18% ili 12% i one porezne obveze, koje bi se utvrdila primjenom snižene porezne stope 9% ili 6% ili 0%. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije je nadležno za primjenu i dodjelu ove potpore male vrijednosti.

Prije 2014. godine, u sličnom obliku je bila propisana porezna olakšica za područja posebne državne skrbi i brdsko-planinska područja, a prije 2017. godine i za područja jedinice lokalne samouprave II. skupine, ali je širenjem baze poreznih obveznika i radi mogućnosti smanjenja porezne osnovice sada broj korisnika sužen.

Porezna olakšica za reinvestiranu dobit, primjenjivala se u razdoblju 2012. godinu do 2016. godine. Međutim, ukidanjem porezne olakšice za reinvestiranu dobit, nisu ukinute obveze koje su porezni obveznici preuzeli u razdoblju od 2012. godine do za ključno s 2016. godinom, kada su koristili poreznu olakšicu za reinvestiranu dobit.

Porezna olakšica za reinvestiranu dobit je bila koncipirana tako, da je porezni obveznik bio oslobođen plaćanja poreza na dobit za dio dobiti koji je unio u temeljni kapital. Stoga su tu poreznu olakšicu mogli koristiti samo porezni obveznici koji su osnovani kao dioničko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću, ali osim bankarskog i financijskog

⁴³ Ibid, Čl. 4. i 5.

⁴⁴ Ibid, Čl. 6.

nebankarskog sektora. Pored navedenoga u razdoblju 2015. do 2016. godine, za korištenje porezne olakšice bilo je potrebno u visini dobiti reinvestirane u temeljni kapital izvršiti investicije u dugotrajnu imovinu i zadržati postojeći broj radnih mjesta u razdoblju od tri godine.⁴⁵ Međutim, obzirom da se ova porezna olakšica odobravala uvjetno, svako smanjenje temeljnog kapitala izaziva i povećanje porezne osnovice kao naknadno osporavanje prava. Stanje temeljnog kapitala je potrebno zadržati i ako je nakon provedenog postupka reinvestiranja došlo do preoblikovanja društva, statusnih promjena ili promjene vlasništva, dakle, obveze o očuvanju temeljnog kapitala se prenose na pravnog slijednika.⁴⁶

Ukidanje navedene porezne olakšice je provedeno s ciljem izjednačavanja prava korisnika, širenja baze poreznih obveznika, radi smanjenja porezne stope slijedom Nacionalnog programa reformi 2016. obzirom da je imala značajan utjecaja na umanjeње prihoda od poreza na dobit.⁴⁷

U postupku prilagođavanja pravnoj stečevini Europske unije bilo je potrebno ukinuti poreznu olakšicu koja se odobravala poreznim obveznicima koji obavljaju djelatnost u slobodnom zonama ili izvrše ulaganja u slobodne zone. Međutim, to se nije učinilo jednokratnim ukidanjem nego je izvršeno postupno ukidanje u razdoblju od 2008. godine do zaključno s 2016. godinom.⁴⁸

Iako nije riječ o poreznoj olakšici definiranoj kao prethodno navedenoj, nije riječ o državnoj potpori ili potpori male vrijednosti, pravo na prijenos poreznog gubitaka je porezni poticaj. Zakonom o porezu na dobit je propisano da ako se u postupku utvrđivanja porezne osnovice utvrdi negativna osnovica, porezni obveznik ima porezni gubitak koji se prenosi i nadoknađuje umanjivanjem porezne osnovice u sljedećih pet godina, ukoliko Zakon ne odredi drugačije. Pravo na prijenos poreznog gubitka zadržava se i pri spajanjima, pripajanjima i podjelama, te prenosi na pravne slijednike tijekom poreznog razdoblja. Međutim pravnom slijedniku prestaje pravo na prijenos poreznoga gubitka:

1. ako pravni prednik već dva porezna razdoblja prije statusne promjene, ne obavlja djelatnosti, ili
2. ako tijekom dva porezna razdoblja od nastanka statusne promjene, značajno promijeni djelatnost pravnog prednika.⁴⁹

Ubrzana amortizacija kao i porezni gubitaka nisu u Zakonu o porezu na dobit izravno navedeni kao porezni poticaji, iako to jesu. Naime, Zakonom o porezu na dobit je propisno kako se amortizacija dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine priznaje se kao rashod u svoti obračunanoj na trošak nabave po linearnoj metodi primjenom godišnjih amortizacijskih stopa koje su propisane tim Zakonom. Međutim, dodatno je propisano kako se godišnje amortizacijske stope mogu se podvostručiti i biti iskazane kao redoviti porezno priznati rashod.⁵⁰ Zbog mogućnosti korištenja podvostručenih amortizacijskih stopa odnosno ubrzanom amortizacijom gledano s financijske strane od objektivno utvrđenih stopa, porezni

⁴⁵ Narodne novine, *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit*, Zagreb, Narodne novine d.d., 143/14.

⁴⁶ Narodne novine, *Pravilnik o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit*, Zagreb, Narodne novine d.d., 146/12.

⁴⁷ Nacionalni programa reformi 2016, str. 44.

⁴⁸ Više o time: Narodne novine (2008) *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnim zonama*. Zagreb: 85/08, Narodne novine d.d.

⁴⁹ Prilagođeno prema Zakon o porezu na dobit, Čl. 17.

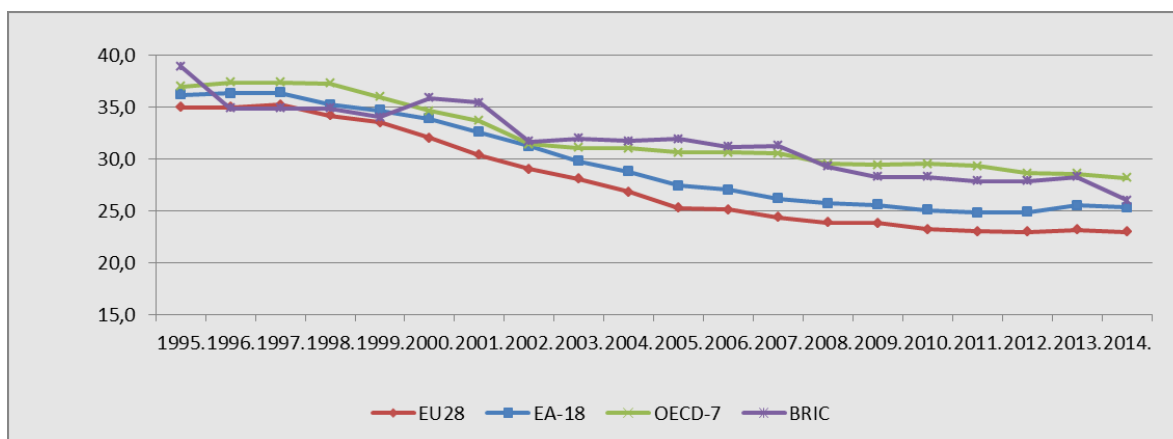
⁵⁰ Zakon o porezu na dobit, Čl. 12.

obveznik može ostvariti i koristiti beskamatni porezni kredit po osnovi odgađanja plaćanja poreza na dobit.⁵¹ Zbog toga se ubrzana amortizacija smatra poreznom olakšicom.

2.2.5. Porezna stopa

Za poreznu stopu se može reći da riječ o najistaknutijem podatku iz sustava oporezivanja dobiti. Porezna stopa je svakako instrument pogodan za privlačenje investitora, zbog čega je u posljednje vrijeme izražen trend snižavanja poreznih stopa u svijetu.

Grafikon 1. Propisane stope poreza na dobit u razdoblju od 1995. – 2014. godine

Izvor: Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A Fair and Efficient Corporate Tax System in the European Union: 5 Key Areas for Action, Brussels, 17. June 2015, COM(2015)302 final., str. 4.

U Republici Hrvatskoj od početka oporezivanja dobiti od 1994. do 1996. godine stopa poreza na dobit je iznosila 25%, nakon čega je 1997. povećana na 35%, ali je 2001. ponovo smanjena i to na 20%.⁵²

Nadalje, polazeći od ciljeva reforme poreznog sustava koje se odnose smanjenje ukupnog poreznog opterećenja, poticanje konkurentnosti gospodarstva sniženjem poreznih stopa uz zadržavanje određene razine prihoda državnog proračuna nakon 16 godina primjene snižena je stopa poreza na dobit sa 20% na 18% ili 12% za porezne obveznike koji ostvaruju prihode do 3 milijuna kuna godišnje.⁵³

Pored navedenog smanjenja porezne stope, novost je i to, kako će se od početka oporezivanja dobiti u Republici Hrvatskoj od 1. siječnja 2017. godine, porez na dobit oporezivati prema različitim poreznim stopama.

Polazna veličina za utvrđivanje odgovarajuće porezne stope biti će ostvareni godišnji prihodi. Prema Zakonu o porezu na dobit, porez na dobit se plaća na utvrđenu poreznu osnovicu prema stopi:

1. 12% ako su u poreznom razdoblju ostvareni prihodi do 3.000.000,00 kuna, ili
2. 18% ako su u poreznom razdoblju ostvareni prihodi jednaki ili veći od 3.000.000,01 kuna.

⁵¹ Šimović, H., Mihelja Žaja, M. (2010) *Poticaji u sustavu poreza na dobit u Hrvatskoj i zemljama regije*, Računovodstvo i financije, Zagreb, 4/2010., str. 61.

⁵² Prilagođeno prema Šimović, H. (2009) *Effective Corporate Income Tax Burden in Croatia*, Zagreb International Review of Economics & Business, Vol. 12., No.2, str. 108.

⁵³ Zakon o porezu na dobit, Čl. 28.

Može se reći kako je i Republika Hrvatska slijedila trend snižavanja poreznih stopa uočen kod država iz okruženja i Europske unije.

Tablica 4. Pregled poreznih stopa po državama

Država	Porez na dobit (osnovna stopa)	Država	Porez na dobit (osnovna stopa)
Austrija	25	Nizozemska	25
Belgija	33	Njemačka	15
Bugarska	10	Poljska	19
Cipar	12,5	Portugal	21
Češka Republika	19	Rumunjska	16
Danska	22	Slovačka	21
Estonija	20	Slovenija	19
Finska	20	Španjolska	25
Francuska	33,33	Švedska	22
Grčka	29	Ujedinjeno Kraljevstvo	20
Hrvatska	12 i 18	EU28**	21,7
Irska	12,5	Albanija	15
Italija	24	BiH	10
Latvija	15	Kosovo	10
Litva	15	Makedonija	10
Luksemburg	19	Crna Gora	9
Mađarska	9	Srbija	15
Malta	35	Okruženje izvan EU	11,5

Izvor: obrada autorice prema internim bazama Porezne uprave i Instituta za javne financije, 21. srpnja 2017.

Prema tablici 4, može se uočiti kako je Republika Hrvatska poreznom stopom postala konkurentnija za ulagače, u odnosu na susjedne države. Može se reći, da je nova porezna stopa doista poticajna u odnosu na prosjek EU, ali ne toliko u odnosu na zemlje iz okruženja.

Međutim, valja uzeti u obzir, da je zbog korištenja poreznih olakšica ili drugih pogodnosti efektivna stopa poreza na dobit manja u svim državama.

Primjerice Malta i Nizozemska su države s visokom osnovnom poreznom stopom, iako je poznato da su te države poticajne za ulagače. Može se zaključiti da određene države u svojim poreznim sustavima sadrže neke skrivene porezne poticaje, zbog čega su postale poznate kao pogodne za određenu vrstu ulaganja.

Naime, samo porezna stopa ne određuje koliko je porezni sustav poticajan za ulagače. Primjerice kada je porezna stopa u Republici Hrvatskoj iznosila 20%, u 2007. godini, trošak kapitala je u prosjeku iznosio manje od 5% prema čemu se može zaključiti da je sustav oporezivanja dobiti subvencionirao ulaganja koja se financiraju dugom.⁵⁴

Iste godine granična efektivna porezna stopa (eng. *effective marginal tax rate*: EMTR) bila je negativna i iznosila je -9,56%, dok je efektivna prosječna porezna stopa (eng. *effective average tax rate*; EATR) iznosila 13,79%, što je rezultat poreznih poticaja koje pored poreznih olakšica uključuju i ubrzanu amortizaciju i pogodnosti financiranja dugom.⁵⁵

⁵⁴ Prilagođeno prema Šimović, H., op. cit, pod 52. str. 115.

⁵⁵ Ibid, str. 116 i 117.

2.3. Fiskalni učinci poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2016. godine

U ovom poglavlju će se analizirati utjecaj poreza na dobit na ukupne prihode državnog proračuna, te značaj poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema prijavama poreza na dobit koje se podnose za razdoblja od 2007. do 2016. godine. Također će se pokazati i koliko je državnim proračun ovisan samo o poreznim prihodima u odnosu na druge prihode proračuna.

2.3.1. Veličina prihoda državnog proračuna u Republici Hrvatskoj

Iako je Zakonom o proračunu propisano da su porezi prihodi proračuna, sva poreza davanja se ne slijevaju u državni proračun. Posebnim propisima i zakonima se dodano propisuje kome pripada određeni porezni prihod. U slučaju poreza na dobit, prema Zakonu o financiranju jedinica lokalne (područne) i regionalne samouprave, porez na dobit je prihod državnog proračuna, dok se primjerice prema tome Zakonu prihodi od poreza na dohodak dijele između države, grada i županije i samo je manjim dijelom prihod proračuna.⁵⁶

Tablica 5. Najznačajnije kategorije prihoda državnog proračuna (u mil. kuna)

Godina	Prihodi poslovanja	Ukupni prihodi od poreza	Porez na dohodak	Porez na dobit	PDV	Posebni porezi i trošarine	Porezi i nak. od igara na sreću i zab.	Porez na dobitke od igara na sr. i ost.	Naknade za priređivanje igara	Porezi na međunarodnu trg. i tran.
2007.	108.321	60.837	1.773	8.816	37.748	9.097	505			1.641
2008.	115.773	66.345	1.688	10.565	41.308	8.949	589			1.901
2009.	110.258	60.595	1.399	9.440	37.050	8.205	533			1.721
2010.	107.466	61.809	1.202	6.407	37.689	11.240	672			1.644
2011.	107.070	61.089	1.307	7.288	37.718	11.215		31	635	1.766
2012.	109.559	64.332	1.270	7.697	40.652	11.206		30	675	1.754
2013.	108.585	62.713	1.373	6.365	40.253	11.683		28	742	1.159
2014.	114.044	63.074	1.402	5.658	40.923	12.846		117	728	425
2015.	109.111	68.015	2.068	6.244	43.578	13.923		305	741	419
2016.	116.398	71.691	2.232	7.188	45.218	14.752		327	802	405
do VI. 2017.	121.012	72.793	1.126	7.864	21.407	6.652		193	367	184

Izvor: izrada autorice prema, Vremenske serije podataka, Republika Hrvatska – [online]. Zagreb: Min. financija Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/vremenske-serije-podataka>, [25. rujna 2017.] Državni proračun Republike Hrvatske za 2017. i projekcije za 2018. i 2019. i interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

U tablici 5, iskazani su porezni prihodi proračuna s osnove poreza ali i obveznih doprinosa koje prikuplja i prati Porezna uprava.⁵⁷ Fiskalni učinci obveze poreza na dobit iz 2006. godine, vidljivi su u proračunu 2007. godine, obzirom da se prijave poreza na dobit podnose nakon isteka godine. Podaci iskazani za 2017. godinu su podaci o prikupljenim

⁵⁶ Narodne novine, *Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave*. Zagreb, broj: 117/93, 69/97, 33/00, 73/00, 127/00, 59/01, 107/01, 117/01, 150/02, 147/03, 132/06, 26/07, 73/08, 25/12, 147/14, 100/15, 115/16, Narodne novine d.d., Čl. 46.

⁵⁷ Prihod od poreza na dobit u 2017. godini iskazan je prema obračunu obveze poreza na dobit prema prijavama poreza na dobit za 2016. od 21. srpnja 2017., dok je za ukupne prihode proračuna i ukupne prihode od poreza uzet podataka o planiranim prihodima prema Državnom proračunu RH za 2017. i projekciji za 2018 (Narodne novine broj 119/16). Podaci u tablici i u drugima tablica u ovom radu su iskazani u milijunima kuna.

tekućim porezima do svibnja 2017. jedino je iznos poreza na dobit iskazan u punom iznosu prema prijavama poreza na dobit za 2016. godinu. Iz tablice 5 je vidljivo da se najveći prihodi proračuna, odnose na prihode s osnove poreza na dodanu vrijednost, ali i doprinosa za obvezna osiguranja. Naime, prihod proračuna je prihod od obveznih mirovinskih osiguranja, dok je prihod doprinosa za zdravstveno osiguranje od 2015. godine prihod Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.⁵⁸

Obzirom da su obvezni doprinosi vezani za visinu ostvarenog bruto dohotka pojedinca, vidljivo je da fizičke osobe, građani, odnosno zaposleni (dio je obrtnika) generiraju velike prihode u proračunu s osnove obveznih doprinosa i poreza na dohodak koji je u većem dijelu prihod jedinica lokalne samouprave.

Tablica 6. Udio poreznih prihoda u prihodima proračuna u razdoblju od 2007. do 2017. godine (u mil. kuna)⁵⁹

Godina	Prihodi poslovanja	Prihodi od poreza	Udio poreza u prihodima proračuna u %
2007.	108.321	60.837	56,16
2008.	115.773	66.345	57,31
2009.	110.258	60.595	54,96
2010.	107.466	61.809	57,51
2011.	107.070	61.089	57,05
2012.	109.559	64.332	58,72
2013.	108.585	62.713	57,75
2014.	114.044	63.074	55,31
2015.	109.111	68.015	62,34
2016.	116.398	71.691	61,59
2017.	121.012	72.793	60,15

Izvor: izrada autorice prema podacima iz Vremenske serije podataka, Republika Hrvatska – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/vremenske-serije-podataka>, [25. rujna 2017.], Državni proračun Republike Hrvatske za 2017. i projekcije za 2018. i 2019. godinu i interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici vidljivo je da su u promatranom razdoblju od 2007. do svibnja 2017. godine, prihodi proračuna s osnove poreza u promatranom razdoblju činili uvijek više od 50% proračuna, što ide u prilog tvrdnji, da su današnje suvremene države kao što je i Republika Hrvatska, porezne države.

Naime, austrijski ekonomist Joseph Shumpeter je sredinom dvadesetog stoljeća, suvremenu kapitalističku državu, nazvao poreznom državom, želeći na taj način istaknuti da je postanak i opstanak države bez poreza nemoguć.⁶⁰

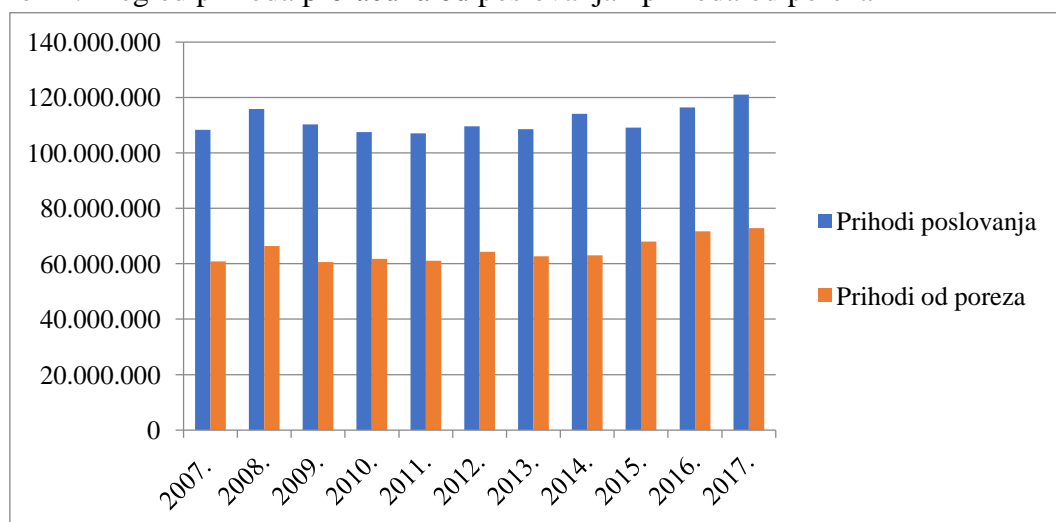
Prema tablici 6 može se uočiti kako ni Republika Hrvatska bez poreza ne bi mogla financirati svoje rashode, a također se može uočiti da prihodi proračuna s osnove poreza imaju izraženu tendenciju rasta preko 60%.

⁵⁸ Ministarstvo financija, Vremenske serije podataka – [online]. Zagreb: Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/vremenske-serije-podataka> [25. rujna 2017.]

⁵⁹ Prihodi proračuna od poreza za 2017. godinu su planirani prihodi prema Državni proračun Republike Hrvatske za 2017. i projekcije za 2018. i 2019. godinu. Prihodi proračuna s osnove poreza na dobiti razlikuju se od podataka iskazanim u prijavama poreza na dobit, jer se prihodi proračuna iskazuju prema uplatama a ne prema obvezama

⁶⁰ Jelčić, B. et al., op cit., str. 97.

Grafikon 2. Pregled prihoda proračuna od poslovanja i prihoda od poreza

Izvor: izrada autorice prema podacima iz Vremenske serije podataka, Republika Hrvatska – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/vremenske-serije-podataka>, [25. rujna 2017.], Državni proračun Republike Hrvatske za 2017. i projekcije za 2018. i 2019. godinu i interni podatci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema grafikonu 2, može se uočiti da su i za 2017. godinu prihodi proračuna planirani u najvećem iznosu u promatranom razdoblju, te da se slijedi trend laganog povećanja prihoda proračuna od poslovanja ali i od poreza.

2.3.2. Ostvareni prihodi proračuna s osnove poreza o poreza na dobit

Kada je riječ o praćenju ostvarenih prihoda od poreza na dobit u određenom razdoblju, potrebno je uzeti u obzir da se godišnji prihodi proračuna s osnove poreza na dobit u odnosu na porezne obveze iskaze u poreznim prijamima mogu razlikovati.

Prijava poreza na dobit za određeno porezno razdoblje odnosno godinu podnosi se u slijedećoj godini. Tako se npr. obveza poreza na dobit 2014. godinu konačno plaća (dio kroz predujmove) i iskazuje u prihodima proračuna u 2015.⁶¹

Obzirom da je tema ovoga specijalističkog poslijediplomskog rada vezana za utjecaj poreza na dobit na prihode proračuna prema određenim razdobljima, u daljnjem tekstu će se iskazivati podaci iskazani kao porezna obveza u prijavama poreza na dobit za određeno porezno razdoblje (npr. 2014.) kao prihod proračuna u idućem poreznom razdoblju (2015), obzirom da na izvršenje proračuna mogu utjecati zakašnjela plaćanja iz jednog razdoblja u drugom ili zbog predujmljivanja porezne obveze, te iz razloga što se prijave poreza na dobit npr. za 2014. godinu podnose u 2015. godini i u toj godini se utvrđuje konačna porezna obveza kao i povrat više plaćenog predujma.⁶²

⁶¹ Godišnjak ministarstva financija za 2015. godinu – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija-Porezna uprava. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/GODISNJAK%202015.pdf>, [17. rujna 2017.] navodi se: Primjerice, u Godišnjem izvješću Ministarstva financija za 2015. godinu, navodi se prihod od poreza na dobit u 2015. godini ostvaren je u iznosu od 6,2 milijarde kuna, čime je zabilježeno međugodišnje povećanje po osnovi ovog poreza za 10,4 posto. Ovaj prihod povećan je zbog povećane gospodarske aktivnosti te boljeg poslovanja gospodarskih subjekata tijekom 2014. godine, budući da se porez na dobit uplaćuje prema poslovnim rezultatima poduzeća u prethodnoj godini

⁶² Zakon o porezu na dobit, Čl. 35.

Međutim i nakon podnošenja poreznih prijava i istoj godini se mogu pojaviti razlike, zbog ispravaka poreznih prijava ili računovodstvenih pogrešaka, poreznog nadzora i sl.

Tablica 7. Pregled prihoda državnog proračuna s osnove poreza i poreza na dobit (u mil. kuna)

Godina	Prihodi poslovanja	Prihodi od poreza	Prihodi od poreza na dobit (PD 2006-2016)	Udio poreza na dobit u prihodima proračuna, %	Udio poreza na dobit u poreznim prihodima, %
2007.	108.321	60.837	8.798	8,12	14,46
2008.	115.773	66.345	8.774	7,58	13,22
2009.	110.258	60.595	9.179	8,33	15,15
2010.	107.466	61.809	6.902	6,42	11,17
2011.	107.070	61.089	7.192	6,72	11,77
2012.	109.559	64.332	7.332	6,69	11,40
2013.	108.585	62.713	6.658	6,13	10,62
2014.	114.044	63.074	5.318	4,66	8,43
2015.	109.111	68.015	5.639	5,17	8,29
2016.	116.398	71.691	6.918	5,94	9,65
2017.	121.013	72.793	7.864	6,50	10,80

Izvor: izrada autorice prema podacima iz Vremenske serije podataka, Republika Hrvatska – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/vremenske-serije-podataka> [19. rujna 2017.]

Državni proračun Republike Hrvatske za 2017. i projekcije za 2018. i 2019. godinu i interni podaci Porezne uprave interni podatci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 7, može se uočiti da je udio poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima u razdoblju nakon 2009. godine do 2014. godine stagnirao, te da se od 2015. godine lagano oporavlja. Isto tako udio poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima ima isti trend.

Prihod proračuna s osnove poreza na dobit 2009. godine je bio izrazito visok, a to je rezultat dobre poslovne godine 2008. godine (kada je i BDP bio visok).⁶³

Utjecaj od poreza na dobit na prihode proračuna je vidljiv s jednom godinom pomaka u odnosu na druge poreze (porezna obveza za 2008. se plaća u 2009.), stoga je приход proračuna s osnove poreza na dobit u 2009. godine povećan na 15,15%, dok su ukupni porezni prihodi u 2009. godini iznosili samo 54,96% prihoda proračuna, a u 2009. godini je bio i nagli pad BDP-a.

Udio poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima je još uvijek značajan, jedino je u razdoblju od 2014. do 2016. godine (porezne prijave u razdoblju 2013. do 2015.), manji od 10% ukupnih poreznih prihoda.

Prema tome može se zaključiti da je приход od poreza na dobit značajniji nego u drugim državama članicama Europske unije, ili pak da su prihodi od drugih poreza u Republici Hrvatskoj premali.⁶⁴

⁶³ Više o tome Državni zavod za statistiku, Dostupno na:

https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/.../MSI%20BRUTO%20DOMACI%20PROIZVOD.xls [25. rujna 2017)

⁶⁴ U država članica u 2012. godini u prosjeku iznosio 6,5% (2,6 % BDP-a), Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A Fair and Efficient Corporate Tax System in the European Union: 5 Key Areas for Action, Brussels, 17. June 2015, COM(2015)302 final., str. 5.,

2.3.3. Razlika između planiranih i ostvarenih prihoda proračuna od poreza na dobit

Proračun je plan prihoda i rashoda za neko vremensko razdoblje.⁶⁵ Svaki proračun unutar neke nacionalne države (bilo unilateralne ili federalne) ima više zadataka. Osnovne funkcije proračuna su provođenje fiskalne (proračunske politike) politike i politike transfera između (različito razvijenih) regija odnosno pojedinaca.⁶⁶ Planiranje, izrada, donošenje i izvršavanje proračuna, uređuje se Zakonom o proračunu. Izrada državnog proračuna temelji se na procjeni gospodarskog razvoja i makroekonomskih pokazatelja određenih propisima i drugim aktima Sabora, Vlade i ministra financija, u skladu sa svojim djelokrugom i nadležnostima.⁶⁷

Proračun se donosi za svaku kalendarsku godinu i objavljuje se kao javni dokument u Narodnim novinama. Obzirom da se proračun uobičajeno donosi pred kraj godine, tada je prema određenim pokazateljima poznato stanje poslovnih subjekata i makroekonomskih pokazatelja, zbog čega se može s relativnom velikom pouzdanošću, predvidjeti obveza poreza na dobit koja će biti zadužena u godini za koju se proračun donosi.

Tablica 8. Razlika između planiranih i ostvarenih prihoda proračuna od poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2017. godine (u mil. kuna)

Godina	Planirani prihod od poreza na dobit	Ostvareni prihodi od poreza na dobit (PD 2006-2016)	Razlika ostvareno i planirano
2007.	7.728	8.798	1.070
2008.	9.640	8.774	-866
2009.	10.385	9.179	-1.206
2010.	8.272	6.902	-1.369
2011.	5.685	7.192	1.507
2012.	7.669	7.332	-336
2013.	7.352	6.658	-694
2014.	5.793	5.318	-475
2015.	5.604	5.639	35
2016.	6.023	6.918	895
2017.	7.165	7.864	699

Izvor: izrada autorice prilagođeno prema Državni proračun za razdoblje od 2007. do 2017. godine prema Narodne novine, brojevi: 137/06, 28/08, 149/08, 151/09, 140/10, 24/12, 139/12, 152/13, 148/14, 26/16, 119/16, i interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 8, vidljivo je da su prihodi proračuna od poreza na dobit 2008. do 2014. godine ostvareni u prihodima manjim od planiranih, osim u 2011. godini (PD - obrazac za 2010. godinu) dok su 2007., 2016. i 2017. godine ostvareni u iznosima, značajno većim od planiranih. Moglo bi se zaključiti da se u planiranju obveze poreza na dobit događaju

⁶⁵ Ott, K. et al. (2009) *Proračunski vodič za građane*, Zagreb: Institut za javne financije, str. 11.

⁶⁶ Šimović, J., Šimović, H. (2006) *Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske Unije*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 49.

⁶⁷ Narodne novine, *Zakon o proračunu*. Zagreb, broj: 87/08, 136/12, 15/15 Čl. 1. i 22. Narodne novine d.d.,

nepredvidive oscilacije, ali ipak negativno najviše u razdoblju 2009. i 2010. godine, kada se možda još nisu mogle predvidjeti posljedice krize. U obrazloženjima vezanim za izvršenje državnog proračuna navodi se kako je izrazito veliki pad prihoda proračuna u 2009. i 2010. godini, u odnosu na planirane, rezultat loše poslovne 2008. i 2009. godine što je izazvano početkom svjetske gospodarske krize. Dok se za porast prihoda u 2011. godini navodi kako je riječ o oporavku gospodarstva nakon krize.⁶⁸ Moguće je kako je manjak planiranog prihoda proračuna s osnove poreza na dobit u 2009. godini utjecao i na donošenje tzv. „kriznog poreza“ koji je donesen s ciljem prevladavanja posljedica gospodarske krize, i koji se primjenjivao od 1. kolovoza 2009. godine do 31. listopada 2010. godine, a koji je obuhvatio sve plaće, mirovine i druge primitke građana.⁶⁹ U istog godini donesen je Zakon o posebnom porezu na primitke od samostalne djelatnosti i ostale primitke, a stopa PDV-a je od 1. kolovoza 2009. godine povećana sa 22% na 23%.

Moguće je da na stvaranje razlika između planiranih i ostvarenih prihoda proračuna, utječe način obračuna poreza na dobit, odnosno način utvrđivanja porezne osnovice, stvaranjem stalnih i privremenih razlika, što onemogućava predviđanje obveze poreza na dobit. Razlike u planiranim i ostvarenim prihodima proračuna s osnove poreza na dobit su ponekad toliko značajne kao primjerice za 2017. godinu kada je rebalansom proračuna u studenom 2017. godine izvršeno povećanje planiranog prihoda proračuna s osnove poreza na dobit za 1,01 milijardu kuna.⁷⁰ U istom mjesecu 2017. godine prijedlogom proračuna za 2018. godinu, Vlada Republike Hrvatske je predvidjela prihod od poreza na dobit u 2018. godini u iznosu od 8,3 milijarde kuna,⁷¹ dakle u visini prihoda ostvarenih u razdobljima prije gospodarske krize.

2.4. Planiranje poreza na dobit

Jedan od bitnih elemenata koje porezni obveznici poduzetnici trebaju uzeti u obzir prilikom planiranja svojih aktivnosti je mogućnost pravovremenog izvršavanja poreznih obveza. Ovisno o očekivanim predviđenim prihodima i planiranim rashodima, obzirom na postupak utvrđivanja obveze poreza na dobit, porezni obveznici mogu vrlo precizno procijeniti buduću obvezu poreza na dobit. Kako bi porezni obveznik mogao preciznije isplanirati svoju poreznu obvezu, vrlo je važno dobro poznavanje poreznih propisa države ili država u kojima obavlja poduzetničku djelatnost i stječe prihode, te dobro poznavanje odgovarajućih računovodstvenih standarda i propisa.

Sa stajališta države i poreznih administracija planiranje obveze poreza na dobit se očekuje od poreznih obvezanika kako se ne bi doveli u stanje nelikvidnosti u trenutku nastanka obveze poreza na dobit. Obzirom da je prihod od poreza na dobit prihod državnog proračuna, država također planira koliko će poreza na dobiti biti ostvareno u budućem

⁶⁸ Ministarstvo financija, Godišnji proračun - [online]. Zagreb: Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/drzavni-proracun-arhiva-uid> [25. rujna 2017.]

⁶⁹ više o tome Narodne novine (2009) Zakon o posebnom porezu na plaće mirovine i druge primitke. Zagreb: Narodne novine d.d., 94/09.

⁷⁰ Narodne novine (2017) Zakon o izmjenama i dopunama državnog proračuna Republike Hrvatske za 2017. godinu i projekcije za 2018. i 2019. godinu. Zagreb: Narodne novine d.d., 113/17, Čl. 2.

⁷¹ Vlada Republike Hrvatske [online]. Zagreb: Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/hrvatskom-saboru-upucen-prijedlog-drzavnog-proracuna-republike-hrvatske-za-2018-godinu-te-rebalans-proracuna-za-2017/22755>

razdoblju, polazeći od makroekonomskih pokazatelja, prethodnih poreznih obveza i izmjena u poreznim propisima. Međutim, skup poreznih propisa i računovodstvenih propisa, svakom pojedinom poreznom obvezniku daje određene mehanizme pomoću kojih se obveza poreza na dobit može planirano, umanjiti ili uvećati, obzirom da dostupni mehanizmi mogu biti na različite i nepredvidive načine iskorišteni.

Stoga će se u nastavku rada istražiti neki uočeni porezni i računovodstveni mehanizmi kao i specifični subjekti i financijski instrumenti koji mogu poslužiti u svrhe planiranja obveze poreza na dobit.

3. MEHANIZMI POREZNOG PLANIRANJA

3.1. Porezna erozija i porezno planiranje

Kako nije poznata civilizacija koja nije nametala poreze, vjerojatno, ne postoje niti porezi koji se nisu pokušali utajiti.⁷² Prilog toj tvrdnji je dokaz, da danas u Rotterdamu postoji jedinstven muzej pod nazivom *Muzej oporezivanja profesora Van der Poel*, a najzanimljiviji dio muzeja sastoji se od glavnih izložaka, koji pokazuju praksu utaje poreza u prošlosti, uz pomoć raznovrsne opreme i smicalica korištenih za varanje skupljača poreza.⁷³ Da je utajivanje plaćanja poreza pojava s kojom su se kroz povijest susretale sve civilizacije i države, može se naći u tvrdnji grčkog filozofa Platona, koji je tvrdio kako će častan čovjek, u državi u kojoj postoji porez, platiti veći porez od nečasnog čovjeka, iako su ostvarili isti dohodak.⁷⁴

U prirodi svakog čovjeka, ucrtana je težnja za postizanjem željenih ciljeva, što u nemalom broju slučajeva rezultira materijalnom dobiti, jasno je, da se obveza prema državi oduzimanjem dijela ekonomske snage obveznika, ne prima s oduševljenjem.⁷⁵ Otpor plaćanju poreza i nastojanju da se ukloni ili ublaži njegovo djelovanje prisutni su u svim poreznim sustavima, pri plaćanju gotovo svakog od brojnih poreznih oblika, a u većoj ili manjoj mjeri izraženi su kod najvećeg broja poreznih obveznika.⁷⁶

3.1.1. Razlika između izbjegavanja plaćanja poreza i porezne erozije

Porezna obveza se može umanjiti kao legalno ili prihvatljivo izbjegavanje poreza za što u anglosaksonskoj literaturi postoji naziv *tax avoidance*, ali i nelegalno, kažnjivo izbjegavanje poreza, ili porezna utaja koja se u istoj literaturi naziva *tax evasion*.⁷⁷ Učinak obaju oblika za poreznog obveznika je isti jer se njihova ekonomska snaga ne umanjuje za iznos neplaćenog odnosno prevaljenog poreza.⁷⁸

Kada se spominje utaja poreza, koja se odražava na državni proračun, tada je nužno upozoriti i na postojanje sive ekonomije odnosno neslužbenog gospodarstva, pri čemu se u najširem smislu pojam sive ekonomije najčešće podrazumijeva kao aktivnosti koje se iz različitih razloga odvijaju izvan okvira službenoga gospodarstva. Na tom tragu proizlazi da siva ekonomija obuhvaća i poreznu utaju ali i izbjegavanje plaćanja poreza.⁷⁹

U najširem smislu i izbjegavanje poreza označuje svako djelovanje poreznog

⁷² Prilagođeno prema Adams, C. (2006) *Za dobro i zlo: utjecaj poreza na kretanje civilizacije*. Zagreb: Institut za javne financije & Biblioteka Fiscus, str. 398.

⁷³ Ibid., str.397.

⁷⁴ Prilagođeno prema Šimović, J., Rogić Lugarić, T., Cindori, S. (2007) *Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 14(2), str. 593.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Jelčić, B. et al., op.cit., str. 191.

⁷⁷ Prilagođeno prema Kesner-Škreb, M. (1995) *Pojmovnik javnih financija - oporezivanje* [online]. Zagreb: Institut za javne financije. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/hr/korisne-informacije/pojmovnik-javnih-financija/15/oporezivanje/305/izbjegavanje-i-utaja-poreza/306/> [12. rujna 2017.]

⁷⁸ Ekonomski leksikon leksikografskog zavoda Miroslav Krleža (1995) Zagreb: Masmedia, str. 346.

⁷⁹ Šimović, J. et al., op. cit., str. 595.

obveznika usmjereno umanjivanju ili izbjegavanju porezne obveze, ali to djelovanje ostaje u zakonskom okviru ili bolje rečeno na njegovu rubu: “neprihvatljivo smanjenje porezne obveze koju je porezno zakonodavstvo namjeravalo obuhvatiti, ali iz nekih razloga nije odnosno takva interpretacija zakonskih odredaba koja omogućuje porezne pogodnosti koje zakonodavac nije predvidio i koje su suprotne intencijama zakonodavca”.⁸⁰ Dok je s druge strane osnovno obilježje porezne evazije ili erozije (utaja) nezakonito djelovanje, direktno kršenje zakonskih odredbi.⁸¹

Može se zaključiti, kako zakonito izbjegavanje plaćanja poreza može biti rezultat pronalaženja praznina u zakonu, odnosno kada se zakonska odredba interpretira tako da omogućuje porezne pogodnosti koje zakonodavac nije predvidio i koje suprotne intencijama zakonodavca. Naime, neregulirana ili dovoljno neregulirana materija o pojedinim porezima omogućuje, olakšava, pa čak i potiče porezne obveznike da u većoj ili manjoj mjeri smanje porezno opterećenje.⁸²

3.1.2. Porezno planiranje poreza na dobit

Model, postupak ili tehnike koji je izradio porezni obveznik, samostalno ili uz pomoć poreznih savjetnika, kako bi uz primjenu postojećih poreznih zakona, pravila i propisa organizirao svoje poslovanje na način da minimalizira svoje porezne obaveze nazivamo poreznim planiranjem.⁸³

Porezno planiranje pretpostavlja mogućnost legalnog odnosno zakonitog izbjegavanja plaćanja poreza, ukoliko porezni obveznik te metode koristi na način kako je to predvidio zakonodavac. Zakonodavac s jasno utvrđenim ciljevima odobrava porezne olakšice a pri tome može dati veću prednost određenim djelatnostima ili regijama, prilagođava propise te potiče poduzetnike da prema tome i planiraju svoju poreznu obvezu. Temeljem svakog poreznog propisa država planira prihode proračuna.

Međutim, ponekad se može pojaviti situacija da se namjera zakonodavca ne iskoristi na očekivani način odnosno koristi se suprotne intencijama zakonodavca pronalaženjem određenih praznina. Primjerice, (pojednostavljeno) zakonodavac odobrava porezne olakšice poslodavcu koji zaposli određeni broj radnika na neodređeno radno vrijeme (ne navodeći uvjet punog radnog vremena), jedan poslodavac, prema tome razumno planira svoju poreznu obvezu, te iskoristiti poreznu olakšicu i zaposliti točno određeni broja radnika, dok drugi poslodavac također razumno planira svoju poreznu obvezu, zaposli određeni broj radnika ali na nepuno odnosno, skraćeno radno vrijeme uz minimalnu plaću, samo kako bi stekao pravo na poreznu olakšicu.

Stoga, kada je riječ o poreznom planiranju, posebno je problematično razlučiti, koje tehnike poreznog planiranja valja smatrati prihvatljivim (defenzivnim), a koje neprihvatljivim (ofenzivnim ili agresivnim).⁸⁴ Agresivno porezno planiranje se može definirati kao planiranje

⁸⁰ Ibid, str. 594.

⁸¹ Ibid.

⁸² Jelčić, B. et al., op.cit., str. 200.

⁸³ Prilagođeno prema Martinović, Ž., Legac, D. (2012) *Agresivno porezno planiranje i iskorištavanje neusklađenosti između poreznih sustava*. Porezni vjesnik, 11(12), str. 82

⁸⁴ Gadžo, S. (2016) *Međunarodno porezno planiranje multinacionalnih korporacija s posebnim osvrtom na ulogu nematerijalne imovine I.*, Pravo i porezi, 4(16), str. 20.

koje je u skladu sa zakonom, ali postupak ima neželjene i neočekivane posljedice. Stoga oblik agresivnog poreznog planiranja otvara pitanje, postojanja rizika zlouporabe poreznih pravila i propisa, kako bi se postigli rezultati koji nisu bili predviđeni od strane zakonodavca.⁸⁵

Međutim, granica između defenzivnog i agresivnog poreznog planiranja nije jasno vidljiva i u praksi se ne pojavljuje tako očito kao u prethodno navedenom jednostavnom primjeru. Tehnike poreznog planiranja danas su sofisticiranije, mogu se pojaviti kao devijacija nečega što se smatra zakonitim, poštenim i pravednim, često se pojavljuju zajedno pa se događa da ih se i na isti način tretira.⁸⁶

Obzirom da se korištenjem tehnika poreznog planiranja i agresivnog poreznoga planiranja, daje mogućnost iskorištavanja određenih zakonskih odredbi koje nisu u skladu s ciljem, svrhom i duhom zakona, čime se neplanirano umanjuju porezni prihodi, poreznim administracijama je izuzetno važno spriječiti takvo porezno planiranje. Aktivnosti kojima bi se iskoristile sve prilike za minimiziranje i odgađanje poreznih obveza trebale bi se provoditi nakon što se prethodno obavi porezno planiranje. Naime, svako naknadno porezno planiranje vodi više ka poreznoj utaji (postaje agresivnije), a ne poreznom planiranju.⁸⁷

Kada je riječ o izbjegavanju plaćanja poreza na dobit agresivnim poreznim planiranjem, Zakonom o porezu na dobit propisano je minimalno pravilo protiv zlouporabe. Prema tom pravilu, poreznom obvezniku se mogu osporiti određena prava, u slučajevima kada se uoči kako je porezni obveznik s ciljem korištenja određenih prava propisanih zakonom, u svezi umanjenja porezne osnovice ili porezne obveze, osnovao aranžman ili niz aranžmana koji nisu autentični. Tako je agresivno porezno planiranje na određeni način postalo nezakonito.⁸⁸

3.1.3. Porezno planiranje sa međunarodnog pravnog aspekta

Granice državnog teritorija zbog internacionalizacije i globalizacije su sve manja zapreka pokretljivosti ljudi, prekograničnoj gospodarskoj ili drugoj djelatnosti. Kada se radi o gospodarskoj ili nekoj drugoj djelatnosti, ona u pravilu, rezultira povećanjem gospodarske snage aktera koji tu djelatnost poduzimaju, u obliku dobiti, dohotka, kamata, pokretnina ili prava što podliježe oporezivanju. U tom slučaju, pri oporezivanju se primjenjuju odgovarajući porezni propisi dviju ili više država, ali i međunarodni sporazumi.⁸⁹ Pravna pravila koja uređuju prekogranične odnose u području javnih davanja, osobito oporezivanja, bez obzira na donositelja i oblik, nazivaju se međunarodnim poreznim pravom.⁹⁰

Opseg međunarodnog poreznog prava je vrlo širok i uključuje, primarno, supranacionalno, nacionalno, prekogranično porezno pravo i ostale izvore. Navedena prava pretpostavljaju, primjenu ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja s pripadajućim protokolima, Ugovora o osnivanju europske ekonomske zajednice, propise koje donose tijela nadnacionalnih integracija kao što je Europska unija, ukupnost tuzemnih propisa koji porezni

⁸⁵ Prilagođeno prema Martinović, Ž., Legac, D., op. cit., str. 83.

⁸⁶ Ibid, str. 82.

⁸⁷ Dražić Lutitsky, I., Perić, M. (2010) *Porezno planiranje unutar poreznog sustava Republike Hrvatske*. Računovodstvo i financije, 11/2010, str. 118.

⁸⁸ Zakon o porezu na dobit, Čl. 5a

⁸⁹ prilagođeno prema Lončarić Horvat, O., Arbutina, H. (2007) *Osnove međunarodnog poreznog prava*. Zagreb: Narodne novine, d.d., str. 3.

⁹⁰ Ibid.

sadržaj prekograničnih činjenica razgraničuju između više država, pa i odluke međunarodnog suda u poreznim slučajevima i opće prihvaćena stajališta u svijetu priznatih poreznih stručnjaka.⁹¹ Međunarodno porezno pravo temelji se na općim načelima međunarodnog poreznog prava a to su: načela suvereniteta, teritorijalnosti i nacionalnosti, te na nacionalnim porezno-pravnim načelima i to su: načelo pravne države, načelo jednakosti u oporezivanju i načelo neutralnosti u oporezivanju prekograničnih djelatnosti.⁹²

Međunarodno porezno pravo, kao i nacionalno porezno pravo je u funkciji ostvarivanja fiskalnog cilja.

Međutim, pored toga što je u funkciji fiskalnog cilja, međunarodno porezno pravo je u funkciji:

- otklanjanja međunarodnog dvostrukog oporezivanja, radi ostvarenja konkurentske neutralnosti,
- sprečavanja porezne evazije premještanja kapitala i imovine u državna područja s nižim porezima,
- integracije unutarnjeg tržišta Europske unije.⁹³

Postojanje svih tih funkcija međunarodnog poreznog prava, značajan je preduvjet poslovanja jedne multinacionalne kompanije, na teritoriju druge ili više država. Multinacionalne korporacije (kompanije) su najvažniji instrumenti globalnog razvoja i povezanosti svjetskog gospodarstva, te time i glavna prijetnja zaštiti poreznih prihoda pojedinih država, s obzirom na to da im se, zbog razgranatosti poslovanja preko povezanih društava u različitim poreznim gospodarstvima, pruža mogućnost da poreznim planiranjem svoje aktivnosti organiziraju umanjejem konsolidirane porezna obveze.⁹⁴

Uobičajeno, grupom multinacionalnih trgovačkih društava (kompanija, korporacija) smatra se grupa povezanih trgovačkih društava koja ima poslovne nastane (obavlja djelatnost) u dvjema ili više država. Multinacionalno trgovačko društvo (kompanija, poduzeće) je trgovačko društvo, koje je dio grupe multinacionalnih trgovačkih društava.⁹⁵

Uloga multinacionalnih trgovačkih društava (kompanija, korporacija) u svjetskoj trgovini, u posljednjih je 20 godina drastično porasla. To je dijelom odraz jačeg povezivanja nacionalnih gospodarstava i tehnološkog napretka, osobito u području komunikacija. Međutim, rast multinacionalnih trgovačkih društava pokreće sve složenija pitanja u svezi s oporezivanjem, kako za porezne uprave, tako i za sama multinacionalna trgovačka društva.⁹⁶

Multinacionalne kompanije danas dominiraju svim sektorima globalne ekonomije i globalizacija je donijela mnoge prednosti razvoju svjetske i domaće ekonomije, ali je stvorila probleme primjeni poreznih propisa na nacionalnim razinama.⁹⁷

U današnje vrijeme je planiranje poreznih obveza, posebice kod multinacionalnih kompanija, imperativ globalnog poslovanja i visoke porezne rizičnosti poslovanja u različitim poreznim sustavima suvremenih država.⁹⁸

⁹¹ Prilagođeno prema Lončarić Horvat, O., Arbutina, H., op. cit., str. 4-5.

⁹² Lončarić Horvat, O., Arbutina, H., op. cit., str. 7.

⁹³ Ibid, str. 10.

⁹⁴ Bogovac, J. (2014) *Oporezivanje multinacionalnih korporacija*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta, Studijski centar za javnu upravu i javne financije, str. 1.

⁹⁵ Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, OECD 2010. str. 37.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ McClure, R., Lanis, R., Govendir, B., (2016) *Analysis of Tax Avoidance Strategies of Top Foreign Multinationals Operating in Australia: An Expose* Sydney: University of technology Sydney, str. 5.

Porezno planiranje multinacionalnih kompanija, oslanja se na utvrđenim konceptima međunarodnog poreznog prava, u prvom redu na načelu zasebnog subjekta i načelu neovisnosti. Te koncepcije upućuju na jaz između ekonomske prirode multinacionalnih kompanija kao jednog poduzeća, s dijelovima smještenim u različitim državama, vođenih zajedničkom, globalnom poslovnom strategijom i državnih pristupa oporezivanju njihova dobitka. Dok nacionalni porezni sustavi država u kojima djeluju nisu usklađeni, porezni rizici, ali i prilike za porezne uštede, su znatni. Poduzimanje poreznog planiranja, kako zbog koristi, tako i zbog rizika poslovanja u više država, preduvjet je za učinkovito poslovanje multinacionalnih kompanija.⁹⁹

U izvještaju Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (engl. *The Organisation for Economic Cooperation and Development*; dalje: OECD) *Međunarodno zakonito i nezakonito izbjegavanje poreznih obveza (1997)* navodi se, kako je porezno planiranje potpuno prihvatljivo ponašanje poreznih obveznika, čiji je cilj smanjenje poreznih obveza, primjerice izborom poreznih olakšica i poticaja, koji najbolje odgovaraju njihovim uobičajenim rutama poslovnih transakcija, suzdržavanja od konzumacije oporezivih proizvoda. Stoga se, takve transakcije i ne nalaze u fokusu poreznih uprava koje nastoje spriječiti nepoželjno ponašanje. Nezakonito izbjegavanje poreznih obveza, OECD je protumačio kao ponašanje koje nije prihvatljivo od poreznih vlasti.¹⁰⁰

Međutim, danas bi se s oprezom uzimala definicija poreznog planiranja OECD-a iz 1997. godine, obzirom da je upravo OECD trenutno angažiran na provođenju mjera protiv sprečavanja agresivnog poreznog planiranja putem projekta BEPS.¹⁰¹ Tako se u posljednje vrijeme posebna pažnja usmjerava na propisivanje mjera protiv izbjegavanja plaćanja poreza (engl. *anti-avoidance rules*), s ciljem sprječavanja onih tehnika međunarodnog poreznog planiranja koje stvaraju jaz između porezno-pravnog tretmana i ekonomske stvarnosti (supstance).¹⁰² Multinacionalne kompanije raznim metodama i tehnikama poreznog planiranja, koje uključuju, više povezanih osoba, transparentnih poslovnih jedinica, porezna utočišta, uz razne tehnike međunarodnog financiranja, sve na temelju odgovarajućih međunarodnih pravnih normi, premještanjem dobiti na unaprijed određena područja, mogu ostvariti znatno umanjenje obveze poreza na dobit. Međutim, treba uzeti u obzir da su određene države predvidjele porezne pogodnosti, kako bi multinacionalne kompanije zadržale kao pokretače gospodarskih aktivnosti na svom teritoriju, a sasvim je drugo pitanje koliko je takvo ponašanje prihvatljivo svakoj državi, u kojoj ta multinacionalna kompanija posluje.

3.1.4. Mehanizmi poreznog planiranja prema poreznim i računovodstvenim propisima

Dobit je jedna od osnovnih računovodstvenih kategorija i predstavlja povećanje ekonomske koristi, tijekom obračunskog razdoblja, koristi se kao mjerilo uspješnosti ili kao temelj za druga mjerenja. Dobit se utvrđuje sučeljavanjem prihoda i rashoda. Prihod je

⁹⁸ Bogovac, J., op. cit., str. 43-44.

⁹⁹ Gadžo, S. (2016) *Međunarodno porezno planiranje multinacionalnih korporacija s posebnim osvrtom na ulogu nematerijalne imovine II. Pravo i porezi*, 5(16), str. 21

¹⁰⁰ Bogovac, J., op. cit., str. 45.

¹⁰¹ Prema iskustvu i zapažanju autorice prema obrazloženju OECD-a, Dostupno na:

<http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions.htm> [06. rujna 2017.]

¹⁰² Gadžo, S., op. cit. pod 84, str. 20

povećanje ekonomske koristi tijekom obračunskog razdoblja u obliku priljeva ili povećanja imovine ili smanjenja obveza, što ima za posljedicu povećanje kapitala, osim onog u svezi s uplatom od strane sudionika u kapitalu.

Rashodi su smanjenje ekonomske koristi kroz obračunsko razdoblje u obliku odljeva ili smanjenja imovine ili stvaranja obveza, što ima za posljedicu smanjenje kapitala, osim onog u svezi s raspodjelom sudionika u kapitalu. Priznavanje i mjerenje prihoda ili rashoda, ovisi o konceptu kapitala i očuvanju kapitala koje koristi poduzetnik kod sastavljanja i prezentiranja financijskih izvještaja.¹⁰³

Prema Međunarodnom računovodstvenom standardu (MRS) broj 12. - Porez na dobit, računovodstvena dobit je dobit ili gubitak razdoblja prije odbitka rashoda za porez. Oporeziva dobit (porezni gubitak) je dobit (gubitak) razdoblja, određena u skladu sa propisima poreznih tijela na temelju kojih postoji obveza plaćanja (povrata) poreza na dobit.¹⁰⁴

Prema Hrvatskom standardu financijskog izvještavanja, dobit ili gubitak tekućeg obračunskog razdoblja je dio kapitala kao rezultat viška prihoda nad rashodima, odnosno, viška rashoda nad prihodima ostvarenih u tekućem obračunskom razdoblju nakon obračuna poreza na dobit.¹⁰⁵

Svrha Zakona o porezu na dobit je dobit utvrđena prema računovodstvenim propisima, pretvoriti u osnovicu poreza na dobit (poreznu dobit). Kada Zakon o porezu na dobit ne bi propisivao određene korekcije računovodstvene dobit, ne bi bilo niti potrebe za posebnim zakonom, odnosno obveza poreza na dobit bi se mogla utvrditi na temelju godišnjeg financijskog izvještaja koji se sastavljaju temeljem Zakona o računovodstvu, a koji se poziva i oslanja na računovodstvene standarde.

Zbog navedenog, se pri utvrđivanju osnovice poreza na dobit stalno isprepleću primjena pravila odgovarajućeg računovodstvenoga standarda, primjena odredbi Zakona o porezu na dobit, i te odredbe u sebi sadrže mehanizme odnosno instrumente za planiranje računovodstvene dobiti ili porezne osnovice, ili istovremeno. Učeni mehanizmi poreznog i računovodstvenog planiranja nisu jednako pogodni za sve obveznike poreza na dobit.

Kada je riječ od obveznicima poreza na dobiti, potrebno je uzeti u obzir da je riječi o velikom broju različitih poduzetnika, polazeći od veličine (mikro, mali, srednji, veliki) do pravno ustrojstvenog oblika (d.d., d.o.o., fizička osoba, zadruga, udruga, ustanova i sl.), te da na primjenu mehanizama poreznog i računovodstvenog planiranja bitno utječu i ti čimbenici, ali i motivi korisnika. Primjerice, poduzetnik koji je osnivač i direktor društva može biti više motiviran smanjiti poreznu obvezu, dok se kod velikih poduzetnika gdje bitne odluke donose i direktori (npr: u banci ili drugom dioničkom) može uočiti motiv povećanje dobiti, zbog određenih interesa ponekad privatnih interesa npr. radi dobivanja bonusa neovisno o posljedično povećanoj poreznoj obvezi.

Mehanizmi poreznog planiranja, prema Zakonu o porezu na dobit, temeljno su vezani za mehanizme iz računovodstvenih propisa, te će se tako i obrazložiti oni s uočenim najznačajnijim utjecajem.

¹⁰³ Prilagođeno prema Cirkveni Filipović., T. (2016) *Hrvatski računovodstveni sustav* (službeni i pročišćeni tekstovi za Hrvatsku). Zagreb: RRIF d.o.o., str. 6.

¹⁰⁴ Međunarodni računovodstveni standard broj 12- Porez na dobit, točka 5.

¹⁰⁵ Hrvatski standardi financijskog izvještavanja - Pojmovnik (2015) Zagreb: Narodne novine broj 86/15

3.2. Porezno planiranje prema poreznim propisima

Propisi kojima se uređuje oporezivanje dobiti sadrže bitne mehanizme kojima država može utjecati na gospodarski razvoj, privlačenjem novih investitora i novih investicija koje otvaraju ili zadržavaju radna mjesta. Zakon o porezu na dobit je zakon, koji, pored toga što kao i svaki drugi porezni propis treba zadovoljiti svoju fiskalnu funkciju, ima važnu funkciju u privlačenju investitora, da bi Republiku Hrvatsku izbrali za svoja ulaganja. Pretpostavlja se kako je cilj svakog poduzetnika odnosno investitora ostvariti što veću dobit, dok je cilj države ostvariti određene prihode radi financiranja rashoda. Stoga, Zakon o porezu na dobit ne sadrži samo restriktivne odredbe koje su usmjerene na povećanje porezne obveze, već i pored jasno uočljivih poreznih olakšica, u kombinaciji s računovodstvenim standardima, pruža i neke druge pogodnosti poreznim obveznicima, koje se mogu iskoristiti za porezno planiranje. Zbog toga i domaće porezno planiranje uvjetuje dobro poznavanje domaćeg poreznog zakonodavstva, kako bi se ukupne porezne obveze nekog poreznog obveznika minimalizirale.¹⁰⁶

3.2.1. Vrijednosno usklađenje otpisa potraživanje

Financijski izvještaji sastavljaju se na osnovi temeljne računovodstvene pretpostavke nastanka poslovnog događaja. Imovina, obveze, kapital, prihodi i rashodi, dobit i gubitak, priznaju se u financijskim izvještajima po načelu nastanka događaja, a u skladu s kriterijima priznavanja.¹⁰⁷

Prihodom se smatra povećanje ekonomskih koristi tijekom obračunskog razdoblja u obliku priljeva ili povećanja imovine ili smanjenja obveza, kada ti priljevi imaju za posljedicu povećanje kapitala, osim povećanja kapitala, koje se odnosi na unose od strane sudionika u kapitalu. Prihod se priznaje kada je vjerojatno da će buduće ekonomske koristi ulaziti kod poduzetnika i kada se koristi mogu pouzdano izmjeriti.¹⁰⁸

Stoga se prihodi od prodaje proizvoda i robe ili pruženih usluga, priznaju po načelu nastanka poslovnog događaja, kada je roba isporučena ili pružena usluga.

Prema hrvatskom standardu financijskog izvještavanja broj 11. Potraživanja (dalje: HSFI 11), potraživanja su, na temelju obvezno pravnih i drugih osnova, zasnovana prava potraživati od dužnika plaćanje duga, isporuku usluga ili pružanje usluga. Potraživanja za isporučena dobra i obavljene usluge se početno mjere po fer vrijednosti.

Na svaki datum bilance poduzetnik procjenjuje postoji li objektivan dokaz o umanjenju vrijednosti pojedinog potraživanja. Ako postoji objektivan dokaz o umanjenju vrijednosti potraživanja iznos gubitka mjeri se kao razlika između knjigovodstvene vrijednosti i procijenjenih budućih novčanih tokova. Iznos gubitka se priznaje u računu dobiti i gubitka. Kada se radi o potraživanjima koja su prethodno priznata kao prihod, a naknadno dolazi do umanjenja vrijednosti, umanjenje se priznaje kao rashod, a ne ispravlja se izvorno priznati prihod. Objektivan dokaz da je vrijednost potraživanja umanjena uključuje:

- a) značajne financijske teškoće dužnika,

¹⁰⁶ Dražić Lutilsky, I., Perić, M., op. cit., str. 118-119.

¹⁰⁷ Hrvatski standard financijskog izvještavanja (HSFI) – Računovodstvena načela

¹⁰⁸ Prilagođeno prema Hrvatski standard financijskog izvještavanja (HSFI) - broj 15. Prihodi

- b) nepoštivanje ugovora, poput nepodmirenja obveza ili zakašnjenja plaćanja, ili
- c) zbog nastanka mogućnosti da će dužnik pokrenuti stečajni postupak ili postupak druge financijske reorganizacije.¹⁰⁹

Kako postupak utvrđivanja obveze poreza na dobit uključuje korekciju dobiti utvrđene sukladno računovodstvenim standardima, u slučaju ispravaka vrijednosti potraživanja za isporučena dobra i obavljene usluge i ispravak vrijednosti potraživanja se uvjetno utvrđuje kao porezno priznati rashod.

Prema Zakonu o porezu na dobit vrijednosna usklađenja po osnovi ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca za isporučena dobra i obavljene usluge, priznaju se kao rashod, ukoliko je od dospijeca potraživanja do kraja poreznog razdoblja proteklo više od 60 dana, a ista nisu naplaćena do petnaestog dana prije dana podnošenja porezne prijave. Svote vrijednosnih usklađenja potraživanja od kupaca iskazane u prethodnim poreznim razdobljima kao porezno priznati rashod, uključuju se u prihode, ako se do trenutka nastupa zastare prava na naplatu, ne obave radnje za osiguranje naplate duga, pažnjom dobroga gospodarstvenika. Smatra se da su obavljene radnje za osiguranje naplate duga pažnjom dobrog gospodarstvenika, ako su potraživanja utužena prije zastare ili se zbog njih vodi ovršni postupak, ako su prijavljena u stečajnom postupku nad dužnikom ili ako je postignuta nagodba s dužnikom, obveznikom poreza na dobit koji nije povezana osoba, prema posebnom propisu u slučaju stečaja (Stečajni zakon¹¹⁰), arbitraže (Zakon o arbitraži¹¹¹) ili mirenja (Zakon o mirenju¹¹²). Povezane osobe ne mogu doći do situacije da sklope nagodbu i izvrše otpise potraživanja povezanim osobama, osim u slučaju sklapanja predstečajne nagodbe.¹¹³

Prema navedenom, u razdoblju do zastare (regulirano Zakonom o obveznim odnosima) Zakon o porezu na dobit početno slijedi, priznavanje rashoda po osnovi ispravka vrijednosti potraživanja za isporučena dobra i obavljene usluge, kako to propisuje računovodstveni standard. Međutim, kasnije postavlja uvjete što je potrebno učiniti da ispravak vrijednosti potraživanja ostane i trajno porezno priznati rashod. Tako u razdoblju do nastupa zastare, povezanim osobama, ostavlja mogućnost planiranja porezne obveze kroz dogovore o naplati potraživanja. Porezni obveznik koji nema potraživanja za isporučena dobra i obavljene usluge prema povezanim osobama, ovu odredbu koristi radi ublažavanja posljedica nenaplaćenih potraživanja, te iz oporezivih prihoda isključuje prihode koje nije realizirao (naplatio), dok ovu mogućne nema pri utvrđivanja obveze poreza na dodanu vrijednost.¹¹⁴ Iznesena odredba iz Zakona o porezu na dobit prati računovodstvene standarde, te ne oporezuje porezom na dobit prihode koje porezni obveznik nije naplatio.

Međutim odredba povezanim osobama daje mogućnost dogovaranja o vremenu i načinu plaćanja, pa se može postići situacija da jedna povezana osoba iz porezne osnovice planski isključi (uskлади) prihode od prodaje roba i usluga povezanoj osobi koje će u budućem razdoblju prema planu porezne obveze moći uključiti u oporezive prihode. Takav postupak nije prepoznat kao suprotan računovodstvenom standardu, a za sada niti s poreznim propisom.

¹⁰⁹ Prema HSFI 11- Potraživanja

¹¹⁰ Narodne novine (2015) *Stečajni zakon*. Zagreb, broj: 71/15 Narodne novine d.d.

¹¹¹ Narodne novine (2001) *Zakon o arbitraži*. Zagreb, broj 88/01, Narodne novine d.d.

¹¹² Narodne novine (2011) *Zakon o mirenju*. Zagreb, broj: 18/11, Narodne novine d.d.

¹¹³ Stečajni zakon, Čl. 62.

¹¹⁴ Prema zapažanju autorice i tumačenju Zakona o porezu na dodanu vrijednost

Međutim, prema Prijedlogu Direktive Vijeća o zajedničkoj osnovici poreza na dobit, (eng: Common Corporate Tax Base, CCTB) nije predviđeno da povezane osobe mogu koristiti pogodnost ispravaka vrijednosti potraživanja za isporučena dobra i obavljene usluge.¹¹⁵

3.2.2. Amortizacija dugotrajna nematerijalne i materijalne imovine

Porezni obveznik u porezno priznate rashode može uključiti samo rashode koji su vezani za obavljanjem djelatnosti poreznog obveznika. Tako se u porezno priznate rashode uključuju troškovi amortizacije dugotrajne materijalne ili nematerijalne imovine koju porezni obveznik koristi u procesu proizvodnje i pružanja usluga.

Dugotrajna nematerijalna imovina je nemonetarna imovina bez fizičkih obilježja, koja se može identificirati. Nematerijalna imovina obuhvaća izdatke za razvoj, patente, licence, koncesije, zaštitne znakove, software, dozvole za ribarenje, franšize i ostala prava, goodwill, predujmove za nematerijalnu imovinu i ostalu nematerijalnu imovinu.¹¹⁶

Dugotrajna materijalna imovina je imovina koju poduzetnik posjeduje za korištenje u proizvodnji proizvoda ili isporuci roba ili usluga, za iznajmljivanje drugima ili u administrativne svrhe, i koja se očekuje koristiti duže od jednog razdoblja i ona imovina koja je namijenjena za korištenje na neprekidnoj osnovi u svrhu aktivnosti društva. Dugotrajna materijalna imovina obuhvaća zemljište, građevinske objekte, postrojenja i opremu, alate, pogonski inventar, namještaj i transportna sredstva, dugotrajnu biološku imovinu, predujmove za dugotrajnu materijalnu imovinu i ostala dugotrajna materijalna imovina.¹¹⁷

Zakon o porezu na dobit propisuje način priznavanja troškova dugotrajne imovine, te propisuje kako se dugotrajnom materijalnom i nematerijalnom imovinom smatraju stvari i prava čiji je pojedinačni trošak nabave veći od 3.500,00 kuna i vijek trajanja duži od godinu dana. Amortizaciji ne podliježu zemljište, šuma i slična obnovljiva prirodna bogatstva, financijska imovina, spomenici kulture te umjetnička djela jer se njihova vrijednost ne gubi.¹¹⁸ Amortizacijski iznos pojedine imovine treba rasporediti sustavno tijekom njenog korisnog vijeka upotrebe.

Ostatak vrijednosti i korisni vijek upotrebe imovine treba preispitati barem jednom na kraju svakog izvještajnog razdoblja, te ako se očekivanja razlikuju od prethodnih procjena, promjene se priznaju kao promjene u računovodstvenim procjenama.¹¹⁹ S druge strane Zakonom o porezu na dobit je propisano da se amortizacija dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine, priznaje kao rashod u svoti obračunanoj na trošak nabave po linearnoj metodi, primjenom propisanih godišnjih amortizacijskih stopa.¹²⁰ Zakon o porezu na dobit propisuje porezno priznate troškove amortizacija, za porezne svrhe, što znači da ne prati u potpunosti načela iz računovodstvenih standarda.

Godišnje amortizacijske stope utvrđuju se prema amortizacijskom vijeku za svrhe

¹¹⁵ Prijedlog Direktive Vijeća o zajedničkoj osnovici poreza na dobit (CCTB), COM/2016/0685 final - 2016/0337 (CNS) Čl. 25.

¹¹⁶ Prema Hrvatski standard financijskog izvještavanja (HSFI) broj 5 – Dugotrajna nematerijalna imovina

¹¹⁷ Prema Hrvatski standard financijskog izvještavanja (HSFI) broj 6 – Dugotrajna materijalna imovina

¹¹⁸ Zakon o porezu na dobit, Čl. 12. st. 4.

¹¹⁹ HSFI broj 6. Dugotrajna materijalna imovina, točka 6.46

¹²⁰ Zakon o porezu na dobit, Čl. 12. st.1.

oporezivanja, prema utvrđenim poreznim stopama.¹²¹

Tablica 9. Pregled porezno priznatih amortizacijskih stopa

Grupa dugotrajne imovine	Linearna metoda redovita stopa		Linearna metoda ubrzana stopa	
	Stopa	Godine	Stopa	Godine
Za građevinske objekte i brodove veće od 1000 BRT	5%	20	10%	10
Za osnovno stado, osobne automobile	20%	5	40%	2,5
Za nematerijalnu imovinu, opremu, vozila, osim za osobne automobile, te za mehanizaciju	25%	4	50%	2
Za računala, računalnu opremu i programe, mobilne telefone i opremu za računalne mreže	50%	2	100%	1
Za ostalu nespomenutu imovinu	10%	10	20%	5

Izvor: izrada autorice prema Zakonu o porezu na dobit Čl. 12. st. 5 i 6.

Iz tablice 9 se može uočiti, da su porezne stope za određene grupe izuzetno visoke, obzirom da se redovite stope mogu podvostručiti (ubrzana amortizacija), te u mnogim slučajevima mogu odstupati od korisnog vijeka upotrebe. Tako propisane stope ostavljaju mogućnost, da se kao porezno priznati rashod samo tijekom 10 godina može iskoristiti cijeli trošak nabave građevinskog objekata, što daje izraženu mogućnost planiranja godišnje porezne obveze. Ta mogućnost je posebno značajna poreznim obveznicima kojima dugotrajna materijalna imovina čini značajan dio ukupne imovine ili je osnova za obavljanje djelatnosti kao što su npr. hoteli, trgovački centri, prijevoznici i sl. Isto tako je i sa dugotrajnom nematerijalnom imovinom.

Bitno je istaknuti, da se navedenim poreznim stopama daje samo gornja granica za utvrđivanje porezno priznatog rashoda, dok porezni obveznik može obračunavati amortizaciju i po nižim poreznim stopama, da bi bile porezno priznati rashod.¹²² Porezni obveznik može koristiti i više stope amortizacija od onih propisanih, u tom slučaju, dio troškova amortizacije ne bi bio porezno priznati trošak. Stoga, porezni obveznici amortizaciju dugotrajne imovine mogu koristiti za planiranje porezne obveze. Primjenom najviših porezno dopustivih godišnjih stopa amortizacije koje odstupaju od korisnog vijeka uporabe, mogu odgoditi svoju poreznu obvezu. U tom slučaju porezni obveznici koriste porezni kredit koji nije iskazan u bilanci, to je tzv. prikriveni porezni kredit jer je posljedica prikrivenih privremenih razlika.¹²³

Kada je riječ o dugotrajnoj materijalnoj imovini potrebno je istaknuti, da su Zakonom o porezu na dobit propisane posebne odredbe o načinu priznavanju troškova amortizacije za sredstva osobnog prijevoza, apartmana i kuća za odmor, radi sprečavanja porezne erozije korištenjem dugotrajne imovine za neposlovne potrebe.¹²⁴

Primjena amortizacijske stope koja ne odražava dobro korisni vijek uporabe, dovodi do

¹²¹ Ibid, Čl. 12. st. 6

¹²² Ibid, Čl. 12. st. 7.

¹²³ Spajić, F. (2006) *Računovodstvo trgovačkih društava uz primjenu Međunarodnih računovodstvenih standarda i poreznih propisa*, (ur) Gulin, D., Idžojtić, I., Mrša, J., Sirovica, K., Spajić, F., Vašiček, V., Žager, L. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 355.

¹²⁴ Zakon o porezu na dobit, Čl. 12. st. 13. do st.18.

podcjenjivanja ili precjenjivanja imovine, čime se stvaraju skrivene pričuve pogodne za planiranje porezne obveze. Izbor amortizacijske stope koje može biti porezno priznata ili nepriznata u određenom poreznom razdoblju, ostavlja mogućnost planiranja porezne obveze u budućim poreznim razdobljima. Porezni obveznik kombinacijom porezno priznatih ili ne priznatih rashoda po osnovi amortizacije, može manipulirati s poreznom osnovicom ali i računovodstvenom dobiti.

Ubrzana je amortizacija posebno pogodna za planiranje porezne obveze kada se koristi u kombinaciji s pravom na prijenos poreznog gubitka.¹²⁵ Kolika je pogodnost za porezno planiranje ostavljena poreznim obveznicima putem ubrzane amortizacije, može se usporediti s Prijedlogom Direktive Vijeća o zajedničkoj osnovici poreza na dobit koja predviđa za porezne svrhe, vijek uporabe dugotrajne imovine za komercijalne, poslovne i ostale zgrade 40 godina, a za industrijske zgrade i građevine 25 godina.¹²⁶ Dakle, u slučaju usvajanje prijedloga, za porezne svrhe, bitno će se smanjiti iznosi porezno priznatih amortizacijskih stopa za određenu dugotrajnu materijalnu imovinu.

3.2.3. Prihodi po osnovi dividendi i udjela u dobiti

Prihodi koje porezni obveznik ostvari od dividendi i udjela u dobiti, nije oporezivi prihod, odnosno isključuje se iz porezne osnovice.¹²⁷ Ovom odredbom se prati temeljno porezno načelo izbjegavanja dvostrukog oporezivanja iste dobiti, istom vrstom poreza. Međutim, prije nego se prihodi isključe iz porezne osnovice, bitno je utvrditi da je riječ o dividendi ili udjelima u dobiti. Zakonom o porezu na dobit je propisan postupak utvrđivanja, je li primitak (prihod) doista dividenda, te je potrebno dokazati da je:

1. isplatelj obveznik plaćanja poreza na dobit ili istovjetne vrste poreza,
2. isplatelj osnovan kao društvo, čiji je pravni oblik usporediv s društvom kapitala, trgovačkim društvom, odnosno društvom ili drugom osobom čiji je pravni oblik i način obračuna i plaćanja poreza usporediv s obveznicima poreza na dobit prema Zakonu,
3. isplatelj isplatu dividendi nije iskazao kao porezno priznati rashod, odnosno odbitak.¹²⁸

Navedene uvjete je potrebno zadovoljiti, kako bi se utvrdilo da je riječ o dobiti koja je već oporezovana porezom na dobit u tuzemstvu ili inozemstvu, kako se ne bi ista dobit dvostruko oporezivala, a da bi se izbjeglo ne oporezivanje, na način da se isplatu dividende prikaže kao isplatu kamate. Odredbom se sprečava agresivno porezno planiranje i povezano je i s primjenom hibridnih financijskih instrumenata. Princip neoporezivanja dividendi i udjela u dobiti se može koristiti kao mehanizam poreznog planiranja kod povezanih osoba, posebice koje djeluju na području više poreznih jurisdikcija, a koji imaju različite stope oporezivanja dobiti. Primjerice, da se što više dobiti ostvaruje i isplaćuje iz društva koje koristi određenu poreznu olakšicu ili iz države koja ima nižu stopu oporezivanja, od matičnog društva koje ima sjedište na području s višom stopom oporezivanja, te prima te prihode kao neoporezive.

¹²⁵ Šimović, H., Mihelja Žaja, M. (2010), op. cit., str. 61.

¹²⁶ Prijedlog Direktive Vijeća o zajedničkoj osnovici poreza na dobit (CCTB), Čl. 33.

¹²⁷ Zakon o porezu na dobit, Čl. 6. st. 1.

¹²⁸ Prilagođeno prema Zakon o porezu na dobit, Čl. 6. st. 1. toč. 1.1.

3.2.4. Rezerviranja kao mehanizam poreznog planiranja

Prema Hrvatskom standardu financijskog izvještavanja HSFI 16. – Rezerviranje troškova i rizika priznaje se kao rashod, kada poduzetnik ima obvezu neodređenog vremena ili/i iznosa.

Rezerviranja se priznaju ako i samo ako:

- poduzetnik ima sadašnju obvezu (zakonsku ili izvedenu) kao rezultat prošlih događaja,
- je vjerojatno da će podmirenje obveza zahtijevati odljev resursa koji utjelovljuju ekonomske koristi, i
- se iznos obveze može pouzdano procijeniti.

Međutim, Zakon o porezu na dobit ne prati u potpunosti navedeni računovodstveni tretman, već kako porezni priznati rashod rezerviranja utvrđuje samo rezerviranja za rizike i troškove na temelju zakona ili drugog propisa i rezerviranja koja su uvjetovana ugovorima, uz izniman tretman za banke i osiguravajuća društva. Prema Zakonu o porezu na dobit, rezerviranja se priznaju za: otpremnine, troškove obnavljanja prirodnih bogatstava, troškove u jamstvenim rokovima, troškove po započetim sudskim sporovima i neiskorištene godišnje odmore. Međutim, uz navedeno, priznaju se i rezerviranja kod banaka za rizike od potencijalnih gubitaka do visine koju određuju propisi Hrvatske narodne banke, a kod osiguravajućih društava, najviše do visine ili gornje granice u skladu sa zakonom koji uređuje osiguranje.¹²⁹ Stoga je rezerviranje za rizike bankama i osiguravajućim društvima pogodan mehanizam za porezno planiranje dok je ostalim poreznim obveznicima pogodan za planiranje računovodstvene dobiti. Privremene razlike koje mogu nastati u slučaju priznavanja rashoda rezerviranja, koje uvijek uključuje procjenu budućih troškova za računovodstvene i porezne potrebe te ponovno uključivanje troškova rezerviranja u prihode, daju poreznom obvezniku mogućnost planiranja porezne obveze, ali i računovodstvene dobiti.

3.2.5. Porezno planiranje transakcijama između povezanih osoba

Transakcije između povezanih osoba predmet su posebne pažnje svake porezne administracije, obzirom da povezane osobe ipak imaju veću mogućnost, a možda i potrebu za planiranjem poreznih obveza u odnosu na nepovezane osobe. Kako se to porezno planiranje ne bi negativno, odnosno agresivno odrazilo na porezne prihode, Zakonom o porezu na dobit propisane su posebne odredbe o načinu priznavanja cijena i drugih ugovornih osoba između povezanih osoba. Zakonom o porezu na dobit je propisano ako se između povezanih osoba u njihovim poslovnim odnosima ugovore takve cijene ili drugi uvjeti koji se razlikuju od cijena ili drugih uvjeta koji bi se ugovorili između nepovezanih osoba, tada se sva dobit u svoti u kojoj bi bila ostvarena, (kada bi se radilo o odnosima između nepovezanih osoba), uključuje u poreznu osnovicu povezanih osoba. Povezanim osobama smatraju se osobe kod kojih jedna osoba sudjeluje izravno ili neizravno u upravi, nadzoru ili kapitalu druge osobe, ili iste osobe sudjeluju izravno ili neizravno u upravi, nadzoru ili kapitalu društva.¹³⁰

Da bi se utvrdilo, jesu li neke cijene ili drugi ugovorni odnosi utvrđeni prema tržišnim uvjetima, potrebno je primijeniti odgovarajuću metodu transfernih cijena. Iako Republika

¹²⁹ Prilagođeno prema Zakon o porezu na dobit, Čl. 11. st. 2-4.

¹³⁰ Zakon o porezu na dobit, Čl. 13. st. 1-2.

Hrvatska nije članica OECD-a, kada je riječ o utvrđivanju cijena i drugih ugovornih odnosa između povezanih osoba, odnosno transfernih cijena, Zakon o porezu na dobit se temeljno oslanja na smjernice o određivanju transfernih cijena koje izrađuje OECD, a koje su djelomično sadržane u članku 13. Zakona o porezu na dobit.¹³¹

Stoga se pri procjeni jesu li cijene i drugi odnosi između povezanih osoba ugovoreni po tržišnim uvjetima odnosno prema načelu nepristrane transakcije (eng. *arms length principle*), sukladno Zakonu o porezu na dobit koristi jedna od metoda iz Smjernica OECD-a:¹³²

1. Metoda usporedivih nekontroliranih cijena,
2. Metoda trgovačkih cijena,
3. Metoda dodavanja bruto dobiti na troškove,
4. Metoda podjele dobiti,
5. Metoda neto dobiti.

Prve tri navedene metode smatraju se klasičnim transakcijskim metodama i njim se može najizravnije utvrditi je li primijenjeno načelo nepristrane transakcije, a zadnje dvije su metode transakcijske dobiti.

Međutim, obveza primjene transfernih cijena odnosi se u prvom redu na povezane osobe od koji je jedna nerezident, dok se na rezidentne povezane osobe odnosi samo u slučaju mogućnosti prelijevanja dobiti. Kada je riječ o multinacionalnim kompanijama koje posluju na području Republike Hrvatske iste su u pravilu obveznici primjene transfernih cijena. Metodom transfernih cijena, utvrditi će se cijene i drugi poslovni odnosi između povezanih osoba rezidenata u slučaju ako jedna od povezanih osoba:

1. ima povlaštenu poreznu status, odnosno plaća porez na dobit po stopama koje su niže od propisane stope ili je oslobođena od plaćanja poreza na dobit, ili
2. ima u poreznom razdoblju pravo na prijenos poreznog gubitka iz prethodnih poreznih razdoblja.¹³³

Danas se pretpostavlja kako se više od 60% svjetske trgovine obavlja između povezanih osoba.¹³⁴ Primjena određene metode transfernih cijena ne utvrđuje niti može utvrditi fiksne iznose cijena i ugovornih odnosa između povezanih osoba i u pravilu se utvrđuje određeni raspon cijena koji daje mogućnost poreznog planiranja. Tako se korištenjem metode usporedivih nekontroliranih cijena npr. za neke usluge koje se zaračunavaju između povezanih osoba, prihvatljive cijene mogu kretati tako da je najmanja prihvatljiva cijena skoro duplo manja od one najviše prihvatljive iz raspona i sl.

Kada je riječ o kamati, Zakonom o porezu na dobit je propisano da se pri utvrđivanju prihoda od kamata na dane zajmove, kod povezanih osoba obračunava kamata najmanje do visine kamatne stope koja bi se ostvarila između nepovezanih osoba u trenutku odobrenja zajma, dok se pri utvrđivanju rashoda od kamata na primljene zajmove kod povezanih osoba, priznaju obračunane kamate najviše do visine kamatne stope koja bi se ostvarila između nepovezanih osoba u trenutku odobrenja zajma. Međutim, do 2017. godine porezno priznata kamata, odnosno ona koja bi se ostvarila između nepovezanih osoba, bila je utvrđena u

¹³¹ Prilagođeno prema Cipek, K., Herceg, M., Uljanić Škreblić, I. (2017) *Prethodni sporazum o transfernim cijenama*. Porezni vjesnik, 7-8, str. 112.

¹³² Zakon o porezu na dobit, Čl. 13. st. 3. (uz primjenu Smjernica OECD-a)

¹³³ Ibid, Čl. 13. st. 5.

¹³⁴ Sansing R., (2014) *International Transfer Pricing, Foundations and Trends in Accounting*: Vol. 9: NO. 1, str. 3.

fiksnom iznosu, u visini eskontne stope Hrvatske narodne banke ili prema kamatnoj stopi koju objavi ministar financija.¹³⁵ Od 2017. godine kamatna stopa između povezanih osoba može se utvrditi primjenom odgovarajuće metode transfernih cijena.

Pored visine kamatne stope, Zakonom je propisano ograničenje o tzv. stanjenoj kapitalizaciji (engl. *thin capitalization*) prema kojoj se porezno priznata kamatna stopa još dodatno ograničava. Nisu porezno priznate kamate na svotu zajma koji premašuje četverostruku svotu udjela, dioničara odnosno člana društva u kapitalu ili glasačkom pravu koji drži najmanje 25% dionica ili udjela u kapitalu ili glasačkom pravu u društva. Zajmovima inozemnih dioničara, odnosno člana društva, smatraju se i zajmovi trećih osoba za koje jamči dioničar odnosno član društva te zajmovi od povezanih osoba.¹³⁶

Međutim, navedena odredba, stanjene kapitalizacije, kojom se ograničava priznavanje troškova kamate između povezanih osoba, ne primjenjuje se na banke i financijske organizacija neovisno o tome je li riječ o povezanim osobama, niti ako kamatu zaračunavaju povezane osobe koje su rezidenti.¹³⁷ Stoga povezane osobe, koji su rezidenti te banke i druge financijske institucije, mogu iskazati porezno priznate troškove kamata neovisno visini zajma i visini udjela u kapitalu povezane osobe koja odobrava zajam, ali trebaju primijeniti propisanu kamatnu stopu.

Iako se cijene i drugi ugovorni odnosi između povezanih osoba utvrđuju prema zadanim okvirima primjenom općeprihvaćenih metoda transfernih cijena ili primjenom fiksne kamatne stope, kako je to propisano Zakonom o porezu na dobit, kamate još uvijek ostavljaju veliku mogućnost planiranja poreznih obveza.

Neovisno o ograničenju u priznavanju troškova kamate, općenito priznavanje troškova kamate je pogodnost financiranje dugom u odnosu na financiranje kapitalom što je posebno izraženo između povezanih osoba. Dug prema povezanoj osobi realno nije opterećenje kao dugovanje prema nepovezаноj osobi iako se isto iskazuje u financijskim izvještajima.

Porezno priznata kamatna stopa između povezanih osoba za 2017. godinu utvrđena je u iznosu od 4,97% i može reproducirati značajne rashode.¹³⁸ Primjerice, povezane osobe mogu u svakom trenutku organizirati transakcije koje kreiraju prihode i rashode pogodne za izradu poreznog plana. Moguće je da organiziraju transakcije koje u uobičajenim poslovnim okolnostima, možda ne bi bile nužne. Kod povezanih osoba, posebno je izraženo planiranje obveze poreza na dodanu vrijednost, gdje se često događaju tzv. kružne prijevare (prevare u prometu roba i usluga), a taj postupak se svako održava i na obvezu poreza na dobit, naime sve transakcije ne moraju biti popraćene zatvaranjem obveza (plaćanjem) da bi u porezne svrhe bile priznate kao rashodi ili se ostvarilo pravo na povrat poreza na dodanu vrijednost.¹³⁹

Nema zapreke da se povezanom društvu koji ostvaruje dobit i koji nema potrebe za financijskim sredstvima, odobri nekoliko zajmova samo kako bi se rashodima kamate od npr. 4,97% smanjila dobit a prihod usmjerio povezanoj osobi, koja nema veliku dobit ili koja ne plaća porez, a koja možda i nema viška financijskih sredstava ali odobrava zajmove. Može se reći, da odredba o ograničenju kamata između povezanih osoba ne narušava bitno pogodnost

¹³⁵ Pravilnik o porezu na dobit, Čl. 37.

¹³⁶ Ibid, Čl. 8.

¹³⁷ Prilagođeno prema članku 8. Zakona o porezu na dobit i članku 37. Pravilnika o porezu na dobit

¹³⁸ Narodne novine (2016) *Odluka o objavi kamatne stope na zajmove između povezanih osoba*. Zagreb, broj:123/16, Narodne novine d.d.

¹³⁹ Prema zapažanju autorice i tumačenju Zakona o dodanu vrijednost i Zakona o porezu na dobit.

financiranja dugom. Ukoliko povezane osobe djeluju na više poreznih jurisdikcija, neovisno što primjenjuju zadane okvire općeprihvaćenih metoda transfernih cijena, iste metode su ostavile dosta prostora ili su poduzetnici neočekivano pronašli prostore za porezno planiranje i premještanje dobiti, raspodjelom dobiti unutar grupe. Stoga sada i OECD priprema izmjene vezane uz primjenu transfernih cijena.¹⁴⁰

U zadnje vrijeme se, zbog visokog udjela svjetske trgovine između povezanih osoba sve više spominje i izvan granica Europske unije uvođenje konsolidirane porezne osnovice (*engl. Common Consolidated Corporate Tax Base, CCCTB*) teoretski kao alternativno rješenje problema raspodjele dobiti unutar grupe, odnosno kao alternativa transfernim cijenama.¹⁴¹

Porezno planiranje između povezanih osoba je posebno izraženo i kod povezanih osoba rezidenata koje posluju s dobiti, te nisu u obvezi primijeniti metode transfernih cijena, ali načelno i njihove cijene moraju biti utvrđene kao tržišne, međutim, teško je bez jasnih pokazatelja utvrditi i dokazati da je neka cijena tržišna, posebice kada je riječ o nekim specifičnijim djelatnostima.

Uvidom u Sudski registar Trgovačkog suda, moguće je dobiti uvid o povezanim osobama i danas je teško naći čak i malo društvo, koje nema povezanih osoba.¹⁴² Da bi se stvorila slika, koliko transakcije između povezanih osoba sudjeluju u kreiranju računovodstvene dobiti i porezne osnovice na području Republike Hrvatske izmijenjen je sadržaj Obrasca računa dobiti i gubitka, te uvedena posebna stavka *prihodi od prodaje s poduzetnicima unutar grupe*, a za porezne potrebe propisana je obveza sastavljanja Obrasca PD-IPO izvješće o poslovnim događajima s povezanim osobama koji sadrži podatke o obvezama i potraživanja između povezanih osoba koja su nastala u poreznom razdoblju.¹⁴³

Kako bi se stekao uvid o poslovanju povezanih osoba na području Europske unije, Zakonom o administrativnoj suradnji u području poreza proširena je obvezna automatska razmjena informacija u području oporezivanja na informacije vezane za prethodna porezna mišljenja s prekograničnim učinkom i prethodnim sporazumima o transfernim cijenama. Pored navedenog, istim Zakonom propisana je obveza podnošenja izvješća po državama za skupine multinacionalnih poduzeća (*engl. Country-by-Country Reporting*) radi povećanja transparentnosti i s ciljem suzbijanja smanjenja porezne osnovice i premještanja dobiti.¹⁴⁴

3.2.6. Porezni gubitak

Porezni obveznici tijekom poreznog razdoblja mogu poslovati pozitivno ili negativno odnosno mogu ostvariti dobit ili gubitak, a primjenom odredbi Zakona o porezu na dobit mogu ostvariti pozitivnu ili negativnu poreznu osnovicu. Ako se u postupku utvrđivanja porezne osnovice, utvrdi negativna porezna osnovica, porezni obveznik ima porezni gubitak. Jedna od značajnih korekcija dobiti prije oporezivanja, odnosi se na mogućnost prijenosa

¹⁴⁰ Više o tome OECD (2015) Finala reports: OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project

¹⁴¹ Cooper, J., Fox, R., Loeprick, J., Mohindra, K., (2016) Transfer Pricing and Developing Economies: Handbook for Policy Makers and Practitioners, Washington, D.C: World Bank, str. 17.

¹⁴² Sudski registar - Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske, Dostupno na:

<https://sudreg.pravosudje.hr/registar/f?p=150>: [13. rujna 2017.]

¹⁴³ Narodne novine (2016) *Pravilnik o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja*. Zagreb: broj: 95/16 Narodne novine d.d., i Pravilnik o porezu na dobit, Čl. 46

¹⁴⁴ Prilagođeno prema Karačić, L. (2017) *Što uređuje Zakon o administrativnoj suradnji*. Porezni vjesnik broj 4., Zagreb: Institut za javne financije, str. 58. i str. 62.

poreznog gubitka iz jednog poreznog razdoblja moguće u drugih pet razdoblja, iako se porezna osnovica utvrđuje za svako porezno razdoblje.

Stoga se pravo na prijenos poreznog gubitka može smatrati poreznom olakšicom. Naime, Zakonom o porezu na dobit je propisano da se porezni gubitak prenosi i nadoknađuje umanjivanjem porezne osnovice u sljedećih pet godina, ako Zakon ne određuje drugačije. Porezni gubitak se može prenositi pri spajanjima, pripajanjima i podjelama na pravne slijednike, osim kada pravni prednik već dva porezna razdoblja prije statusne promjene ne obavlja djelatnosti, ili ako tijekom dva porezna razdoblja od nastanka statusne promjene bitno promijeni djelatnost pravnog prednika. Odredbom se želi umanjiti tzv. *trgovanje poreznim gubicima*, u postupcima statusnih promjena i preuzimanja društava.

Pravo na prijenos poreznog gubitaka poreznom obvezniku daje jasnu sliku koliko će porezne obveze u budućim poreznim razdobljima moći smanjiti prenesenim gubicima. Naime, ako je vjerojatno da će buduća oporeziva dobiti moći biti pokrivena neiskorištenim poreznim gubicima iskazuje se kao odgođena porezna imovina.¹⁴⁵ Kao mehanizam poreznog planiranja za rezidente blago je od 2010. godine umanjen odredbama o obvezi primjene metode transfernih cijena između povezanih osoba rezidenata ukoliko jedna od njih koristi prenesene porezne gubitke i ograničenjima u slučaju statusnih promjena između društva s poreznim gubicima samo radi umanjenja svoje porezne obveze.¹⁴⁶

Prema Zakonu o porezu na dobit, porezni obveznik koji posluje s dobiti, može ostvariti porezni gubitak kroz umanjenja porezne osnovice i poreznim olakšicama ili iskorištenjem prenesenog poreznog gubitka, tako da porezni obveznik može biti u mogućnosti isplatiti dobit a ne imati poreznu obvezu. Stoga je mogućnost poreznog planiranja iskorištavanjem prenesenih poreznih gubitaka značajno izražena pri kombiniranju s propisanim uvećanjima ili umanjima porezne osnovice. Preneseni porezni gubitak, kada se jednom utvrdi da je porezno priznat (nije osporen), siguran je mehanizam poreznog planiranja, a povezanim osobama ostavlja značajan prostor za prebacivanje dobit i prihoda na društvo koje ima porezni gubitak.

3.2.7. Porezne olakšice u svrhu poreznog planiranja

Porezne olakšice su mehanizam poreznog planiranja kojega država odobrava s određenim ciljem. Porezne olakšice su svakoj državi vrlo bitan instrument za privlačenje investitora. Država se poreznim sustavom služi i za postizanje širokog spektra ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih ciljeva javne politike. Te aktivnosti mogu biti sadržane u brojnim oblicima, od poreznih izuzeća, olakšica, oslobođenja i umanjenja porezne osnovice ili obveze plaćanja poreza, odnosno poreznim izdacima (eng. *tax expenditures*).¹⁴⁷

Kada je riječ o porezu na dobit, država se koristi poreznim izdacima u obliku poreznih olakšica kao instrumentom, kako bi njima “pogodovala” određenim skupinama ili kategorijama poreznih obveznika (sektorima, poduzećima ili pojedincima) te potaknula određene gospodarske aktivnosti, grane ili djelatnosti.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Više o tome Dražić Lutlisky, I., Dragija, M., Primorac, M., Šimović, H. (2015) *Računovodstvo poreza*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb, str. 230.

¹⁴⁶ Zakon o porezu na dobit, Čl. 17. st. 5.

¹⁴⁷ Prilagođeno prema Bratić, V. (2006) *Porezni izdaci*. Financijska teorija i praksa, 30(2), str. 113.

¹⁴⁸ prilagođeno prema Bratić, V., op.cit., str. 114.

Porezne olakšice u sustavu poreza na dobit se odnose ne poticanje istraživanja i razvoja, obrazovanja i izobrazbe, obavljanja djelatnosti na određenom području te na poticanje ulaganja. Država je u konkretnim slučajevima, selektivna prema određenim poreznim obveznicima, stoga te porezne olakšice pripadaju u kategorije državnih potpora ili potpora male vrijednosti.

Korištenjem poreznih olakšica porezni obveznici mogu plaćati porez na dobit u manjem iznosu ili ne plaćati porez na dobit, prema propisanim poreznim olakšicama (iznesene su u poglavlju 2.2.4. Porezni poticaji i porezne olakšice).

Rezultat korištenja poreznih olakšica je manja obveza poreza na dobit, a to je ukoliko porezni obveznik zadovolji sve uvjete propisane za ostvarivanje određenih olakšica, prihvatljivo i očekivano ponašanje. Zakonodavac odnosno država zbog svojih drugih ciljeva želi određene porezne obveznike osloboditi porezne obveze. Međutim, valja napomenuti, da se u slučaju odobravanja poreznih olakšica, ne smije narušiti tržišna utakmica na području Europske unije, da su članice Europske unije kao i Republika Hrvatska prihvatile Kodeks oporezivanja o postupanju pri oporezivanju, te stoga države ne mogu kreirati porezne olakšice kako bi možda željele ili kako bi odgovaralo njihovom gospodarstvu.¹⁴⁹

Također je razumno da će porezni obveznici s ciljem smanjivanja svoje porezne obveze koristi pogodnosti koje nude porezne olakšice, kada to ne bi bilo tako tada propisane porezne olakšice ne bi ostvarile svrhu postojanja. Porezno planiranje korištenjem poreznih olakšica na isti način kao i korištenjem prava ne prijenos poreznog gubitka, poreznim obveznicima ostavlja siguran i trajan prostor za planiranje budućih poreznih obveza, što je posebno pogodno povezanim osobama.

3.2.8. Planiranje porezne obveze prema poreznoj stopi

Od 1. siječnja 2017. godine, porez na dobit se oporezuje s dvije porezne stope, međutim koja će se porezna stopa primijeniti, ovisi o visini ostvarenih prihoda a ne o visini ostvarene dobiti. Tako porez na dobit po stopi od 12% plaćaju porezni obveznici koji su u poreznom razdoblju ostvarili prihod do 3.000.000,00 kuna, ili od 18% ako su u poreznom razdoblju ostvarili prihod jednak ili veći od 3.000.000,01 kune.¹⁵⁰

Sasvim je razumno očekivati, da će porezni obveznici koji mogu odvojiti djelatnosti koristiti ponuđene različite porezne stope za planiranje porezne obveze, što se može postići statusnom promjenom podjelom društva, odnosno razdvajanjem i odvajanjem djelatnosti kako bi se osiguralo zadržavanje prihoda na razini do 3 milijuna kuna.

Prijenos djelatnosti se u smislu Zakona o porezu na dobit, smatra prijenos cjelokupne imovine i obveza koji se pripisuje dijelu društva, koje organizacijski čini zasebno poslovanje.¹⁵¹ Radi izbora povoljnije porezne stope moguće su i manipulacije s vremenskim razgraničenjima prihoda i rashoda.

Nove porezne stope se primjenjuju od 1. siječnja 2017. godine, a stopu od 12% će primijeniti bez potrebe poreznog planiranja većina poreznih obveznika obzirom da samo manji broj poreznih obveznika ostvaruje prihode veće od 3 milijuna kuna. S druge strane

¹⁴⁹ Code of conduct for business taxation tax measures covered (1998), Official Journal of the European Community

¹⁵⁰ Zakon o porezu na dobit, Čl. 28.

¹⁵¹ Zakon o porezu na dobit, Čl. 19.

pogodnijom, nižom, poreznom stopom i država planira prihode proračuna, država očekuje kako će privući nove investitore te tako potaknuti razvoj gospodarstva što posljedično donosi i nove porezne prihode.

3.2.9. Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u svrhe poreznog planiranja

Države sklapaju ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, kako bi se otklonilo dvostruko oporezivanje istovrsnim porezom istog predmeta oporezivanja. Ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, definira se koja država u odnosu na pojedini predmet oporezivanja, ima pravo naplatiti porez od poreznog obveznika rezidenta druge države, odnosno, u slučaju kada rezident jedne države ostvaruje dohodak ili dobit u drugoj državi, koja od njih ima pravo naplatiti porez.¹⁵² Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, dio su međunarodnog poreznog prava, ali su i mehanizam države koji određenim razlikama u ugovorima, iako u okvirima Modela ugovora OECD-a, mogu sklopiti ugovor kojim će se dati prednost investitorima iz određene države ili osigurati pogodnosti svojim rezidentima koji ostvaruju dohotke ili prihode u inozemstvu.

Ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja uređuje se između ostaloga, poslovna jedinica inozemnog poduzetnika, plaćanje poreza po odbitku na dividende, kamate, autorske naknade. Ovisno o tome kako je ugovor sklopljen, porez po odbitku se plaća po stopama u rasponu od 0% do 15%, a postoje i razlike o tome što čini poslovnu jedinicu i koja država ima pravo oporezivanja određenih prihoda.¹⁵³

Sasvim je razumljivo, što je državama potpisnicama ugovora do određene granice prihvatljivo, da će porezni obveznici, posebice multinacionalne kompanije, organizirati svoje poslovanje da za porezne svrhe iskoriste pogodnosti ponuđene određenim ugovorom. Ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja je siguran (neosporan) instrument poreznog planiranja. Međutim, danas je poznato kako su upravo određeni Ugovori iskorišteni u svrhe koje mogu narušiti tržišnu utakmicu, te kako se koriste na moguće nepredviđeni način.

Trenutno su izbjegavanje plaćanja poreza na dobit i agresivno porezno planiranje korištenjem određenog Ugovora prepoznati kao velik problem u digitalnoj ekonomiji obzirom da je uočeno kao se dobit ne plaća na području gdje se stječu prihodi digitalnim putem. Naime, određene djelatnosti iz područja digitalne ekonomije po svojim karakteristikama poslovanja (npr. nisu fizički prisutne, nema zaposlenih i sl.) ne udovoljavaju kriterije iz određenog Ugovora za stvaranje poslovne jedinice iako se trajno ostvaruju prihodi poslovanja na području određene države. Upravo je nemogućnost utvrđivanja stalne poslovne jedinice, zbog postojećih Ugovora, za društva koja obavljaju djelatnost iz područja digitalne ekonomije izuzetno pogodan instrument za porezno planiranje i premještanje dobiti, vrlo jednostavno na područje s niskom poreznom stopom ili na područje poreznih utočišta, a to je razlog zbog kojega OCDE kao konstruktor Modela ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i Europska komisija sada predlažu mjere koje će to u budućnosti spriječiti.¹⁵⁴

¹⁵² Prilagođeno prema Sertić, A. (2012) *Pogodnosti temeljem ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja*, Porezni vjesnik br. 2/2012., str. 77.

¹⁵³ Prilagođeno prema Porezna uprava – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija-Porezna uprava. Dostupno na: https://www.porezna.uprava.hr/hr_propisi/_layouts/in2.vuk.sp.propisi.intranet/propisi.aspx#id=gru598 [09. rujna 2017.]

¹⁵⁴ Više o tome u potpoglavlju 3.5

3.3. Porezno planiranje prema računovodstvenim propisima

Vrlo je teško odrediti, je li i koliko je planiranje porezne obveze prema mehanizmima ili instrumentima korištenim iz Zakona o porezu na dobit, odvojeno od planiranja računovodstvene dobiti (dobiti prije oporezivanja) korištenjem računovodstvenih mehanizama za planiranje dobiti. Postupak utvrđivanja porezne obveze naslanja se na računovodstveno utvrđenu dobit, zbog čega se ta dva postupka stalno isprepliću.

Sa stajališta prihoda državnog proračuna, planiranje dobiti može biti i pozitivno i negativno, ali se nikako ne smatra prihvatljivim ponašanjem poreznih obveznika. Primjerice umjetno iskazivanje veće dobiti iz razloga poznatih samo poreznom obvezniku može rezultirati i većom poreznom obvezom, ali i ne mora jer porezni obveznik može koristiti mehanizme poreznog planiranja (porezne olakšice, gubitak), ukoliko je riječ o kršenju računovodstvenog propisa takovo postupanje nije prihvatljivo sa stajališta drugih propisa, iako je porezni propis zadovoljen.

Motivi za korištenjem računovodstvenih propisa u svrhe poreznog planiranja se svako razlikuju u slučaju velikih i malih poduzetnika, obzirom da osobe koje donose odluke u društvu mogu biti vođeni različitim interesima. Primjerice uprava velikog društva može biti motivirana zbog vlastitih interesa, iskoristi računovodstvene mehanizme za iskazivanje iskrivljene slike o stanju društva, iskazivanjem veće dobiti, primjerice radi bonusa, ili prezentacije svojih vještina, ili privlačenja investitora isticanjem visokog EBITA (*eng. earnings before interest, taxes and amortization*). Dok je mali poduzetnik češće motiviran smanjenjem porezne obveze ili nema mogućnosti koristiti određene mehanizme.

Porezni propisi temeljeno propisuju vođenje poslovnih knjiga na urednim i vjerodostojnim knjigovodstvenim ispravama, odnosno, onim koje istinito odražavaju nastali poslovni događaj, što uz Zakon o računovodstvu nalaže potpunu primjenu načela iz računovodstvenih standarda. Stoga se od poreznih obveznika, poduzetnika, očekuje dosljedna primjena navedenih pravila.¹⁵⁵

Međutim, unatoč svim zadanim okvirima računovodstvenih standarda, prema kojima obveznik primjene, može i treba planirati poslovni rezultat, taj postupak može poprimiti obilježja agresivnog računovodstva. Kod agresivnog računovodstva postoji tzv. „sivo područje“ (*engl. grey area*) kada je teško utvrditi je li riječ o dopuštenoj primjeni fleksibilnosti sadržanoj u računovodstvenim standardima ili o prijevari. Agresivan pristup u računovodstvu ne mora uvijek biti prijevarno računovodstvo, ako se pojavljuje u okvirima koje dopuštaju računovodstveni standardi ili porezni zakoni. Taj pristup dopušta veću toleranciju u priznavanju vrijednosti imovine i prihoda, te obveza i rashoda koji se temelje na procjenama.¹⁵⁶

Međutim, isto kao i kod razgraničavanja između poreznog planiranja i agresivnog poreznog planiranja, granica gdje završava agresivno računovodstvo, a gdje počinje prijevara ostaje nejasna unatoč brojnim istraživanjima.¹⁵⁷

Poznati su slučajevi računovodstvenih prijevara velikih kompanija unatoč obvezi

¹⁵⁵ Prema Narodne novine, *Opći poreznog zakona* (2016), Zagreb, broj: 15/16. Narodne novine d.d., Čl.62.

¹⁵⁶ Belak, V. (2016) *Agresivno računovodstvo pod povećalom forenzičnog računovodstva*. Računovodstvo revizija i financije, 12/2016., str. 75.

¹⁵⁷ Prilagođeno prema Belak, V., op. cit., str. 75.

primjene računovodstvenih standarda, primjerice Exxon Mobile, Enron, General Motors.¹⁵⁸

Danas je u Republici Hrvatskoj aktualna tema kako Agrokor kompanije od sistemskog značaja¹⁵⁹ za Republiku Hrvatsku, nije pravilno izradila svoje financijske izvještaje, iako je bila obveznik revizije. Javno su objavljeni nalazi revizije za 2016. godinu, a koja je obuhvatila 80 povezanih društava (42 u inozemstvu) u kojemu se navodi pogrešna primjena računovodstvenih propisa radi poboljšanje rezultata poslovanja te pogrešno iskazana vrijednosna usklađenja nematerijalne imovine, zaliha i zajmova.¹⁶⁰ Nakon objavljenog izvješća Izvanredni upravitelj je podnio kaznenu prijavu protiv odgovorenih osoba.¹⁶¹ Zbog uočenih nepravilnosti za očekivati je kako će se budući određeni ispravci računovodstvenih nepravilnosti odraziti i na porezne obveze.

Polazeći od navedenih primjera, može se uočiti razlika između malih i velikih poduzetnika, obzirom da mali poduzetnici općenito ne obavljaju, brojčano niti vrijednosno, puno transakcija, nemaju veliki broj povezanih osoba, te stoga ne mogu jednostavno, a da ne bude odmah uočeno koristiti određene mehanizme za računovodstveno ili porezno planiranje. Nepravilnosti u financijskim izvještajima se danas, među ostalima, proučavaju primjenom forenzičnog računovodstva ili računovodstvene forenzike, kao dijela poslovne forenzike koja se pojavljuje unutar ukupne forenzične znanosti.

Forenzično računovodstvo je usmjereno na istraživanje i sprječavanje prijevара u aktivnostima i financijskim izvještajima različitih subjekata, koji djeluju u ekonomiji i administraciji neke zemlje.¹⁶²

Samo postojanje forenzičnog računovodstva, dokazuje koliko je česta pojava da financijski izvještaji ne odražavaju realno stanje određenog subjekta, što je problem za ulagače, dioničare, kreditore, poslovne partnere ali i za porezne administracije.

3.3.1. Vrijednosna usklađenja – procjene fer vrijednosti

Razlika između rezultata poslovanja utvrđenog u računovodstvu kao dobiti prije oporezivanja (računovodstvena dobiti) i porezne osnovice može biti stalna i privremena.

Stalne razlike se odnose na porezne olakšice, rashode koje su trajno porezno nepriznati (imaju karakter neposlovnih rashoda) koji nastaju u tekućem razdoblju, a ne ispravljaju se u sljedećim razdobljima. Privremene razlike se odnose na uvjetne rashode i prihode, odnosno one koji se ne priznaju u razdoblju nastanka, ali će biti priznate po ispunjenju uvjeta prema Zakonu o porezu na dobit, zbog čega i stvaraju privremene razlike.¹⁶³ Te privremene razlike mogu biti osnova za porezna planiranja i najčešće se odnose na procjene fer vrijednosti koje nalažu računovodstveni standardi. Procjena fer vrijednosti neke imovine je vrlo značajno

¹⁵⁸ Schilit, H. M., Perler, J. (2010) *Financial shenanigans: How to Detect Accounting Gimmicks & Fraud in Financial Reports*. New York: McGraw - Hill company, str. 6.

¹⁵⁹ Sistemski značaj prema Narodne novine (2017) *Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkom društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku*. Zagreb, broj: 32/17, Narodne novine d.d.,

¹⁶⁰ Više o tome: Agrokor. Revidirana financijska izvješća za 2016. godinu - [online]. Zagreb: Revidirana financijska izvješća, str. 10. i str 11. Dostupno na: <http://www.agrokor.hr/hr/vijesti/prezentacija-revidiranih-financijskih-izvjestaja-za-2016/> [09. listopada 2017.]

¹⁶¹ Više o tome: Dnevnik - [online]. Zagreb: Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/tko-je-odgovoran-ante-ramljak-podnio-kaznenu-prijavu-samo-protiv-ivice-todorica---492144.html> [11. listopada 2017.]

¹⁶² Belak, V., op. cit., str. 76.

¹⁶³ Prilagođeno prema Čevizović, I. (2015) *Prijava poreza na dobit za 2014. godinu*, Računovodstvo i financije, 1, str. 77.

područje iz računovodstvenih propisa koje može biti osnova za kombinirano računovodstveno i porezno planiranje. Fer vrijednost je iznos koji bi trebalo primiti za prodanu imovinu ili platiti za podmirenje obveze u uobičajenoj transakciji između sudionika na tržištu na dan mjerenja vrijednosti.¹⁶⁴

Kod sastavljanja financijskih izvještaja valja poštivati načelo opreznosti. Opreznost podrazumijeva uključivanje stupnja razboritosti u procjenjivanju fer prikazivanju imovine, obveza, kapitala, prihoda i rashoda poduzetnika i ne dopušta stvaranje skrivenih rezervi, odnosno namjerno podcjenjivanje ili precjenjivanje istih. Međutim, procjena fer vrijednosti može biti agresivno ili konzervativno postavljena. Zbog toga, svaki puta treba prosuđivati je li fer vrijednost pravilno određena ili je riječ o agresivnoj procjeni koja prekoračuje granice tolerancije, što nije jednostavno utvrditi.¹⁶⁵ Međunarodni standard financijskog izvještavanja broj 13 (MSFI 13) - Mjerenje fer vrijednosti je jedinstven okvir za mjerenje fer vrijednosti. MSFI 13 propisuje što je u poslovnom subjektu koji procjenjuje fer vrijednost potrebno utvrditi.¹⁶⁶

- imovinu, odnosno obvezu koja se mjeri, u skladu s obračunskim jedinicama,
- glavno ili najpovoljnije tržište za urednu transakciju tom imovinom odnosno obvezom,
- kod nefinancijske imovine, maksimalnu najbolju moguću uporabu imovine te koristi li se imovina u kombinaciji s nekom drugom imovinom ili samostalno primjerene tehnike mjerenja fer vrijednosti, uz naglasak na ulazne podatke koje bi tržišni sudionici razmatrali kod utvrđivanja cijene imovine, odnosno obveze,
- pretpostavke koje bi tržišni sudionici koristili u utvrđivanju gore navedene cijene.

Kada se sve navedeno uzme u obzir, jasno je da postupak utvrđivanja fer vrijednosti nije jednostavan i da nije nepogrešiv i bez ukalkuliranih interesa. Primjerice cijene instrumenata se mijenjaju na dnevnoj osnovi, posebno u vrijeme financijske krize i burzovnih šokova. Za mjerenje i procjenu fer vrijednosti nefinancijske imovine još veći su problemi u dokazivosti procjene. Posebno je problem s dugotrajnom imovinom, gdje dokazivost pouzdanosti procjene, polazi od usporedivosti procjene s procjenom sličnih pozicija dugotrajne imovine kod drugih subjekata.¹⁶⁷

3.3.2. Vrijednosno usklađenje zaliha

Zalihe su kratkotrajna materijalna imovina koja se drži zbog prodaje u redovnom toku poslovanja, koja se drži u procesu proizvodnje za navedenu prodaju ili u obliku materijala ili dijelova koji će biti utrošeni u procesu proizvodnje ili u postupku pružanja usluga. Kad su zalihe prodane, knjigovodstvenu vrijednost tih zaliha treba priznati kao rashod razdoblja u kojem su priznati odnosni prihodi. Rashodi od vrijednosnog usklađenja zaliha ne priznaju se na isti način prema Zakonu o porezu na dobit i prema računovodstvenim standardima.

Naime, prema Zakonu o porezu na dobit, rashodi od vrijednosnog usklađenja zaliha,

¹⁶⁴ Hrvatski standard financijskog izvještavanja – Računovodstvena načela

¹⁶⁵ Prilagođeno prema Belak, V., op. cit., str. 76.

¹⁶⁶ Gulin, D. (2015) *Problem procjene fer vrijednosti i kontrola pouzdanosti procjene*, Računovodstvo i financije, 5/2015., str. 29.

¹⁶⁷ Prilagođeno prema Gulin, D., op. cit., str. 30.

priznaju se u razdoblju u kojem su zalihe, utrošene prodane ili na drugi način otuđene ili uništene. Rashodi zaliha po osnovi manjkova utvrđenih popisom, priznaju se u visini utvrđenoj odlukom Hrvatske gospodarske komore, odnosno Hrvatske obrtničke komore, u smislu propisa o porezu na dodanu vrijednost.¹⁶⁸ Prema računovodstvenim standardima, iznos bilo kojeg otpisa zaliha do neto utržive vrijednosti i svi gubici zaliha, trebaju se priznati kao rashod u razdoblju otpisa, odnosno nastanka gubitka. Iznos bilo kojeg ukidanja otpisa zaliha, kao posljedica povećanja neto utržive vrijednosti, priznaje se kao prihod, do visine prethodno priznatog rashoda, u razdoblju u kojem je došlo do ukidanja.¹⁶⁹

O tome, koliko će procjena utržive vrijednosti zaliha biti precizno utvrđena, ovisit će i koliko je financijski izvještaj o stanju imovine obveza i kapitala realno iskazan, sadrži li skrivene pričuve, jesu li zalihe precijenjen i podcijenjene. Stoga je imovina u obliku zaliha prihvatljiv mehanizama planiranja računovodstvene dobiti a posredno poreznog planiranja, a izražen je kod poduzetnika koji imaju veliku imovinu u zalihama, kao što je trgovina i proizvodnja.

3.3.3. Vrijednosna usklađenja financijske imovine

Financijski instrument je svaki ugovor temeljem kojeg nastaje financijska imovina jednog poduzetnika i financijska obveza ili vlasnički instrument drugog poduzetnika.

Financijska imovina obuhvaća sljedeće vrste imovine: udjeli i dionice kod povezanih poduzetnika, zajmovi povezanim poduzetnicima, sudjelujući interesi osim kod povezanih poduzetnika ulaganja u vrijednosne papire, dani zajmovi i depoziti i ostala financijska imovina.

Navedena financijska imovina klasificira zbog potrebe mjerenja, u četiri skupine:

1. financijska imovina čija se promjena fer vrijednosti priznaje u računu dobiti i gubitka-financijska imovina koja se stječe s namjerom ostvarivanja profita od kratkoročnih fluktuacija cijena,
2. ulaganja koja se drže do dospelosti - financijska imovina s fiksnim (ili promjenjivim) isplata i fiksnim dospelostima,
3. zajmovi i potraživanja - financijska imovina koju je kreirao subjekt i koja se stječe na financijskim tržištima odobravanjem novca, prodajom robe ili usluga dužnicima,
4. financijska imovina raspoloživa za prodaju – financijska imovina koja obuhvaća reklasificirane pozicije kao i dugoročni (investicijski) portfelj¹⁷⁰.

Fer vrijednost je iznos za koji se neka imovina može razmijeniti ili obveza podmiriti, između informiranih nepovezanih stranaka, koje su voljne obaviti transakciju.¹⁷¹ Procjena fer vrijednosti financijske imovine čija se promjena fer vrijednosti priznaje u računu dobiti i gubitka, može imati utjecaja na stvaranje privremenih razlika, odnosno različitog tretiranja za porezne i računovodstvene potrebe.

Procjena fer vrijednosti financijske imovine je teška čak i u slučaju postojanja aktivnog tržišta koja čine trgovci koji kupuju i prodaju financijske instrumente na nekom zakonom

¹⁶⁸ Zakon o porezu na dobit, Čl. 7 i 10.

¹⁶⁹ Prema HSFI 10- Zalihe

¹⁷⁰ Prilagođeno prema HSFI 9. Financijska imovina i MRS 39. Financijski instrumenti priznavanje i mjerenje

¹⁷¹ Prilagođeno prema HSFI 9. Financijska imovina

reguliranom tržištu (burza i sl.). Neregulirana, druga tržišta jesu sva druga tržišta koja nisu formalizirana i zakonski regulirana na kojima se prodaju i kupuju financijski instrumenti. To su tržišta koja nisu aktivna, na kojima se može pronaći spektar različitih cijena (tržišta druge ruke itd.). Prilikom procjena fer vrijednosti na aktivnim tržištima, pojavljuju se problemi jer tržišna cijena (engl. *mid-market price*) predstavlja prosječnu cijenu koju brokeri nude u kupnji i prodaji instrumenata, ali ne mora biti ona po kojoj će se izvršiti prodaja ili kupnja, tako, *mid-price* ne mora biti aktualna cijena.¹⁷²

Problem utvrđivanja fer vrijednosti može proizaći, kada se uzima tržišna cijena instrumenata npr. dionica s aktivnog tržišta na kojemu je mali postotak tih dionica. Također, nema računovodstvenih standarda, odnosno standarda financijskog izvještavanja, koji uzimaju tržišne cijene za mjerenje imovine i obveza iz: objavljenih kataloga roba, internetskih stranica, reklama i sl.¹⁷³

Procjene fer vrijednosti financijske imovine su vrlo kompleksne, opcionalne, interesne, manipulativnog karaktera i često neshvatljive za vanjske korisnike financijskih izvještaja. Vrlo je teško govoriti o pouzdanosti procjene, jer naprosto pouzdanost i procjena, teško idu zajedno. Kako u situacijama izostanka aktivnih financijskih tržišta procjena nema alternative, a konvencionalno su procjenu prihvatili odbori koji sastavljaju standarde financijskog izvještavanja, potrebno je za praktične svrhe utvrditi metode potvrde pouzdanosti procjene.¹⁷⁴

Prema Zakonu o porezu na dobit, porezna osnovica se povećava za rashode od vrijednosnih usklađenja dionica i udjela (nerealizirani gubici), ako su bili iskazani u rashodima, nerealizirani gubici se porezno ne priznaju. Nerealiziranim gubitkom smatra se usklađenje vrijednosti ispod troška stjecanja. Ako se nerealizirani dobiti iskazuju u računu dobiti i gubitka, tada se s njima postupa kao da su realizirani.¹⁷⁵

Porezni tretman priznavanja rashoda s osnove vrijednosnog usklađenja financijske imovine nije izjednačen s računovodstvenim. Rashodi od vrijednosnog usklađenja financijske imovine priznaje se kada je imovina prodana ili na drugi način uporabljena odnosno kada je realizirana, dok se s nerealizirani dobiti koji se iskazuju u računu dobiti i postupa kao da su realizirani te se uključuju u poreznu osnovicu.¹⁷⁶

Stoga, postupanja s financijskom imovinom korištenjem instrumenta procjene fer vrijednosti može na isti način ako i zalihe biti mehanizam za planiranja računovodstvene dobiti a posredno mehanizam poreznog planiranja. Porezni obveznik imatelj financijske imovine, može primjerice, ako nije riječ o značajnoj imovini (revizor ne ispravi), pogrešnom klasifikacijom financijske imovine čija se promjena fer vrijednosti priznaje u računu dobiti i gubitka iskazati kao financijsku imovinu raspoloživu za prodaju, ili obrnuto, te tako dati različitu sliku financijskog izvještaja.

Međutim, kako je uvodno navedeno, manipulacija ili planiranje računovodstvene dobiti u financijskom izvještaju, temeljenu na financijskim instrumentima je teško dokazati, posebice kod financijskih institucija koje trguju s velikim brojem financijskih instrumenata na više različitih tržišta s različitim obilježjima.

¹⁷² Prilagođeno prema Gulin, D., op. cit., str. 29. i str. 30.

¹⁷³ Ibid, str. 30.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Pravilnik o porezu na dobit Čl. 13. i 21.

¹⁷⁶ Ibid.

3.3.4. Vrijednosna usklađenja ostale dugotrajne imovine

Prema Međunarodnom računovodstvenom standardu MRS 36. – Umanjenje imovine, subjekt je dužan primijeniti određene postupke, kako bi se osiguralo da knjigovodstvena vrijednost imovine nije viša od njezinoga nadoknadivog iznosa.

Knjigovodstvena vrijednost imovine je veća od njezinoga nadoknadivog iznosa ako premašuje iznos koji je moguće nadoknaditi uporabom ili prodajom imovine. U tom se slučaju imovina smatra umanjenom i tim se standardom zahtijeva od subjekta da prizna gubitak od umanjenja vrijednosti imovine.

Nadoknativa vrijednost imovine ili jedinice koja stvara novac je njezina fer vrijednost umanjena za troškove otuđenja ili njezina vrijednost pri uporabi, ovisno o tome što je više. Vrijednost pri uporabi je sadašnja vrijednost budućih novčanih tokova za koju se očekuje da će proizaći iz imovine ili jedinice koja stvara novac.¹⁷⁷

Subjekt je dužan izvršiti ispitivanje materijalne i nematerijalne imovine te goodwilla barem jedanput godišnje. Međutim, gubitak koji subjekt porezni obveznik iskaže temeljem umanjenja imovine, nije porezni priznati rashod osim u iznosu koji bi bio priznat kao trošak amortizacije prema propisanim stopama. Porezna osnovica povećava se za iznos iskazanog gubitka od vrijednosnog usklađenja dugotrajne materijalne i nematerijalne dugotrajne iznad propisanog iznosa, pri čemu amortizacija te time i umanjenje vrijednosti goodwilla nije porezno priznati rashod.¹⁷⁸

Iskazivanje gubitka od umanjenja vrijednosti dugotrajne imovine, neovisno o poreznom propisu koji u trenutku iskazivanja povećava poreznu osnovicu može biti mehanizam poreznog i/ili računovodstvenog planiranja, posebice kod poreznih obveznika koji imaju imovinu velike vrijednosti koja podliježe umanjenu, obzirom da se oslanja na procjenu sadašnje vrijednost budućih novčanih tokova koji će proisteći od te imovine što nije jednostavno utvrditi odnosno osporiti procjenu. Posebno pogodan instrument za planiranje računovodstvene dobiti je primjena vrijednosnog usklađenja nematerijalne imovine obzirom da je vrlo teško na tržištu naći usporedivu nematerijalnu imovinu.

3.4. Porezno planiranje prema specifičnim financijskim instrumentima i subjektima

Mehanizmi poreznog planiranja mogu se pronaći kod specifičnih financijskih instrumenata koji su koncipirani tako da istovremeno sadrže različite pravne definicije plaćanja te imaju i obilježje duga i obilježje kapitala. Zbog čega se uobičajeno nazivaju hibridnim (*lat. hybrida: mješanac, križanac*) ili složenim financijskim instrumentima.

Isto tako postoje i specifični subjekti kod kojih postoji razlika u pravnoj definiciji, te se istovremeno u jednoj državi (jednom pravnom sustavu) smatraju porezno transparentnim (prozirnim), neprimjetnim zbog čega nisu porezni obveznici, dok se isti subjekti u drugoj državi (u drugom pravnom sustavu) smatraju porezno netransparentnim (vidljivim), zbog čega jesu obveznici poreza na dobit.

¹⁷⁷ Prilagođeno prema MRS 36 - Umanjenje vrijednosti imovine - Definicije

¹⁷⁸ Prilagođeno prema Zakonu o porezu na dobit, Čl. 12. st. 22.

Takvi subjekti su s poreznog stajališta dvojbeni pravni oblici, koji se uobičajeno nazivaju hibridima subjekta.

3.4.1. Hibridni financijski instrumenti

Financijski instrument se temeljno definira kao ugovor temeljem kojeg nastaje financijska imovina jednog poduzetnika i financijska obveza ili vlasnički instrument drugog poduzetnika. Financijskim instrumentom smatraju se:

1. prenosivi vrijednosni papiri (dionice, obveznice, i sl.),
2. instrumenti tržišta novca (trezorski, blagajnički i komercijalni zapisi i sl.),
3. jedinice u subjektima za zajednička ulaganja (investicijski fondovi),
4. izvedenice (opcije, budućnosnice, zamjene, kamatni unaprijedni ugovori i sl.).¹⁷⁹

Međutim, kod nekih financijski instrumenta nije jednoznačno moguće odrediti da li predstavlja vlasnički instrument ili financijsku obvezu, zbog čega i jesu hibridni financijski instrumenti. Različita obilježja odnosno pravna definicija plaćanja po osnovi hibridnog financijskog instrumenta daje različit porezni tretman prihoda i rashoda koji se temeljem na određenom financijskom instrumentu. Uobičajeni oblik složenog, odnosno hibridnog financijskog instrumenta je dužnički instrument s ugrađenom opcijom konverzije, kao što je obveznica koja se može konvertirati u redovne dionice izdavatelja, i bez drugih obilježja ugrađenih izvedenica. Sa stajališta imatelja, takav instrument ima dvije komponente: financijsku obvezu (ugovorni sporazum o isporuci novca ili druge financijske imovine) i vlasnički instrument (opcija kupnje koja posjedniku daje pravo da u određenom vremenskom razdoblju pretvori instrument u fiksni broj redovnih dionica subjekta).¹⁸⁰

Međunarodni računovodstveni standard (MRS) broj 32 - Financijski instrumenti: *prezentiranje*, utvrđuje razvrstavanje financijskog instrumenta kao financijske obveze ili vlasničkog instrumenta. Razvrstavanje financijskog instrumenta kao financijske obveze ili vlasničkog instrumenta određuje priznaju li se kamate, dividende, gubici i dobiti povezani s tim instrumentom kao prihod ili rashod u računu dobit ili gubitak. Zbog toga se isplata dividendi za dionice koje su u potpunosti priznate kao obveze priznaje kao rashod na isti način na koji se priznaju kamate za obveznice. Slično tomu, dobiti od otkupa ili refinanciranja financijskih obveza priznaju se u računu dobiti i gubitaka, dok se otkup ili refinanciranje vlasničkih instrumenata priznaje kao promjena kapitala. Promjene poštene vrijednosti vlasničkog instrumenta ne priznaju se u financijskim izvještajima.¹⁸¹

Iako MRS 32 jasno uređuje način priznavanja prihoda ili rashoda za računovodstvene potrebe, može se stvoriti neusklađenost u poreznom tretmanu, posebice kada se transakcije događaju na teritoriju više poreznih jurisdikcija te se događa takozvana hibridna neusklađenost. Primjerice može se dogoditi situacija da pri isplati dividendi za dionice koje su u potpunosti priznate kao obveza i za koje se sukladno standardu priznaje rashod, primatelj toga plaćanja, primitak ne tretira kao oporeziv prihod nego kao dividendu. Uvijek je rezultat

¹⁷⁹ Narodne novine, *Zakon o tržištu kapitala*. Zagreb, broj: 88/08, 146/08, 74/09, 54/13, 159/13, 18/15, 110/15, 123/16, Narodne novine d.d., Čl. 3.

¹⁸⁰ Prilagođeno prema Međunarodnom računovodstvenom standardu *Financijski instrumenti: prezentiranje* (MRS 32) točka VP 31.

¹⁸¹ Ibid, točka B. 36.

hibridne neusklađenosti financijskog instrumenta, neusklađenost u pravnoj osnovi za određena plaćanja, te je prisutna dvojba, je li plaćanje po osnovi duga ili kapitala. Zakon o porezu na dobit prati jedno od temeljnih poreznih načela, koje se odnosi na izbjegavanje dvostrukog oporezivanja, te ne oporezuje prihode od ulaganja ako bi došlo do dvostrukog oporezivanja jedan put kod ulagača a drugi put kod društava u koji se ulaže.¹⁸² Stoga se ne oporezuju prihodi od dividendi i udjela u dobiti, ali se oporezuju prihodi nastali po osnovi duga odnosno kamate. Ukoliko je riječ u plaćanju po osnovi duga, tada se to plaćanje priznaje kao porezno priznati rashod kamate, a ukoliko je riječ o plaćanju temeljem kapitala, odnosno ako se isplaćuje dividenda koja se ne priznaje kao rashod, primitak dividende se ne oporezuje.

Često se kao primjer hibridnog financijskog instrumenta, pojavljuje u slučaju financiranja putem tzv. mezzanini kapitala koji također ima elemente duga ili kapitala, a koji može biti privatni, nastaje ugovorom o financiranju s fizičkim osobama ili javni koji nastaje ugovorima o financiranju s financijskim institucijama.¹⁸³ Hibridni financijski instrumenti, kao privatni mezzanini oblik financiranja mogu se pojaviti kao podređeni kredit, zajam koji ovisi o ostvarenoj dobiti, kao zajam tajnog člana. Javni mezzanini se pojavljuju više kao instrumenti tržišta kapitala u obliku dionice bez prava glasa, konvertibilne obveznice i konvertibilne obveznice s jamstvom, varanti i sl.¹⁸⁴

Pojave hibridnih instrumenata, odnosno različitih pravnih definicija istoga plaćanja ne začuđuju, obzirom da se financijski instrumenti javljaju u velikom broju oblika i najčešće su razumljivi samo tom sektoru, odnosno kreatorima i osobama koje obavljaju određene poslove s financijskim instrumentima. Kada je riječ u primjeni hibridnih financijskih instrumenta u svrhe poreznog planiranja, najčešće ih mogu koristiti povezane osobe koje sudjeluju u kreiranju određenoga složenoga (hibridnog) financijskog instrumenta međutim, moguće je da se pojave i kod nepovezane osobe. Kod nepovezanih stranki, neusklađenost poreznog tretmana složenog financijskog instrumenta zbog složenog i specifičnog obilježja, obzirom da neovisne stranke ne znaju kao je jedna strana prikazala određenu transakciju za porezne svrhe posebice ukoliko djeluju na području različitih pravnih i poreznih sustava, može rezultirati nenamjernim neoporezivanjem (ne uključivanje) određenih prihoda ili dvostrukog odbitka. Međutim, ukoliko neusklađenost u plaćanju, putem hibridnog financijskog instrumenta nastaje između povezanih osoba, tada se može reći da je riječ o korištenju financijskog instrumenata u svrhe poreznog planiranja često i agresivnog poreznog planiranja.

3.4.2. Regulacija hibridnih i podređenih financijskih instrumenata u Republici Hrvatskoj

Kada je riječ o bankama, hibridni i podređeni financijski instrumenti su predmet posebne pažnje regulatora Hrvatske narodne banke (dalje u radu: HNB). Naime, banke koje izdaju hibridne ili podređene financijske instrumente dužne su nakon izdavanja hibridnog financijskog instrumenta ili nakon izdavanja podređenog financijskog instrumenta o tome bez odgađanja obavijestiti Hrvatsku narodnu banku. Hibridnim instrumentima smatraju se

¹⁸² Prilagođeno prema Pravilniku o porezu na dobit, Čl. 9.

¹⁸³ Prilagođeno prema Vasilescu, G.L. (2010) *Financing gap for smes and the mezzanine capital*. Ekonomska istraživanja, 23 (3), str. 59.

¹⁸⁴ Ibid, str. 61.

financijski instrumenti koji služe prikupljanju izvora sredstava, a imaju karakteristike kapitala i karakteristike obveza, i kreditna institucija je dužna uključiti hibridne instrumente koji ispunjavaju uvjete za uključivanje dopunski kapital I. Podređenim instrumentima smatraju se financijski instrumenti koji služe prikupljanju izvora sredstava, i kreditne institucije su dužne u dopunski kapital I uključiti podređene instrumente koji ispunjavaju uvjete za uključivanje u dopunski kapital I.¹⁸⁵

Obveze koje kreditne institucije imaju po osnovi izdanih podređenih i hibridnih financijskih instrumenta, smatraju se kamatnim obvezama, te se stoga i priznaju u rashode.¹⁸⁶ Stoga bi za porezne svrhe, primatelj prihode od kamate po osnovi podređenih i hibridnih financijskih instrumenata, trebao uključiti u oporezive prihode. U suprotnom bi se dogodila hibridna neusklađenost. Međutim ne bi se trebala događati na području Republike Hrvatske u slučaju kada hibridni financijski instrument izdaju banke. Općenito se neusklađenost javlja kada se plaćanja po osnovi hibridnih financijskih instrumenata odvijaju između različitih poreznih i pravnih jurisdikcija.

3.4.3. Porezno planiranje prema specifičnim subjektima

Slijedeći svoju fiskalnu politiku, svaka država nastoji oporezivati dobit ostvarenu na njenom području, tako je prema Zakonom o porezu na dobit porezni obveznik trgovačko društvo i druga pravna ili fizička osoba koja obavlja gospodarsku djelatnost trajno i samostalno radi ostvarivanja dobiti, dohotka ili prihoda ili drugih gospodarskih procjenjivih koristi, dok su potencijalni odnosni uvjetni porezni obveznici, tuzemna poslovna jedinica inozemnog poduzetnika (nerezident) i druga pravna i fizička osoba rezident Republike Hrvatske koja može bitno obavljati, gospodarsku djelatnost ali nije još definirana i prepoznata kao porezni obveznik.

Specifičnim subjektima ili hibridnim subjektima smatraju se subjekti, kod kojih postoje dvojbe o tome jesu li ili nisu obveznici poreza na dobit, da bi se mogli utvrditi porezni tretmani određenih transakcija, a ta dvojba ostaje kod prethodno navedenih uvjetnih poreznih obveznika.¹⁸⁷

Plaćanja koja potječu od takvih subjekata zbog nepoznavanja pravne definicije određenog subjekta dovode do hibridne neusklađenosti u poreznom tretiranju prihoda koja potječu od tog subjekta, stoga se mogu koristiti u svrhe poreznog planiranja.

U analizi poreznog planiranja prema specifičnim subjektima, posebna pozornost biti će usmjerena na:

1. poslovne jedinice,
2. specifične subjekte unutar poreznog sustava,
3. tajna društva, atipična tajna društva i transparentna ortaštva,
4. subjekte posebne namjene na području poreznih utočišta.

Problem utvrđivanja stalne poslovne jedinice za sada se rješava Zakonom o porezu na dobit koji definira što se osobito smatra poslovnom jedinicom nerezidenta ukoliko ne postoji

¹⁸⁵ Prilagođeno prema Narodne novine, *Odluka o jamstvenom kapitalu kreditnih institucija*. Zagreb, broj: 1/09., 41/09., 75/09., 2/10. i 118/11, Narodne novine d.d., Čl. 18. i Čl. 19.

¹⁸⁶ HNB (2017) Bilten o bankama broj 30. str. 39.

¹⁸⁷ Prilagođeno prema Zakonu o porezu na dobit, Čl. 2, st.7.

Ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja s državom matičnog društva.¹⁸⁸ Međutim, odredbe Zakona o porezu na dobit koji utvrđuju postojanje poslovne jedinice u pravilu se poklapaju sa istovjetnim odredbama koje se odnose na utvrđivanje poslovnih jedinica nerezidenata prema odredbama ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja temeljem OECD Modela Ugovora.¹⁸⁹

Zakon o porezu na dobit ili svaki pojedinačni ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, daju okvire za utvrđivanja poreznog statusa poslovne jedinice i polaze od stalnog mjesta poslovanja, putem kojeg poduzeće obavlja djelatnost u cijelosti ili djelomično. Međutim, pri utvrđivanju mjesta poslovanja, stalnosti poslovanja, postojanja osoba koje djelatnost obavljaju, područje je koje u suvremenim uvjetima poslovanja stvara sve više poteškoća. Da taj postupak nije jednostavan, može se uočiti i iz Zakona o trgovačkim društvima koji propisuje da, inozemna trgovačka društva i inozemni trgovci pojedinci ne mogu trajno obavljati djelatnosti na području Republike Hrvatske, dok tamo ne osnuju podružnicu. Obavljanjem djelatnosti ne smatra se primjerice povremeno ili jednokratno obavljanje djelatnosti, odnosno obavljanje pojedinog posla (pojam slobode pružanja usluga u skladu s pravnom stečevinom EU). Je li riječ o trajnom obavljanju djelatnosti, ocjenjuje se prema okolnostima konkretnog slučaja.¹⁹⁰

Zbog određenih različitih tumačenja u utvrđivanju stalnog mjesta poslovanja koje čini poslovnu jedinicu, može doći do stvaranja tzv. hibridne poslovne jedinice i hibridne neusklađenosti. Ukoliko se hibridna neusklađenost pojavljuje zbog postojanja hibridne poslovne jedinice, u pravilu je riječ o agresivnom poreznom planiranju jer je sudionicima u transakcijama poznat porezni tretman.

Primjerice, kada se dogodi situacija da se određena aktivnost u Republici Hrvatskoj ne smatra poslovnom jedinicom u poreznom smislu, te se prihodi koji nerezident ostvari u Republici Hrvatskoj ne oporezuju porezom na dobit dok država osnivača društva (porezna administracija) smatra da u Republici Hrvatskoj postoji stalna poslovna jedinica i da je na taj prihod plaćen porez na dobit, a da bi ispoštovala međunarodno prihvaćeno pravilo izbjegavanja dvostrukog oporezivanja, ne oporezuje prihode koji priteknu iz Republike Hrvatske. Zbog toga dolazi do dvostrukog neoporezivanja koje je namjerno izazvano, obzirom da matično društvo prihode treba iskazati kao oporezive prihode jer mu je poznato da nije riječ o neoporezivoj dividendi. Takva poslovne jedinica se smatra hibridnim subjektom jer izaziva hibridnu neusklađenost plaćanja koja izvršava prema matičnom društvu odnosno osnivaču. Česte su situacije da se prema konkretnom Ugovoru o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja odnosno prema postojećim međunarodnim pravnim normama ne utvrđuje poslovna jedinica u jednoj državi, ali se stoga svi prihodi oporezuju u državi osnivača, a ne u državi u kojoj se obavlja djelatnost.¹⁹¹ Samo nepostojanje poslovne jedinice ne znači da postoji hibridna neusklađenost, već ukazuje na to da se može dogoditi.

Pretpostavka je da će takve Ugovore i pogodnosti, iskoristiti porezni obveznici za planiranje svojih poreznih obveza, međutim, to planiranje postaje agresivno ako te prihode u

¹⁸⁸ Prilagođeno prema Zakonu o porezu na dobit, Čl. 4.

¹⁸⁹ Prema OECD (2010) *Model Tax Convention on Income and Capital*, OECD Publications, Čl. 5.

¹⁹⁰ Prema Zakonu o trgovačkim društvima, Čl. 612.

¹⁹¹ Zbog međunarodnih pravnih normi za sad se određenim inozemnim obveznicima iz područja digitalne ekonomije u Hrvatskoj i svijetu (slučajevi: Google, Uber, Booking itd.

državi gdje porezni obveznik ima sjedište ne prikaže kao oporezive.

Zakon o porezu na dobit temeljno propisuje, da određene osobe kao što su udruge, njihovi savezi, zaklade, fondacije i sl., iako samostalno stječu određene prihode, nisu obveznici poreza na dobit. Međutim, pretpostavlja se da mogu i biti obveznici poreza na dobit, ukoliko se utvrdi da obavljanjem određene djelatnosti neoporezivanjem narušavaju tržišnu utakmicu. U tom slučaju se pojavljuje isti problem kako i kod utvrđivanja stalne poslovne jedinice nerezidenta gdje je potrebno utvrditi trajnost obavljanja djelatnosti i narušavanja tržišne utakmice. Prema posebnim propisima kojima se regulira osnivanje i rad navedenih osoba kao specifičnih subjekata, nema zapreka da te osobe obavljaju određene djelatnosti kao i trgovačka društva koja su obveznici poreza na dobit. Stoga je moguće da se takvi subjekti osnuju samo u svrhe agresivnog poreznoga planiranja ne radi obavljanja neke društveno korisne humanitarne djelatnosti, već samo gospodarske djelatnosti, a nisu još prepoznati kao porezni obveznici. U tom slučaju bi se smoglo reći da je riječ o utaji poreza.

Pored problema koje su prepoznati između subjekata osnovanih na području Republike Hrvatske, poseban problem ostaju transakcije s inozemnim subjektima čije pravne značajke nisu dovoljno dobro poznate ili se različito tumače kao što su neki investicijski fondovi, trustovi, zaklade i sl.

U financijskom sektoru se često pojavljuje i hibridni subjekt u obliku hibridnog fonda odnosno fonda čiji portfelj sadrži i dionice i obveznice.¹⁹²

U Republici Hrvatskoj otvoreni investicijski fondovi koji su osnovani i posluju u skladu sa zakonom po kojemu su osnovani, nisu obveznici poreza na dobit, neovisno, je li riječ o alternativnom investicijskom fondu ili o otvorenom investicijskom fondu s javnom ponudom.¹⁹³ Zatvoreni investicijski fondovi su pravne osobe osnovane u obliku dioničkog društva te su stoga obveznici poreza na dobit. Primjerice primitak iz zatvorenog investicijskog fonda je potrebno isključiti iz osnovice poreza na dobit dok je iz otvornog investicijskog fonda potrebno oporezivati, svako drugačije postupanje bi izazvalo hibridnu neusklađenost.

Porezno planiranje korištenjem specifičnih subjekata, za porezne svrhe transparentnih subjekata, može dovesti do neusklađenosti i biti osnova za agresivno planiranje kod povezanih osoba koje posluju u više različitih poreznih jurisdikcija, obzirom da im je poznat porezni status isplatitelja i njegova pravna definicija. Dok kod nepovezanih osoba može biti rezultat nepoznavanja pravne definicije i poreznog statusa isplatitelja.

Poseban specifičan subjekt koji se može iskoristiti u svrhe poreznog planiranja je tajno društvo. Prema Zakonu o trgovačkim društvima tajno društvo nastaje ugovorom kojim jedna osoba (tajni član) ulaže neku imovinsku vrijednost u poduzeće druge osobe (poduzetnika), te na temelju toga uloga stječe pravo sudjelovanja u dobiti i u gubitku poduzetnika. Tajno društvo nema pravnu osobnost ne upisuje se u registar, a prema trećima poduzetnik je isključivi nositelj svih prava i obveza.¹⁹⁴ Međutim, za točno utvrđivanja poreznog tretmana transakcija između poreznog obveznika, i tajnog člana društva problem je što se odnosi između poduzetnika i tajnoga člana uređuju ugovorom. Tako tajni član pored sudjelovanja u dobit može imati i druge pogodnosti, možda i primati kamatu na uložena sredstava koje nisu poznate ostalim zainteresiranim strankama među kojima su porezne administracije. U tom slučaju, hibridna neusklađenost se pojavljuje ukoliko bi se kamata tretirala kao dividenda.

¹⁹² Mishkin, F., Eakins, S. (2005) *Financijska tržišta i institucije*. Zagreb: MATE d.o.o, str. 652.

¹⁹³ Zakon o porezu na dobit, Čl. 2. st. 8.

¹⁹⁴ Prema Zakonu o trgovačkim društvima, Čl. 148.

Porezni propisi u Republici Hrvatskoj za sada ne uređuju posebno oporezivanja tajnog društva. Za razliku od Zakona o trgovačkim društvima, u praksi nekih inozemnih pravnih sustava prepoznata su dva osnovna tipa tajnih društava, pravo (tipično) i nepravo (atipično) tajno društvo.

Za razliku od pravog tajnog društva, kod atipičnog tajnog društva, tajni član participira ne samo u dobitku poduzeća, već i u tajnim pričuvama, te nad vrijednošću tvrtke (*goodwill*) u slučaju likvidacije trgovačkog društva, odnosno izlaskom tajnog člana iz tajnog društva. U slučaju atipičnog tajnog društva možemo se pojaviti *mezzanini* financiranju te u tom slučaju dolazi, prema nekim poreznim sustavima, do osnivanja transparentnog ortaštva.¹⁹⁵

Putem atipičnog tajnog društva stvara se hibridni financijski instrument, *mezzanine* financiranja koji uključuje instrumente privatnog plasmana (privatni *mezzanine*) i instrumente tržišta kapitala (javni *mezzanine*).¹⁹⁶

Stvaranje atipičnog tajnog društva za koji se može reći da je specifičan hibridni subjekt, između dva obveznika poreza na dobit, zbog nepredvidivih i nepoznatih sadržaja ugovora, može biti podloga za porezno planiranje i ono agresivno, a može biti i samo rezultat neprepoznavanja pravnih značajki. Za sada, pojam atipičnog tajnog društva nije definiran u hrvatskom pravnom niti u poreznom sustavu, što može utjecati na veću neusklađenost.

Porezno utočište ne karakterizira samo niska porezna stopa ili neplaćanje poreza na tom području. Porezno utočište je skup poreznih, zakonodavnih i regulatornih utočišta. Porezna utočišta imaju zakonsku regulativu osnivanja određenog oblika trgovačkih društava, poslovnih jedinica (transparentnih i netransparentnih), u kojima se poslovanje odvija bez provođenja načela transparentnosti, bez administrativnih uvjeta i slično¹⁹⁷.

Međutim, koristeći se međunarodnim pravnim normama, u potpunosti su izjednačeni s društvima (subjektima) koji posluju izvan poreznih utočišta. Porezna utočišta su pogodna za osnivanje tzv. fiktivnih subjekata koje uobičajeno na tim područjima nemaju posebnu poslovnu aktivnost, već su osnovani za posebne namjene, u prvom redu za premještanje prihoda i dobiti na ta područja.

Takvi prihodi najčešće odnos ne kamate, određena prava, tantijeme licence i sl. Multinacionalne kompanije tako na područjima poreznih utočišta, često osnivaju posebna društva za financiranje grupe povezanih osoba, osnivaju sjedište, ili na ta područja premještaju nematerijalnu imovinu. Financijske se institucije na tim područjima osnivaju kako bi korisnicima svojih usluga omogućili skrivanja prihoda i zarade, ali i za premještanje svoje dobiti.

Zakon o porezu na dobit je restriktivan u slučaju plaćanja za izvršene usluge osobama koje imaju sjedište ili mjesto stvarne uprave, u državama koje se smatraju poreznim utočištima ili financijskim centrima, osim država članica Europske unije te država s kojima je Republika Hrvatska sklopila i primjenjuje ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, na način da se pri isplati za usluge (nije savjetovanje, licenca kamata ili dividenda) porez po odbitku plaća se po stopi od 20%.

Popis država na koje se primjenjuje navedena restriktivna odredba, ministar financija objavljuje na mrežnim stranicama Ministarstva financija i Porezne uprave Republike

¹⁹⁵ Huzjanić, B., (2006) *Tajno društvo, mezzanini kapital*, Pravo i porezi broj 3., RRif d.o.o., Zagreb, str. 4.

¹⁹⁶ Prilagođeno prema Vasilescu, G. L., op. cit., str. 59.

¹⁹⁷ prema Bejaković, P. (2016) *Bankarski sustav i porezna utočišta*, Porezni vjesnik. Zagreb: Institut za javne financije, str. 104.

Hrvatske.¹⁹⁸ Iznimno, navedenu odredbu ne primjenjuju porezni obveznici u međunarodnom pomorskom prijevozu obzirom da na području država s popisa doista i primaju određene usluge za potrebe obavljanja svoje djelatnosti, odnosno pretpostavlja se da nije riječ o fiktivnim uslugama.¹⁹⁹

Koliko su porezna utočišta pogodna za porezno planiranje, može se pretpostaviti na primjeru Kajmanskih otoka (Cayman Islands), skupine otoka sa samo nekoliko tisuća stanovnika na kojemu posluje više od stotinu banaka, a na kojima je registrirano više od 525 banaka koje imaju dozvolu za rad, a još je veći broj velikih multinacionalnih korporacija koji na tom području imaju sjedište.²⁰⁰

Na području poreznih utočišta je vrlo jednostavno osnovati trgovačko društvo a posebno su pogodna za osnivanje društvo posebne namjene više poznato kao SPV/SPE (engl. *Special Purpose Vehicle/Entity*), iako nemaju resurse za obavljanjem nadzora ili kontrole nad vrlo sofisticiranim financijskim subjektima. Kao primjer samo Kajmanski sustav čuva imovinu koja je 500 puta veća od njegova BDP-a dok Jersey čuva ili drži imovinu koja je 80 puta veća od njegova BDP-a.²⁰¹ Samo iz navedenog primjera može se pretpostaviti kako je zbog premještanja dobit na globalnoj razini plaćeno manje poreza. Iako je svima već duže vrijeme poznato postojanje poreznih utočišta, u posljednje vrijeme se plasiraju afere poput Panama Papers iz 2016, ili Paradise Papers i 2017. godine.²⁰² Javno objavljivanje podataka iz navedenih afera o korisnicima usluga kompanija (odvjetnika, financijskih institucija) s poreznih utočišta je zasigurno bitno narušilo pogodnost poreznih utočišta koja se odnosi na anonimnost.²⁰³ Navedene afere su moguće utjecale i na Europsku komisiju da pokrene određene aktivnosti u svezi poreznih utočišta (*No More Tax Haven*), te ja za izradila i objavila popis nekooperativnih država.²⁰⁴

3.5. Mjere za sprečavanje porezne erozije u Europskoj uniji

3.5.1. Neučinkovitost sustava oporezivanja dobiti na globalnoj razini

Porez na dobit je jedan od novijih oblika oporezivanja, za kojeg se može reći da je proizvod 20. stoljeća. Prva primjena tog poreza bila je u Sjedinjenim Američkim Državama od 1909. godine, dok se u sadašnjim članicama Europske unije, uvodio postepeno nakon I. svjetskog rata.

Međutim, današnji sustavi oporezivanja dobiti poduzeća, obzirom da su velikim dijelom osmišljeni u razdoblju nakon I. svjetskog rata, kada su multinacionalne kompanije uglavnom

¹⁹⁸ Zakon o porezu na dobit, Čl. 31. st. 10., popis dostupan na: http://www.porezna-uprava.hr/hr_propisi/_layouts/in2.vuk.sp.propisi.intranet/propisi.aspx#id=pro22 [09. studeni 2017.]

¹⁹⁹ Pomorski zakonik čl. 429.i

²⁰⁰ Adams, C. op. cit., str.413.

²⁰¹ Palan, R., Murphy, R., Chavagneux, C., (2009) *Tax Havens - How Globalization Really Works*, Cornell University Press - Cornell Studies in Money, Ithaca, United States, str. 163.

²⁰² Više o tome: <https://panamapapers.icij.org/> [07. prosinac 2017.] i <http://www.bbc.com/news/world-41880153> [07. prosinac 2017.]

²⁰³ Više o pogodnosti poreznih utočišta Juriša, J., Dražić Lutilsky, I., (2012) *Porezna evazija pomoću poreznih oaza*, Računovodstvo i financije, 10/2012 str. 71

²⁰⁴ Više o tome: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2017/12/05/taxation-council-publishes-an-eu-list-of-non-cooperative-jurisdictions> [07. prosinac 2017.]

bile industrijske kompanije koje su prodavale materijalne proizvode. Njihovi poslovni modeli bili su većinom decentralizirani, a proizvodni postupci jasno podijeljeni između matičnog društva i društava kćeri. Princip oporezivanja dobiti na izvoru, tamo gdje je ostvarena bilo je relativno jednostavno osigurati.²⁰⁵

Osnivanjem OECD 1960. godine nastavljen je razvoj sustava oporezivanja dobiti koji neće biti prepreka kretanju roba i kapitala, koji će osigurati pravedne raspodjele dobiti i poreznih prihoda među državama uz istodobno izbjegavanje dvostrukog oporezivanja. U tom razdoblju osmišljeno je načelo nepristrane transakcije (*engl. the arm's length principle*) koje se danas primjenjuje putem transfernih cijena.²⁰⁶ Danas se u svim uređenim poreznim sustavima, uključujući i Republiku Hrvatsku²⁰⁷ kao nečlanicu OECD-a, primjenjuju određene smjernice OECD-a koje se odnose na izbjegavanje dvostrukog oporezivanja rada i kapitala, smjernice za utvrđivanje stalne oporezive poslovne jedinice inozemnog društva, kao i smjernice o transfernim cijenama.

Usvajanjem smjernica i preporuka, nastali su porezni propisi, određene međunarodne pravne norme koje nisu prepreka slobodnom protoku roba i kapitala, što je posebice važno velikim multinacionalnim kompanijama kao nositeljima gospodarskog rasta i razvoja. Kada je riječ o oporezivanju dobiti na području Europske unije, zbog navedenog cilja su u porezne sustave država članice putem direktiva uvedene odredbe koje sprečavaju oporezivanje pri isplati, dividendi i udjela u dobiti, kamata i autorskih naknada, između povezanih trgovačkih društava iz različitih država članica, ili u slučaju spajanja, podjele, djelomične podjele, prijenosa imovine i zamjene dionica društava iz različitih država članica te prijenosa sjedišta SE-a ili SCE-a iz jedne države članice u drugu u drugu.²⁰⁸ Međutim, sve postavljene norme međunarodnog poreznog prava i iz direktiva iz sustava oporezivanja dobiti funkcionirale su dobro u doba rjeđih prekograničnih aktivnosti i tradicionalnih poslovnih modela. Tek su s bržim razvojem gospodarstva i globalizacijom trgovine na vidjelo počele izlaziti njegove slabosti.²⁰⁹

Iako prihodi od poreza na dobit nisu u državama članicama Europske unije značajni (prosječno 2012. godine je 6,5% u ukupnim poreznim prihodima) mnogi čimbenici upućuju na to da su se prihodi od poreza na dobit trebali s vremenom povećati. Na području Europske unije u posljednjih nekoliko godina porastao je broj novoosnovanih poduzeća pa se time i ukupna osnovica povećala, ali prihod od poreza nije porastao.²¹⁰ Danas je način oporezivanja dobiti, veliki izazov za države jer istovremeno nastoje urediti sustave oporezivanja koji bi bili privlačni multinacionalnim ulagačima i konkurentni na međunarodnoj razini, a da pri tome ne budu označeni kako kreatori nepoštenih poreznih konkurencija. Za osiguravanje poštenih poreznih konkurencija među državama članicama dugi niz godina neobvezujući Kodeks o postupanju pri oporezivanju poslovanja, smatrao se učinkovitim instrumentom za rješavanje pitanja porezne konkurencije na jedinstvenom tržištu.²¹¹

²⁰⁵ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A Fair and Efficient Corporate Tax System in the European Union: 5 Key Areas for Action, Brussels, 17. June 2015, COM(2015)302 final., str. 3.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ U tijeku je postupak pristupanja Republike Hrvatske u OECD

²⁰⁸ Zakon o porezu na dobit, Čl. 1.a

²⁰⁹ COM (2015) 302 final, pod 205. str. 3.

²¹⁰ Ibid, str. 5.

²¹¹ Ibid, str. 3.

Međutim, kako je porezno planiranje poduzeća postalo sofisticiranije, a konkurencija među državama članicama porasla, instrumenti za osiguravanje poštene porezne konkurencije unutar Europske unije dosegli su svoje granice i zahtijevaju promjene.²¹²

3.5.2. Mjere protiv smanjenja porezne osnovice i preusmjerenja dobiti

Od nastanka financijske krize 2008. godine, koja je poprimila globalne razmjere i uzdrmala svjetsku ekonomiju, bilo je potrebno na globalnoj razini pronaći uzroke i donijeti prijedloge za rješavanje krize. Iako se porezna pitanja ne povezuju s nastankom financijske krize, nastanak krize je bio povod za dubljom analizom ponašanja poduzetnika kao poreznih obveznika. Učeno je kako je štetna konkurencija u području oporezivanja dobiti poduzeća prerasla u fenomen globalnih razmjera, i to je područje na koje su OECD i skupina G20 posebno stavili naglasak. Upravo se zbog različitih sustava oporezivanja dobiti poduzeća u raznim zemljama događa, da poduzeća premještaju dobit iz države u kojoj se ta dobit nastaje.²¹³

Za rješavanje toga problema razvijena je bliska suradnja OECD-a i skupine G20, kako bi se razvili međunarodno standardi za prevenciju erozije porezne osnovice i premještanja dobiti. Stoga je pokrenut zajednički projekt G20 i OECD-a za borbu protiv smanjenja porezne osnovice i preusmjerenja dobiti (engl. *Base Erosion and Profit Shifting*: dalje u tekstu BEPS).²¹⁴ Prema istraživanju koje je OECD-e proveo u 2015. godini, procijenjeno je da BEPS stvara godišnji gubitak porezna u iznosu od 4 - 10% globalnog poreznog prihoda s osnove poreza na dobit, odnosno 100 do 240 milijardi dolara godišnje.²¹⁵

OECD je u suradnji s G20, radeći na projektu BEPS, identificirao 15 različitih mjera koje bi trebale smanjiti i suzbiti agresivno porezno planiranje, porezne prijevare i poreznu eroziju.

Petnaest mjera za provođenje BEPS projekta odnose se na: 1) Rješavanje izazova u području digitalna ekonomije, pronalaženje načina za oporezivanje, 2) Neutralizaciju hibridne neusklađenosti, 3) Uvođenje pravila o kontroliranim društvima, 4) Uvođenje pravila za odbitak kamate, 5) Suzbijanje štetne porezne prakse, povoljnijeg poreznog tretmana, 6) Sprečavanje zlouporabe Ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, 7) Uspostava mjera radi koje će spriječiti izbjegavanje statusa poslovne jedinice, 8) 9) i 10) Razvoj pravila o transfernim cijenama koje se odnose na nematerijalnu imovinu, alokaciju rizika i kapitala i visoko rizičnih transakcija, 11) Izrada metodologije izvješća i ekonomske analize, 12) Objavljivanje shema za agresivno porezno planiranje od strane kreatora i sprečavanje agresivnog poreznog planiranja, 13) Izmjena dokumentacija o transfernim cijenama, 14) Mehanizmi za efikasnije rješavanje sporova, 15) Multilateralni instrument za izmjenu međunarodnih ugovora.²¹⁶

Iz navedenih 15 mjera osim mjere broj 1, koja je posljedica razvoja informatičke tehnologije i globalizacije što je posljedično izazvalo problem utvrđivanja stalne poslovne

²¹² Ibid.

²¹³ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on an External Strategy for Effective Taxation, Brussels, 28. January 2016, COM(2016)24 final., str. 6.

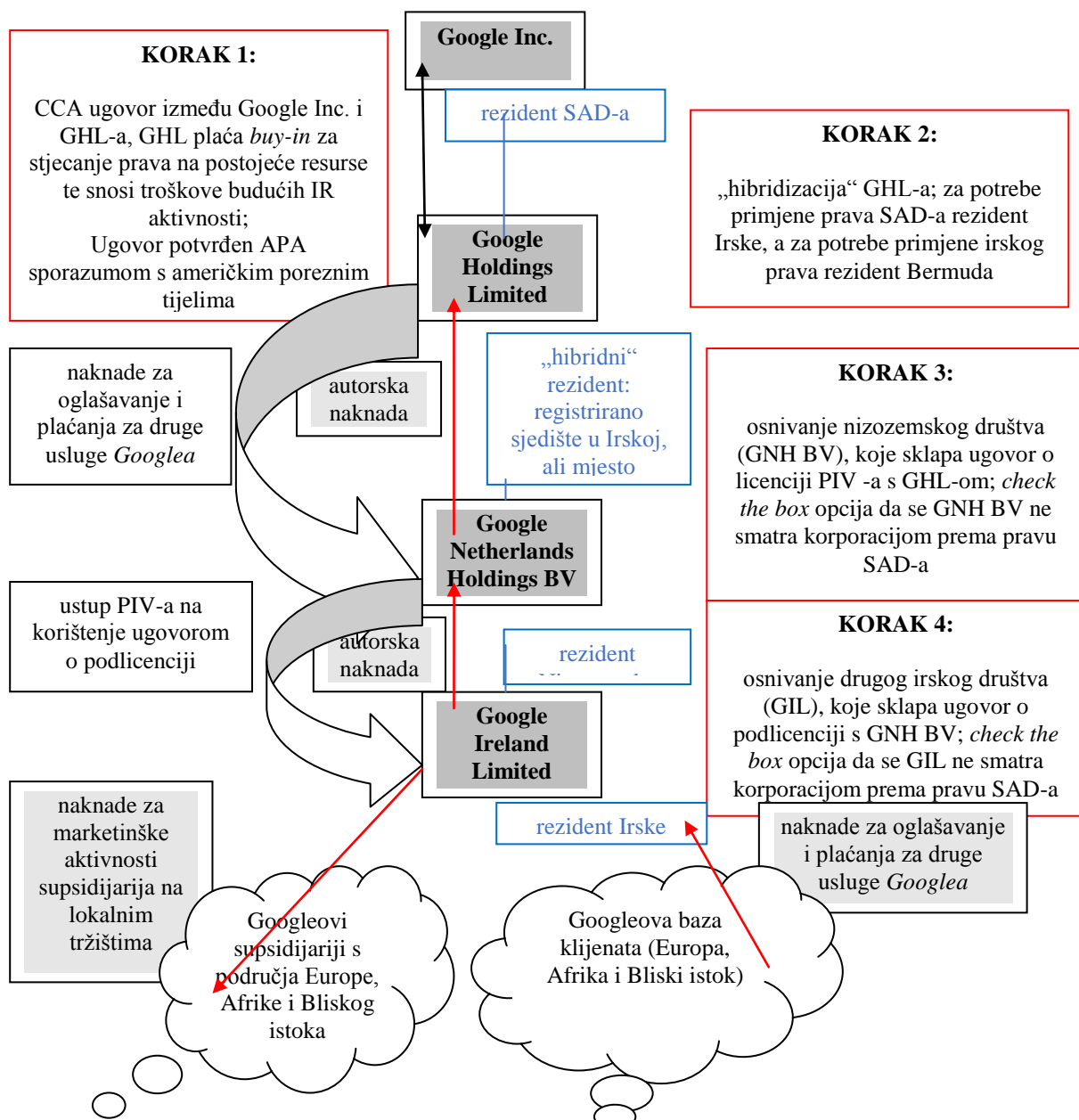
²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ OECD, Dostupno na: <http://www.oecd.org/ctp/beps.htm> [19. rujna 2017.]

²¹⁶ OECD (2015) *Final reports: OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project*, str. 5.

jedinice, ostale mjere se odnose na nepredviđenu primjenu, do sada smatranih, najsigurnijih mehanizama za sprečavanje dvostrukog oporezivanja ili najsigurnijih općeprihvaćenih pravila za utvrđivanje pravedne porezne osnovice na temelju transfernih cijena. Nepredviđena primjena pravila i međunarodnih normi za posljedicu su imala neoporezivanje dobiti na području gdje nastaje, odnosno, premještanjem profita na pogodnija porezna područja, često na porezna utočišta, čime su države izgubile veliki dio poreznih prihoda. Kada je riječ u rješavanju problema digitalne ekonomije (mjera 1), tada se često ističe problem sklopljenih ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, koji su osmišljeni u razdoblju kada digitalna ekonomija nije postojala. Primjerice, u današnje vrijeme postoje situacije da kompanije bez fizičke prisutnosti stječu prihode na području jedne države (platforma za spajanja korisnika, digitalna sučelja i sl.), pri čemu ta država nema pravne temelje za oporezivanje tih prihoda.

Slika 1. Google strategija poreznog planiranja

Izvor: preuzeto i prilagođeno prema Gadžo, S. (2016) *Međunarodno porezno planiranje multinacionalnih korporacija s posebnim osvrtom na ulogu nematerijalne imovine II*. Pravo i porezi, 5/16, str. 20.

Na slici 1. je prikazana poznata strategija poreznog planiranja Google, koja uključuje i članice Europske unije s pogodnijim poreznim režimima, a poznata je pod nazivom *irski dvojac i nizozemski sendvič* (eng. *Double Irish With A Dutch Sandwich*).

Iz slike 1, razvidan je multiplicitet svih relevantnih materijalno - pravnih i postupovno-pravnih činitelja. Prikazana strategija počiva i na pogodnostima koje proizlaze iz poreznih ugovora i prava EU-a i na specifičnostima nacionalnih poreznih sustava (SAD-a, Irske, Nizozemske, Bermuda). Time se potvrđuje hipoteza, da porezna strategija multinacionalnih kompanija, počiva na neusklađenostima između normi unutarnjeg prava pojedinih država, kao i normi drugih izvora međunarodnog poreznog prava (ponajprije poreznih ugovora)²¹⁷.

Nadalje, iz slike 1, kao primjera agresivnog poreznog planiranja, može se uočiti, kako se agresivnost teško može uočiti i suzbiti promatrajući svaki subjekt posebno, jer Google nije prekršio određenu zakonsku odredbu, niti određeni ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Svaka pojedina porezna administracija ne bi mogla propisati određenu mjeru koja bi mogla spriječiti izloženi vrlo složeni način premještanja dobiti. Za drugačije oporezivanje na globalnoj razini potrebno je prepoznati mehanizme koji omogućuju primjenu agresivnog poreznog planiranja. Dakle bilo bi potrebno primijeniti mjere i BEPS-a, vezane za digitalnu ekonomiju, ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, poslovne jedinice, hibridne subjekte, transferne cijene, povlaštene porezne režime za patente (druge potpore određenih država), eliminirati pogodnosti od poreznih utočišta i sl. Dakle, riječ je postupcima koje je potrebno usklađeno provesti na međunarodnoj, internacionalnoj razini što nikako nije jednostavno. Koliko je zahtjevno uočiti agresivno porezno planiranje ili uočiti njegove stvarne dosege, zanimljiva je mjera broj 12 koja predviđa da kreatori sami objave shemu agresivnog poreznog planiranja.

Trenutno, OECD intenzivno sa 60 država radi na projektu BEPS-a, a trenutno se multilateralni instrument o provedbi mjera povezanih s ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja razvija sa više od 100 zemalja odnosno različitih poreznih jurisdikcija.²¹⁸ Republika Hrvatska je pristupila Mnogostranoj konvenciji o provedbi mjera povezanih s ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u svrhu sprječavanja smanjenja porezne osnovice i preusmjeravanja dobiti.²¹⁹

3.5.3. Usvojene mjere za sprečavanje porezne evazije na području Europske unije

Europsko vijeće ocijenilo je pozitivnim projekt BEPS-a. Kao odgovor na potrebu za pravednijim oporezivanjem, Komisija je u Komunikaciji od 17. lipnja 2015. godine, utvrdila Akcijski plan za pravedno i učinkovito oporezivanje dobiti poduzeća u Europskoj uniji.²²⁰ Agresivno porezno planiranje je svjetski problem i ta se pojava ne može suzbiti jednostranim mjerama država članica Europske unije. Budući da jedinstveno tržište podrazumijeva slobodno kretanje robe, osoba, usluga i kapitala, neusklađen pristup oporezivanju dobiti, radi pravne nedorečenosti zakona, može stvoriti više štete nego koristi.²²¹

²¹⁷ Gadžo, S., op. cit., pod. 99. str. 20.

²¹⁸ OECD (2017) *Inclusive Framework on BEPS A global answer to a global issue*, str. 2.

²¹⁹ Porezna uprava, Dostupno na: <http://www.porezna-uprava.hr/Stranice/Vijesti.aspx?p=4> . [13. lipnja 2017.]

²²⁰ COM(2015) 302 final pod 205. str. 3.

²²¹ Mijatović, N. (2016) *Pošteno oporezivanje: nove mjere Europske komisije za borbu protiv porezne utaje*. Porezni vjesnik, 4/16, str. 96.

Postupak provođenja mjera BEPS-a na razini Europske unije, provodi se putem direktiva. Dana 12. srpnja 2016. godine, usvojena je Direktiva o utvrđivanju pravila protiv praksi izbjegavanja poreza kojima se izravno utječe na funkcioniranje unutarnjeg tržišta (engl. *Anti Tax Avoidance Directive*; dalje u tekstu: ATAD 1),²²² a koja je već u veljači 2017. godine, izmijenjena Direktivom Vijeća (EU) 2017/952 o izmjeni Direktive (EU) 2016/1164 u pogledu hibridnih neusklađenosti s trećim zemljama (dalje u tekstu: ATAD 2).²²³ Države članice su dužne obje direktive implementirati u svoje porezne sustave (parcijalno, do 1. siječnja 2019. i 2020.) što znači i ponovne izmjene Zakona o porezu na dobit.

Mjere za sprečavanje porezne evazije na poručuju Europske unije kao i druge međunarodne inicijative odnose se na mogućnost odbitka kamata, izlazno oporezivanje, opće pravilo o zabrani zloupotrebe, zakonodavstvo o kontroliranom stranom društvu, okvir za suzbijanje hibridne neusklađenosti, kao i razvoj koncepta zajedničke konsolidirane porezne osnovice unutar Europske unije.

Multinacionalne kompanije, grupe, često financiraju svoje subjekte u jurisdikcijama s visokim porezima pomoću dugova i dogovaraju da će ta društva otplaćivati „napuhane” kamate društvima kćerima koja su rezidenti u jurisdikcijama s niskim poreznim stopama. Na taj se način porezna osnovica skupine (ili točnije, subjekata koji plaćaju „napuhane” kamate) smanjuje u jurisdikcijama s visokim poreznim stopama, a povećava u državama s niskim poreznim stopama u kojima se naplaćuju kamate. Ukupni rezultat jest snižena porezna osnovica za multinacionalnu skupinu.²²⁴ Prema Direktivi ATAD 1 troškovi zaduživanja se uvijek odbijaju u mjeri u kojoj porezni obveznik ostvaruje kamate ili drugi oporezivi prihod od financijske imovine. Međutim, postavlja ograničenje ako se troškove kamata koji su veći od prihoda od financijske imovine, te se prekoračeni troškovi zaduživanja, uz određena izuzeća, mogu odbiti u poreznoj godini u kojoj su nastali samo do 30 posto zarade poreznog obveznika prije kamata, poreza i amortizacije (EBITDA) na razini grupe. Međutim daje se opcija, prema kojoj se mogu odbiti prekoračeni troškovi kamate do iznosa od 3 milijuna eura ili se u potpunosti odbijaju ako je porezni obveznik samostalan subjekt.²²⁵

Iako je općenito prihvaćeno da bi se ograničenja u vezi s odbitkom kamate trebala primjenjivati i na financijska poduzeća, odnosno na financijske institucije i osiguravajuća društva, jednako se priznaje da ta dva sektora imaju posebne značajke koje zahtijevaju prilagođen pristup. To je većinom zato što, za razliku od drugih sektora gospodarstva, financijska društva imaju troškove i ostvaruju dobit svojom osnovnom djelatnošću.²²⁶ Stoga je Direktivom ATAD 1 predviđena mogućnost da se ova odredba o ograničenju odbitka kamata ne odnosi na financijski sektor.

Porezni obveznici mogu pokušati smanjiti porezne obveze i premještanjem porezne rezidentnosti i/ili imovine u jurisdikciju s niskom poreznom stopom, pri čemu se umanjuje porezna osnovica države odlaska i premješta buduća dobit u svrhe oporezivanja u odredišnoj jurisdikciji s niskom poreznom stopom. Stoga, ATAD 1 propisuje izlazno oporezivanje kako bi se u slučaju premještanja imovine, poslovanja ili mjesta porezne rezidentnosti iz porezne

²²² Direktiva vijeća (EU) 2016/1164 o utvrđivanju pravila protiv praksi izbjegavanja poreza kojima se izravno utječe na funkcioniranje unutarnjeg tržišta Službeni list Europske Unije, L 193/1 od 19.07.2016

²²³ Direktiva Vijeća (EU) 2017/952 o izmjeni Direktive (EU) 2016/1164 u pogledu hibridnih neusklađenosti s trećim zemljama, Službeni list Europske Unije, L 144/1 od 29.05.2017

²²⁴ ATAD 1., str. 6.

²²⁵ Prema ATAD 1. Čl 4.

²²⁶ Prilagođeno prema obrazloženju ATAD 1.

jurisdikcije neke države, omogućilo toj državi da oporezuje gospodarsku vrijednost kapitalnog dobitka nastalog na njezinu državnom području, čak i ako taj dobitak još nije ostvaren u trenutku izlaza.²²⁷ Temeljno, za utvrđivanje vrijednosti kapitalnog dobitka od neke imovine potrebno je utvrditi fer vrijednosti te imovine. Međutim, problem utvrđivanja fer vrijednosti je uvijek prisutan, obzirom da je često riječ o nekoj imovini koja je specifična i za koju ne postoji aktivno tržište kako bi se mogla jednostavno utvrditi fer vrijednost. To je posebno problematično kada je riječ u nematerijalnoj ili financijskoj imovini.

Kako je porezno planiranje i agresivno porezno planiranje složen postupak i porezno zakonodavstvo se obično ne razvija dovoljno brzo da može obuhvatiti sve nužne posebne obrane za suzbijanje takvih sustava, ATAD 1 predviđa da sve države članice uvedu jedno opće pravilo o zabrani zlouporabe, koje još nisu premet posebnih odredbi, a predviđeno je da se primjenjuje u slučaju stvaranja neautentičnog aranžmana.²²⁸

Opće pravilo protiv zlouporabe, preuzeto iz ATAD 1 je već propisano u Zakonu o porezu na dobit, kojim se mogu osporiti određena prava u slučajevima kada je porezni obveznik s ciljem korištenja određenih prava propisanih zakonom, u svezi umanjenja porezne osnovice ili porezne obveze, osnovao aranžman ili niz aranžmana koji nisu autentični.²²⁹ Stvaranje neautentičnih aranžmana ili niza aranžmana je zapravo sinonim za agresivno porezno planiranje. Stoga se agresivno porezno planiranje, sada i prema Zakonu o porezu na dobit, smatra nezakonskim, međutim, tome prethodi postupak dokazivanja da porezni obveznik nije primijenio odredbe Zakona o porezu na dobit u skladu s ciljem i svrhom toga Zakona, odnosno ako je izgradio neautentičan aranžman.

Pravilnikom o porezu na dobit je pojašnjeno što se smatra neautentičnim aranžmanom, te se smatra da je aranžman ili niz aranžmana neautentičan, odnosno da je osnovan s ciljem izbjegavanja poreza, a ne iz valjanih komercijalnih razloga odnosno, ukoliko je, a bez obzira na bilo koje subjektivne namjere poreznog obveznika, u suprotnosti s ciljem, duhom i svrhom odredbi propisanih Zakonom o porezu na dobit ili Pravilnikom o porezu na dobit.²³⁰

Nadalje pojašnjeno je da se neautentični aranžmani mogu pojaviti u nepredvidljivim oblicima, a osobito se mogu uočiti kada aranžman ili niz aranžmana uključuje jednu ili više sljedećih situacija:

- a) pravne značajke pojedinih mjera od kojih se sastoji aranžman nisu u skladu s pravnim sadržajem aranžmana kao cjeline,
- b) aranžman ili niz aranžmana provode se na način koji se ne bi inače upotrebljavao u razumnom poslovnom ponašanju,
- c) aranžman ili niz aranžmana uključuju elemente koji imaju učinak međusobnog prebijanja ili poništavanja,
- d) provedene transakcije su kružne, ili
- e) aranžman ili niz aranžmana dovode do značajne porezne pogodnosti, međutim, to se ne odražava u poslovnim rizicima koje je preuzeo porezni obveznik niti u njegovim novčanim tokovima.²³¹

Iz navedenog se može zaključiti, da postupak utvrđivanja postojanja neautentičnog

²²⁷ Prilagođeno prema ATAD, Čl. 5., st. 10.

²²⁸ Prilagođeno prema ATAD, str. 11. i Čl 5.

²²⁹ Zakon o porezu na dobit, Čl. 5.a

²³⁰ Pravilnik o porezu na dobit, Čl. 11.c

²³¹ Ibid,

aranžmana nije jednostavan postupak. Međutim, i prije propisivanja ovog pravila sa sličnim ciljem se, ali samo u nekim slučajevima (oporezivanje prikrivenog posla) mogla se koristiti i odredba o prividnom pravnom poslu koja je propisana Općim poreznim zakonom.²³²

Pravilo o kontroliranim stranim društvima (engl. *Controlled foreign corporation, CFC*) pretpostavlja mogućnost oporezivanja prihoda kontroliranog stranog društva kćeri, koje plaća nisku stopu poreza. Prema ATAD-u 1 želi se spriječiti da porezni obveznici s kontroliranim društvima kćerima (više od 50% udjela ili prava glasa) u jurisdikcijama s niskim poreznim stopama, provode agresivno porezno planiranje na način da premještaju velike iznose dobiti iz matičnog društva (koje plaća visoke poreze) u društva kćeri koja plaćaju niske poreze.²³³

Prema CFC pravilu, neisplaćenu se dobit kontroliranog društva kćeri koje plaća nisku stopu poreza, ponovno pripisuje matičnom društvu, kada ona plaća porez na tu pripisanu dobit u državi u kojoj je rezident radi oporezivanja. Ovisno o prioritetima politike države, pravila o CFC-u može se usmjeriti na cijelo društvo kćer koje plaća nisku stopu poreza, na određene kategorije prihoda ili samo na dobit umjetno preusmjerenu na društvo kćer.²³⁴ Pojednostavljeno oporezivanje kontroliranog društva kćeri obuhvatit će oporezivanje dobiti kontroliranog stranog društva čija dobit ne podliježe oporezivanju ili je oslobođena od poreza (ili je riječ o preniskoj poreznoj stopi), pri čemu će se detaljno utvrditi koja dobit se oporezuje. Nadalje, direktiva ATAD 1 predviđa način izračuna dobiti i mogućnost uračunavanja moguće plaćenog poreza u drugoj državi.²³⁵ Može se pretpostaviti kako predloženi izračun i postupak uračunavanja neće biti lako provesti.

Hibridne neusklađenosti posljedica su razlika u pravnoj definiciji plaćanja (financijski instrumenti) ili subjekata i te razlike nastaju u odnosima između dvaju pravnih sustava u dvjema jurisdikcijama. Takve neusklađenosti često uzrokuju dvostruki odbitak (tj. odbitak u obje zemlje) ili odbitak prihoda u jednoj državi koji potom nije uključen u poreznu osnovicu u drugoj državi. Kako bi se neutralizirali učinci instrumenata hibridne neusklađenosti bilo je potrebno utvrditi pravila kojima bi jedna od dvije neusklađene jurisdikcije trebala uskratiti primjenu odbitaka koje bi rezultirale takvim ishodom. ATAD 1 je do izmjena propisivao, ako zbog hibridne neusklađenosti dođe do dvostrukog odbitka, odbitak se odobrava samo u državi članici iz koje potječe takvo plaćanje. Ako zbog hibridne neusklađenosti dođe do odbitka bez uključivanja, država članica platitelja uskraćuje odbitak takvog plaćanja.²³⁶

Prepoznavanje hibridnog instrumenata i hibridnog subjekata nije jednostavno, zahtjeva poznavanje pravne stečevine druge jurisdikcije, te prepoznavanje kako druga strana iskazuje plaćanje ili primitak da ne dođe do dvostrukog odbitka ili dvostrukog ne uključivanja u poreznu osnovicu.

Radi provođenja mjera iz BEPS-a, hibridna neusklađenost i hibridna neusklađenost s trećim zemljama uređuje se prema izmjeni dijelova i članka 9. ATAD-a 1, odnosno prema zasebnoj ATAD 2 direktivi.²³⁷ ATAD 2 nalaže uređivanje četiri kategorije hibridnih neusklađenosti: 1) hibridne neusklađenosti koje su rezultat plaćanja u okviru financijskog instrumenta, 2) hibridne neusklađenosti koje su posljedica razlika u raspodjeli plaćanja

²³² Opći porezni zakon. Čl. 12.

²³³ ATAD 1, str 9. i Čl. 7.

²³⁴ Uljanić Škreblin, I. (2016) *Dvije nove direktive u području oporezivanja*. Porezni vjesnik, 7-8/2016, str. 61.

²³⁵ Prilagođeno prema ATAD 1 Čl. 7 i 8.

²³⁶ Ibid, Čl. 9., i str. 14.

²³⁷ Prema obrazloženju ATAD-a 2, str. 1.

hibridnom subjektu ili stalnoj poslovnoj jedinici, među ostalim kao rezultat plaćanja stalnoj poslovnoj jedinici koja nije uzeta u obzir, 3) hibridne neusklađenosti koje su rezultat plaćanja hibridnog subjekta njegovu vlasniku ili pretpostavljena plaćanja između sjedišta i stalne poslovne jedinice ili između dviju ili više stalnih poslovnih jedinica, 4) dvostruki odbitci koji su rezultat plaćanja hibridnog subjekta ili stalne poslovne jedinice.²³⁸ Već prema samom obuhvatu ATAD 2 može se zaključiti da je riječ o izuzetno složenoj problematici koju donose, hibridni financijski instrumenti i subjekti, odnosno općenito današnji složeni financijski i gospodarski sustav. Obzirom da se ATAD 2 odnosi i na treće zemlje, postupci koji će se provoditi temeljem navedene direktive, uvelike će ovisiti i o novim međunarodnim pravnim normama.

Iako nije direktno obuhvaćeno BEPS-om, dio Akcijskog plana, odnosno ključnih područja djelovanja Europske komisije je uvođenje zajedničke konsolidirane osnovice poreza na dobit (*engl. Common Consolidated Corporate Tax Base: CCCTB*).²³⁹

Prema CCCTB-u omogućilo bi se pripisivanje prihoda i dobiti svakoj državi prema mjestu nastanka stvaranja vrijednosti, koristeći se formulom koja se temelji na tri jednako ponderirana čimbenika (imovina, rad i prodaja). Budući da su takvi čimbenici povezani s mjestom na kojem trgovačko društvo ostvaruje dobit, otporniji su na prakse agresivnog poreznog planiranja, nego široko rasprostranjene metode određivanja transfernih cijena za raspodjelu dobiti.²⁴⁰

Formula za izračun zajedničke konsolidirane porezne osnovice prema kojoj će svaka država u kojoj grupa posluje utvrditi svoj udio u ukupnoj poreznoj osnovici, alternativa je metodama transfernih cijena i predložena je na primjeru grupe A, kako slijedi:²⁴¹

$$Udio A = \left(\frac{1}{3} \frac{Prodaje^A}{Prodaje^{Grupa}} + \frac{1}{3} \left(\frac{1}{2} \frac{Platni\ sp.^A}{Platni\ sp.^{Grupa}} + \frac{1}{2} \frac{Broj\ zaposlenika^A}{Broj\ zaposlenika^{Grupa}} \right) + \frac{1}{3} \frac{Imovina}{Imovina^{Grupa}} \right) * \text{Konsolidirana porezna osnova}$$

Zbog njihove posebnosti za određene sektore, kao što su financijski sektor i sektor osiguranja, sektor nafte i plina, kao i brodarstva i zračnog prometa, potrebna je prilagođena formula za raspodjelu konsolidirane porezne osnovice, a ta formula još nije predložena.²⁴² Iz navedenoga se može zaključiti da potreba za utvrđivanjem konsolidirane porezne osnovice za bankarski sektor nije državama članicama prioritet, jer nije uočeno značajno premještanje dobiti.

Mjere BEPS-a, banke nisu posebno izdvojile kao generatore agresivnog poreznog planiranja, tako i predviđaju određene izuzetke za odbitak kamate, jer je taj sektor strogo reguliran, banke neovisno o regulativi imaju prostora da putem transfernih cijena, mogu značajno utjecati na prijenos dobiti.

Međutim, još nije se odustalo od uvođenja poreza na financijske transakcije, koje bi obuhvatile oporezivanje transakcija s financijskim instrumentima koji se odvijaju s drugim financijskim institucijama. Republika Hrvatska se još nije izjasnila, je li za uvođenje tog

²³⁸ ATAD 2 str. 6.

²³⁹ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A Fair and Efficient Corporate Tax System in the European Union: 5 Key Areas for Action, Brussels, 17. June 2015, COM(2015)302 final., str. 8.

²⁴⁰ Prema Prijedlogu Direktive o zajedničkoj konsolidiranoj poreznoj osnovici (2016), Strassbourg 25.10.2016. (COM) 685 str. 3.

²⁴¹ Ibid, str. 15.

²⁴² Ibid.

poreza u budućnosti ili ne, obzirom da je opcionalan za države članice.²⁴³

Koliko je izražen problem oporezivanja digitalne ekonomije, koji je vezan za međunarodne pravne norme, može se uočiti iz činjenice da je Predsjedništvo Europske unije, uz potporu velikog broja država članica, pozvalo Komisiju da istraži mogućnosti i predloži djelotvorna rješenja kako bi se do kraja godine 2017. godine postigla suglasnost o daljnjem smjeru djelovanja Europske unije. Za rješavanja problema oporezivanja digitalne ekonomije, predlaže se: uvođenje porez na promet digitalnih poduzeća, ili uvođenje porez po odbitku na digitalne transakcije, ili možda uvođenje posebnog nameta na prihode od davanja digitalnih usluga.²⁴⁴

Dakle, radi uspostavljanja pravednijeg sustava oporezivanja dobit na području digitalne ekonomije, traži se žurno rješenje koje se ne bi kosilo s postojećim ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, te se razmatra i uvođenje novog pojma za utvrđivanje poslovne jedinice, kao virtualne poslovne jedinice. Navedeno bi moglo značiti da je rješavanje problema oporezivanja digitalne ekonomije prioritete Europske unije, što ne začuđuje obzirom da se brojne usluge digitalne ekonomije koriste na području Europske unije, gdje te kompanije ostvaruju visoke prihode pri čemu se porez na dobit ne plaća na tom području.

²⁴³ Proposal for a Council Directive implementing enhanced cooperation in the area of financial transaction, 2013/0045 (CNS) Dostupno na: http://eur-lex.europa.eu/procedure/EN/2013_45 [10. rujna 2017.]

²⁴⁴ Komunikacija Komisije Europskom Parlamentu i Vijeću (2017) Pravedan i učinkovit sustav oporezivanja u Europskoj uniji za jedinstveno digitalno tržište, Bruxelles, 21.9.2017., COM(2017) 547 final

4. ANALIZA OBVEZE POREZA NA DOBIT I POREZNOG PLANIRANJA BANAKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

4.1. Banke u financijskom sustavu Republike Hrvatske

Banke su se razvijale u različitim ekonomskim, društvenim i kulturnim i političkim uvjetima, te su se oblikovale kao šarolika skupina vrlo različitih institucija. Zbog toga, danas ne postoji jedinstvena općeprihvaćena definicija banke, koja bi zanemarujući ove razlike, sažeto određivala banku.²⁴⁵ Međutim, banke su danas, najznačajnije depozitne financijske institucije, predstavljaju glavni financijski sustav svih zemalja i smatraju se javnim dobrom.²⁴⁶ U ovom poglavlju će se iznijeti osnovne karakteristike financijskog i bankovnog sustava zatečenog i nastalog nakon osamostaljenja Republike Hrvatske. Kratko se će iznijeti današnja struktura financijskog sustava kao i položaj banaka unutar financijskog sustava.

4.1.1. Razvoj financijskog i bankovnog sustava u Republici Hrvatskoj

Imajući u vidu karakteristike, strukture, stupanj razvijenosti i ukupno stanje hrvatskog bankovnog i financijskog sustava u vrijeme osamostaljenja Republike Hrvatske, kao i sve učinjeno u pogledu njegovog osamostaljenja, današnje uređenje hrvatskog financijskog sustava znatno je primjernije potrebama suvremenog gospodarstva.²⁴⁷ Deregulacija zakonskih normi, nakon osamostaljenja, izazvala je osnivanje velikog broja novih banaka uz istodobno restrukturiranje i sanaciju, a potom i vlasničku transformaciju državnih banaka koje su vukle tradiciju iz bivšeg socijalističkog sustava. Tako je u samom početku razvitka hrvatskog bankovnog sustava bilo više od 60 banaka, da bi se taj broj s početka 2001. godine smanjio na svega 43.²⁴⁸ Razlog smanjenju broja banaka valja tražiti u mnogobrojnim stečajevima ili u oduzimanju odobrenja za rad, odnosno u prisilnim likvidacijama s jedne strane i u spajanjima i pripajanjima s druge strane.²⁴⁹ Trend smanjenja, ili bolje rečeno, trend okrupnjavanja banaka je stalno prisutan, te je tako u 2016. godini odobrenje za rad imalo 25 banaka.

Međutim, neovisno o smanjenju broja banaka i razvoju drugih financijskih institucija, financijski sustav je i dalje gotovo u potpunosti određen stanjem u bankovnom sustavu. Tako je primjerice, krajem 2014. godine udio ukupne aktive kreditnih institucija (banke, štedne banke i stambene štedionice) u ukupnoj aktivi svih financijskih institucija iznosio 74,4%, u 2006. godini taj udio je iznosio 80,01%, dok je u 1998. godini taj udio iznosio 94,3%.²⁵⁰ U 2015. godini banke su 75,1% udjela u imovini financijskih posrednika.²⁵¹ Stoga se i danas,

²⁴⁵ Leko, V., Božina, L. (2005) *Novac, bankarstvo i financijske tržišta*. Zagreb: Adverta d.o.o, str. 183.

²⁴⁶ Stojanović, A. (2001) *Uloga i značaj banaka u suvremenom financijskom sustavu*. Doktorska disertacija. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 38.

²⁴⁷ Prilagođeno prema Stojanović, A., Krišto, J., (2016) *Aktualni problemi i izazovi razvoja financijskog sustava*/ Stojanović, A. ; Šimović, H. (ur.). Zagreb: Ekonomski fakultet - Zagreb, str. 14.

²⁴⁸ Prilagođeno prema Jakovčević, D. (2001) *Bankovni potencijali, poslovna spajanja banaka i razvitak*. Ekonomski pregled, 52(11-12), str. 1284 -1285.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Prilagođeno prema Stojanović, A., Krišto, J., op.cit., str. 15.

²⁵¹ HNB, Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/regulativa> [19. rujna 2017.]

hrvatski financijski sustav može nazvati bankocentričnim sustavom. Ta činjenica, ne zabrinjava, obzirom da su mnogobrojna istraživanja između financijskih sustava i rasta jednoglasno potvrdila, da financijska struktura sama po sebi, odnosno razlikovanje bankocentričnih i tržišno-centričnih sustava, nije dobar način razlikovanja financijskih sustava. Nasuprot ovome, sva istraživanja potvrđuju da je sveukupna financijska razvijenost, mjerena aktivnošću banaka prema privatnom sektoru i likvidnošću tržišta kapitala, odrednica dugoročnog rasta.²⁵² Veličina bankarskog sustava ili općenito financijskog sustava, nije nužno dobar pokazatelj njegove razvijenosti i sposobnosti kvalitetnog obavljanja temeljnih funkcija financijskog posredništva.²⁵³

4.1.2. Struktura financijskog sustava u Republici Hrvatskoj

Financijski sustav obuhvaća nositelje ponude i potražnje novčanih sredstava, koji objedinjeni pravnim normama i regulacijom, omogućavaju trgovanje novcem i novčanim viškovima, određujući pri tom cijene financijskim proizvodima i utječući na očekivanja o financijskim i ekonomskim kretanjima u budućnosti.²⁵⁴ Financijske institucije su institucije koje obavljaju ključne funkcije kanalizacije sredstava, od strane s viškom sredstava prema strani s manjkom sredstava, a to su banke, štedionice, kreditne unije, osiguravajuća društva, investicijski fondovi i sl.²⁵⁵

Tablica 10. Struktura hrvatskog financijskog sustava

<i>SREDIŠNJA BANKA – Hrvatska narodna banka</i>
<i>II DEPOZITNE FINANCIJSKE INSTITUCIJE</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Banke 2. Štedne banke 3. Stambene štedionice 4. Kreditne unije
<i>III NEDEPOZITNE FINANCIJSKE INSTITUCIJE</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ugovorne štedne institucije <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Osiguravajuće institucije 1.2. Mirovinski fondovi kapitalnog tipa <ol style="list-style-type: none"> a) Obvezni b) Dobrovoljni 2. Investicijski fondovi <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Otvoreni investicijski fondovi s javnom ponudom (UCITC) 2.2. Alternativni investicijski fondovi (AIF) 3. Specijalna državna financijska institucija – HBOR 4. Brokerska društva – Društva za poslovanje s vrijednosnicama 5. Ostale financijske institucije – leasing tvrtke, factoring društva, izdavači kreditnih kartica 6. Ostale – HANFA, FINA, Agencija za osiguranje depozita, Zagrebačka burza, SKDD itd.²⁵⁶

Izvor: prema Leko, V. (2015) prezentacija, kolegij Financijska uslužna djelatnost, veljača 2015.

²⁵² Dalić, M. (2002) *Usporedna analiza hrvatskog financijskog sustava i financijskih sustava naprednih tranzicijskih zemalja*, Privredna kretanja i ekonomska politika, 27(92), str. 31-32.

²⁵³ Dalić, M., op. cit., str. 37.

²⁵⁴ Prilagođeno Leko, V. (2015) prezentacija, kolegij Financijska uslužna djelatnost, veljača 2015.

²⁵⁵ Saunders, A., Millon Cornett, M. (2006) *Financijske institucije i tržišta*. Zagreb: Masmedia d.o.o., str. 11.

²⁵⁶ Prilagođeno prema Leko, V., prezentacija, op.cit.

Tablica 10 pokazuje strukturu i sudionike financijskog sustava Republike Hrvatske, prema kojoj se osim HNB-a, financijske institucije dijela na depozitne financijske institucije i ne depozitne financijske institucije.

4.1.3. Bankovne usluge

Pravni okvir djelovanja banaka u Republici Hrvatskoj utvrđen je Zakonom o kreditnim institucijama,²⁵⁷ koji utvrđuju uvjete za osnivanje, poslovanje i prestanak rada kreditnih institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, kao i superviziju njihova poslovanja.

Prema tom Zakonu, kreditna institucija može se osnovati kao banka, štedna banka ili stambena štedionica. Zakonom je propisano da riječi „kreditna institucija“ i „banka“ ili izvedenice tih riječi ako su one sadržane u nazivu tvrtke, može upisati u sudski registar ili upotrebljavati u pravnom prometu samo pravna osoba koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za rad kao banka.²⁵⁸

Prema Zakonu o kreditnim institucijama kreditna institucija znači, društvo čija je djelatnost primanje depozita ili ostalih povratnih sredstava od javnosti te odobravanje kredita za vlastiti račun.²⁵⁹ Zakon o kreditnim institucijama ne daje sveobuhvatnu definiciju banke, ali definira usluge i poslove koje banka obavlja. Bankovne usluge, prema tom Zakonu su primanje depozita ili drugih povratnih sredstava od javnosti i odobravanje kredita iz tih sredstava, a za svoj račun.²⁶⁰

Nadalje, Zakon o kreditnim institucijama još definira koje su osnovne i dodatne financijske usluge koje banke obavljaju. Osnovnim financijskim uslugama smatraju se:²⁶¹

- 1) primanje depozita ili drugih povratnih sredstava,
- 2) odobravanje kredita i zajmova,
- 3) otkup potraživanja s regresom ili bez njega (engl. factoring),
- 4) financijski najam (engl. leasing),
- 5) izdavanje garancija ili drugih jamstava,
- 6) trgovanje za svoj račun ili za račun klijenta,
- 7) platne usluge u skladu s posebnim zakonima,
- 8) usluge vezane uz poslove kreditiranja,
- 9) izdavanje drugih instrumenata plaćanja i upravljanje njima zakonom,
- 10) iznajmljivanje sefova,
- 11) posredovanje pri sklapanju poslova na novčanom tržištu,
- 12) sudjelovanje u izdavanju financijskih instrumenata,
- 13) upravljanje imovinom klijenata i savjetovanje u vezi s tim,
- 14) poslovi skrbništva nad financijskim instrumentima,
- 15) savjetovanje pravnih osoba,
- 16) izdavanje elektroničkog novca,

²⁵⁷ Narodne novine, *Zakon o kreditnim institucijama*. Zagreb, broj: 159/13, 19/15, 102/15, Narodne novine d.d.,

²⁵⁸ Zakon o kreditnim institucijama Čl. 1. i 5.

²⁵⁹ Ibid., Čl. 3. (kao i Uredbe (EU) br. 575/2013 Europskog Parlamenta i Vijeća o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012 od 26. lipnja 2013. godine)

²⁶⁰ Ibid., Čl. 8.

²⁶¹ Ibid.

17) investicijske i pomoćne usluge.

Dodatne financijske usluge jesu:²⁶²

- 1) poslovi vezani uz prodaju polica osiguranja,
- 2) pružanje usluga upravljanja platnim sustavima,
- 3) druge usluge koje kreditna institucija može pružati u skladu s odredbama posebnog zakona,
- 4) druge usluge ili poslovi koji s obzirom na način pružanja i rizik kojem je kreditna institucija izložena, imaju slične karakteristike kao i osnovne financijske usluge, a navedene su u odobrenju za rad kreditne institucije.

Hrvatska narodna banka je nadležno tijelo za kreditne institucije te je ovlaštena donositi pod zakonske propise radi provedbe Uredbe (EU) br. 575/2013. o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva, nadležno u dijelu koji se tiče propisivanja mjera za ograničavanje sistemskog rizika koje se odnose na kreditne institucije, ovlaštena je nadzirati pridržavanje provedbenih i regulatornih tehničkih standarda koje je kreditna institucija dužna provoditi.²⁶³

4.1.4. Banke kao specifična kategorija obveznika poreza na dobit

Financijska kriza je 2008. godine pogodila SAD, te se velikom brzinom proširila i na druge dijelove svijeta. Posljedice američke krize odrazile su se na nacionalne granice i uzrokovale krizu u gotovo svim nacionalnim ekonomijama, pa tako i na hrvatskom tržištu.²⁶⁴ Financijska kriza u Republici Hrvatskoj se pojavila zbog učinka prelijevanja, odnosno domino učinka iz okruženja. To se dogodilo i zato, što robna razmjena hrvatskog gospodarstva s članicama EU-a čini oko 60% sveukupne razmjene. Suočena s rastućim troškovima zaduživanja, gospodarska aktivnost u Republici Hrvatskoj se počela smanjivati sredinom 2008. godine. Do kraja godine je trend pada sve više jačao, a početkom 2009. godine započelo je razdoblje velike recesije.²⁶⁵

U posljednje vrijeme, banke i druge financijske institucije su na određeni način u javnosti stigmatizirane kao uzročnici kriza. Pored toga što neki finacijski sektor smatraju uzročnikom krize, od njih se očekuje da daju svoj doprinos u ublažavanju posljedica krize, na način da se ih se dodatno oporezuje. Primjerice, Prijedlog direktive o uvođenju pojačane suradnje na području poreza na financijske transakcije iz 2013. godine navodi da je rasprava prijedloga potaknuta željom da se osigura pravedno i stvarno sudjelovanje financijskoga sektora u troškovima krize, kao i njegovo buduće oporezivanje na pravičan način u odnosu na druge sektore, da se destimuliraju prerizične aktivnosti financijskih institucija, dopune regulatorne mjere kojima je cilj izbjegavanje budućih kriza, te da se generiraju dodatni prihodi za opće proračune ili u svrhu određene politike.²⁶⁶

Zbog sličnih navoda, banke su isključivane iz primjene određenih poreznih olakšica, jer

²⁶² Prilagođeno prema Zakonu o kreditnim institucijama, Čl. 8

²⁶³ Ibid, Čl. 11.

²⁶⁴ Prohaska, Z., Dimitrić, M., Blažić, H. (2012) *Financijska tržišta i institucije Republike Hrvatske u procesu uključivanja u Europu Uniju*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, str. 200.

²⁶⁵ Prohaska, Z., Dimitrić, M., Blažić, H., op. cit., str. 208.

²⁶⁶ Proposal for a Council Directive implementing enhanced cooperation in the area of financial transaction, 2013/0045 (CNS) str. 1.

se smatraju sektorom koji ne treba državne poticaje kao drugi porezni obveznici. Tako i Zakon o porezu na dobit sadrži neke odredbe koje se različito primjenjuju na banke u odnosu na druge porezne obveznike.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit iz 2012. godine, uvedena je u sustav oporezivanja dobiti, porezna olakšica za reinvestiranu dobit, koja se primjenjivala do kraja 2016. godine.²⁶⁷ Porezna osnovica se prema Zakonu o porezu na dobit, mogla umanjiti za reinvestiranu dobit, osim ukoliko nije ostvarena iz bankarskog, odnosno financijskog nebankarskog sektora.²⁶⁸

Porezna olakšica za reinvestiranu dobit bila je koncipirana na način, da se dio dobiti poreznog razdoblja isključi iz oporezivanja, ukoliko se ta dobit s ciljem investiranja i razvoja unese u temeljni kapital, a od 2015. godine bilo je potrebno izvršiti u istom iznosu ulaganje u dugotrajnu imovinu uz zadržavanje postojećih radnih mjesta tri godine. Iz navedenih uvjeta ne može se zaključiti zbog čega je bankovni i financijski ne bankovni sektor bio isključen iz primjene predmetne porezne olakšice.²⁶⁹ Prema prijavama poreza na dobit banaka, upravo je 2011. godina (vidljivo u proračunu 2012.) bila početak krize u bankovnom sektoru.

Može se reći, da su banke, ali cijeli financijski sektor, kao obveznici poreza na dobit u tom dijelu bili zakinuti, iako je odredba pretpostavljala neoporezivanje dobiti uz obvezu zadržavanja te dobiti u temeljnom kapitalu, dakle, nije bilo mogućnosti da se reinvestirana dobi isplati tuzemnim ili inozemnim dioničarima (stranim vlasnicima).

Porezna olakšica propisana Zakonom o poticanju ulaganja, također nije dostupna bankovnom sustavu. Prema Zakonu o poticanju ulaganja porezni obveznici, uz uvjet ulaganja u dugotrajnu imovinu te zapošljavanje određenog broja radnika imaju mogućnost ne plaćanja poreza na dobit u određenom razdoblju koje može biti i 10 godina.

Tablica 11. Pregled porezne obveze banaka i ukupnog iznosa ostvarenih poreznih olakšica nedostupnih bankama u razdoblju od 2007. do 2016. godine (mil. kuna)

Naziv	Ukupan iznos u razdoblju od 2007. do 2016.
Ukupno umanjnje porezne osnovice temeljem reinvestirane dobiti	25.465,8
Ukupno umanjnje porezne obveze temeljem reinvestirane dobiti (procjena, umanjnje *20%)	5.093,2
Ukupno umanjnje porezne obveze poticanjem ulaganja	2.776,9
Ukupan iznos umanjnja porezne obveze od navedenih olakšica, koje banke nisu mogle koristiti	7.870,0
Ukupna porezna obveza banaka	8.008,0
Ukupna porezna obveza velikih banaka	7.342,4

Izvor: obrada autorice Porezna uprava – interni podaci od 21. srpnja 2017.

Iz tablice 11 je vidljivo, kako su porezne olakšice, koje u promatranom razdoblju nisu bile dostupne bankama, iskorištene u iznosu od 7,87 milijardi, što je manje od ukupne

²⁶⁷ Narodne novine (2016) *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit*. Zagreb: Narodne novine d.d., 115/16 i Narodne novine (2012) *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit*. Zagreb: Narodne novine d.d., 22/12

²⁶⁸ Prema tumačenju Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit broj 22/12

²⁶⁹ Ibid,

porezne obveze banaka u tom razdoblju. Šire gledano, može se zaključiti da su u promatranom razdoblju samo banke, zamalo samo velike banke, nadoknadile iznos poreznih rashoda države zbog manje plaćenog poreza na dobit, temelj navedenih poreznih olakšica. Zakon o poticanju ulaganja taksativno navodi projekte ulaganja vezane za djelatnosti koje se potiču, ali ne uključuje banke ili financijske institucije, iako Zakon ne predviđa samo mogućnost ulaganja u proizvodne djelatnosti, već i one aktivnosti, poslovne podrške i aktivnosti usluga visoke dodane vrijednosti.²⁷⁰

Prema Zakonu o porezu na dobit pri utvrđivanju porezne osnovice priznaju se kao rashod rezerviranja, za rizike i troškove na temelju zakona ili drugog propisa i rezerviranja koja su uvjetovana ugovorima. Iznimno rezerviranja kod banaka za rizike od potencijalnih gubitaka, priznaju se kao rashod u obračunanoj svoti, ali najviše do visine koju određuju propisi Hrvatske narodne banke te kod osiguravajućih društava koja se obvezatno formiraju u skladu sa zakonom koji uređuje osiguranje, ali najviše do visine ili gornje granice u skladu sa zakonom koji uređuje osiguranje.²⁷¹

Iako su banke isključene iz primjene određenih poreznih olakšica ukoliko se uzme u obzir iznesena odredba Zakona o porezu na dobit, gdje se za razliku od drugih poreznih obveznika (osim osiguravajućih društava), rezerviranja kod banaka za rizike od potencijalnih gubitaka priznaju do visine koju određuju propisi Hrvatske narodne banke, može se reći da porezni propis, u možda najvažnijim pitanjima za bankovni sustav, nije restriktivan. Može se pojaviti situacija da porezni obveznik koji obavlja neku financijsku djelatnost, a nije banaka ili osiguravajuće društvo, obavlja određenu uslugu koju obavlja i banka, a da isti ne može kao porezni priznati rashod, izvršiti rezervaciju.

Međutim, u pravilu banke dugoročnim kreditnim plasmanima preuzimaju veći rizik pri procjeni korisnika plasmana u dugoročnijem razdoblju, a slijedeći propise regulatora dužne su izdvajati utvrđene iznose rezervacija.

Prema Zakonu o porezu na dobit kamate po osnovi zajmova ili kredita primljenih od dioničara, odnosno člana društva koji drži najmanje 25% dionica ili udjela u kapitalu ili glasačkom pravu, a koji premaše četverostruku svotu udjela toga dioničara, odnosno člana društva u kapitalu ili glasačkom pravu, nisu porezno priznati rashod. Međutim navedena odredba se ne primjenjuje na kamate po osnovi zajmova i kredita primljenih od banaka ili drugih od financijskih organizacija koje posluju na tržišnom principu.²⁷²

Stoga, banke mogu od svoje povezane osobe iskazati kao porezno priznat rashod zaračunate kamate neovisno o udjelu dioničara u kapitalu banke. Međutim dužne su se pridržavati odredbi o visini kamatne stope. Odredba je razumna kada se uzimaju u obzir osnovne bankovne usluge, međutim, nikada se ne razmatra za koje svrhe se odobrava kredit ili zajam povezanoj osobi. Stoga su u tom slučaju, kada je riječ o zaduživanju između povezanih osoba banke, kao i druge financijske institucije, možda u povoljnijem položaju u odnosu na druge porezne obveznike.

Porez po odbitku, jest porez kojim se oporezuje dobit koju ostvari nerezident u Republici Hrvatskoj. Plaća se na kamate, autorske naknade, dividende i udjele u dobiti, istraživanje tržišta, savjetovanjem. Kao iznimno, među ostalim porez po odbitku se ne plaća

²⁷⁰ Prilagođeno prema Zakon o poticanju ulaganja, Čl. 2., 8. i 12.

²⁷¹ Zakon o porezu na dobit, Čl. 11.

²⁷² Zakon o porezu na dobit, Čl. 8.

na kamate isplaćene na kredite koje daje inozemna banka ili druga financijska institucija²⁷³.

Odredba u poslovnom okruženju daje prednost zaduživanju kod banke ili drugih financijski institucija, u odnosu na zaduživanja od inozemne povezane osobe. Međutim, odredba o izuzeću od obveze plaćanja poreza po odbitku pri isplati kamate inozemnim banaka ili drugim financijskim institucijama ne čini razliku između isplate povezanim ili nepovezanim osobama te je stoga možda banka u povoljnijem položaju pri zaduživanju kod inozemne povezane osobe koja ja banka ili druga financijska institucija.

Porez po odbitku se ne plaća pri isplati kamata i autorskih naknada ako se radi o povezanim društvima iz različitih država članica Europske unije, uz obvezu držanja minimalnog držanja udjela u kapitalu od 25% i razdoblju od dvije godine prije isplate kamate.²⁷⁴

Prilikom utvrđivanja porezno priznatog rashoda po osnovi otpisa potraživanja, očekuje se od poreznog obveznika postupanje s pažnjom dobrog gospodarstvenika, odnosno pokretanje nekog postupka za naplatu. Iznimno, kreditne institucije, te time i banke, mogu u porezno priznate rashode (konačni otpis), bez pokretanja sudskih sporova ili ovrhe, uključiti iznos potraživanja od nepovezane fizičke osobe, prema svojim propisanim kriterijima i postupcima, po osnovi danih stambenih kredita, ukoliko je riječ o jedinoj nekretnini korisnika kredita. Banka može te otpise također primijeniti i iz drugih gospodarskih i socijalno opravdanih razloga ukoliko ih primjenjuje na isti način na sve korisnike stambenih kredita. Bez pokretanja sudskih sporova ili ovrhe, banke mogu u porezno priznate rashode uključiti iznos potraživanja od nepovezane osobe, prema svojim propisanim kriterijima i postupcima, a temeljem danih poduzetničkih kredita, ukoliko je utvrđeno da ti krediti ugrožavaju razvoj investicijskih projekata ili nastavak poduzetničke aktivnosti tj. dovode do prestanka obavljanja djelatnosti.²⁷⁵

Iznimno, samo u 2017. godini, banke mogu kao porezno priznati rashodi izvršiti otpis potraživanja po kreditnim plasmanima od nepovezane osobe bez pokretanja sudskih sporova ili ovrhe, neovisno o svrsi za koji je kredit odobren, za koje su sukladno propisima Hrvatske narodne banke već izvršile ispravke vrijednosti umanjenjem vrijednosti potraživanja i iskazivanjem rezervacija do 31. prosinca 2015. godine.²⁷⁶ Odredba je, kao jednokratna mjera, propisana slijedeći Nacionalni program reformi 2016. godine u dijelu koji se odnosi na ključnu reformsku mjeru *Ubrzanje razduživanja kroz poticanje otpisa potraživanja radi stvaranja učinkovitijeg režima za rješavanje nelikvidnosti i razduživanja*, uz veći doprinos financijskog sektora oporavku gospodarstva.²⁷⁷

Banke su u dijelu otpisa potraživanja u navedenim slučajevima možda u povoljnijem položaju u odnosu na drugo porezne obveznike koji otpisuju potraživanja, međutim, ne može se očekivati od banaka da otpišu obveze svim dužnicima, čiji je plasman klasificiran kao teško naplativih i nenaplativih. U konkretnom slučaju, porezni propis samo nije prepreka za priznavanje rashoda.

²⁷³ Ibid, Čl. 31. st. 5.

²⁷⁴ Ibid, Čl. 31.a i 31.b.

²⁷⁵ Prilagođeno prema, Zakonu o porezu na dobit, Čl. 9. st. 5, 6 i 7.

²⁷⁶ Narodne novine, *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit*. Zagreb, broj 115/16, Narodne novine, Čl. 14.

²⁷⁷ Nacionalni program reformi 2016. Vlada Republike Hrvatske str. 44.

4.2. Instrumenti poreznog planiranja kod banaka u Republici Hrvatskoj

Zbog specifičnosti poslovanja koje obavljaju banke, Zakonom o računovodstvu je u odnosu na druge porezne obveznike, dana ovlast HNB-ci, da propiše strukturu i sadržaj godišnjih financijskih izvještaja posebno za kreditne institucije što obuhvaća banke.²⁷⁸ Struktura imovine obveza i kapitala banaka, značajno se razlikuje od drugih poreznih obveznika, posebice je neusporediva s poduzetnicima iz područja proizvodnje i trgovine, ili poduzetnika koji posjeduju veću dugotrajnu materijalnu imovinu, a uvelike se razlikuje i način stjecanja prihoda. Banke u pravilu obavljaju veliki broj transakcija, trguju s velikim brojem različitih financijskih instrumenata, trguju s povezanim i nepovezanim osobama, trguju globalno i danas vrlo jednostavno na različitim tržišta.

Slijedom toga se razlikuju i instrumenti, odnosno mehanizmi poreznog planiranja kod banaka. Neki mehanizmi poreznog planiranja opisani u poglavlju 3., banke nemaju potrebu uzeti u obzir, dok su određeni više pogodni bankama nego drugim poreznim obveznicima.

4.2.1. Ispravak vrijednosti plasmana i rezerviranja

Slijedom Odluke o klasifikaciji plasmana i izvan bilančnih obveza kreditnih institucija, neovisno o primjeni odgovarajućeg računovodstvenog standarda, kreditna institucija je dužna tijekom cijelog razdoblja trajanja ugovornog odnosa procjenjivati kvalitetu plasmana i provoditi klasifikaciju istih u odgovarajuće rizične skupine na temelju kreditne sposobnosti dužnika, urednosti u podmirivanju obveza dužnika prema kreditnoj instituciji i drugim vjerovnicima i kvalitete instrumenata osiguranja potraživanja kreditne institucije. Prema Odluci o klasifikaciji plasmana i izvanbilančnih obveza kreditnih institucija, ispravak vrijednosti plasmana jest iznos identificiranih gubitaka za plasmane za koje postoje dokazi o umanjenju njihove vrijednosti (plasmani rizičnih skupina B i C), kao i iznos gubitaka za plasmane za koje nema dokaza o umanjenju njihove vrijednosti na pojedinačnoj osnovi, ali za koje se na temelju iskustva procjenjuje da postoje kao latentni gubici u portfelju plasmana rizične skupine A. HNB također propisuje razloge koji utječu na ispravak vrijednosti plasmana, među ostalim, to mogu biti evidentne znatne financijske teškoće dužnika, kršenje ugovora, kao što je neispunjenje obveza ili kašnjenje pri plaćanju kamata i/ili glavnice ili neispunjavanje drugih odredaba ugovora. Dužnikova urednost u podmirivanju obveza jest njegova sposobnost da u cijelosti podmiruje obveze prema kreditnoj instituciji s osnove plasmana u ugovorenim iznosima i ugovorenim rokovima. Smatra se da je nastupila dužnikova neurednost u podmirivanju obveza, ako dužnik dulje od 90 dana ne plaća svoje dospjele obveze prema kreditnoj instituciji.²⁷⁹

Troškovi ispravaka vrijednosti i rezerviranja, utvrđeni prema navedenom propisu HNB-a, porezno su priznati rashodi banaka te se ne iskazuju posebno u prijavi poreza na dobit. Međutim, zbog mogućeg utjecaja na porezne obveze u budućim poreznim razdobljima, povećanjem gubitka za prijenos ili moguće uvećanjem porezne osnovice otpuštanjem rezervacija, značajni su za promatranje porezne obveze banaka.

²⁷⁸ Zakon o računovodstvu, Čl. 19.

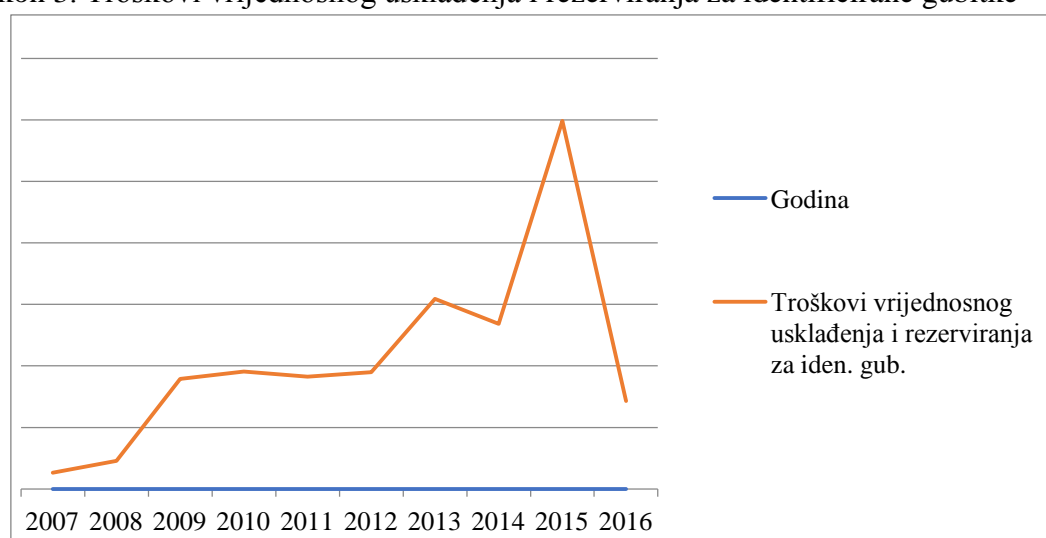
²⁷⁹ Prilagođeno prema Narodne novine, *Odluka o klasifikaciji plasmana i izvan bilančnih obveza kreditnih institucija*. Zagreb, broj: 41/14 i 28/17, Narodne novine d.d.

Tablica 12. Prihodi, rashodi, troškovi vrijednosnog usklađenja rezerviranja za identificirane gubitke i porezne obveze banaka (u mil. kuna)

Godina	Ukupni prihodi	Ukupni rashodi	Troškova vrije. uskla. i rez. u ukupnim rashodima	Udio troškova vrije. uskla. i rez. u ukupnim rashodima u %	Porezna obveza
2007.	25.581,4	20.472,8	530,8	2,59	1.106,1
2008.	30.808,2	25.070,9	908,4	3,62	1.492,7
2009.	31.173,6	26.997,7	3.576,7	13,25	708,6
2010.	29.535,5	25.232,7	3.812,9	15,11	1.102,5
2011.	30.260,3	25.797,7	3.646,6	14,14	897,7
2012.	29.319,2	26.087,9	3.791,9	14,54	792,5
2013.	26.152,8	25.435,3	6.176,1	24,28	394,5
2014.	26.595,7	24.365,8	5.371,1	22,04	493,8
2015.	25.720,8	30.736,9	11.973,5	38,95	138,8
2016.	25.718,4	19.540,9	2.854,9	14,61	880,7

Izvor: obrada autorice - interni podaci Porezne uprave prema prijavama poreza na dobit i Bilteni o bankama: br. 20. str 18.; br. 22. str. 19; br.24. str.18; br. 27. str 18.; br.29. str. 18; br.30. str.14

Grafikon 3. Troškovi vrijednosnog usklađenja i rezerviranja za identificirane gubitke

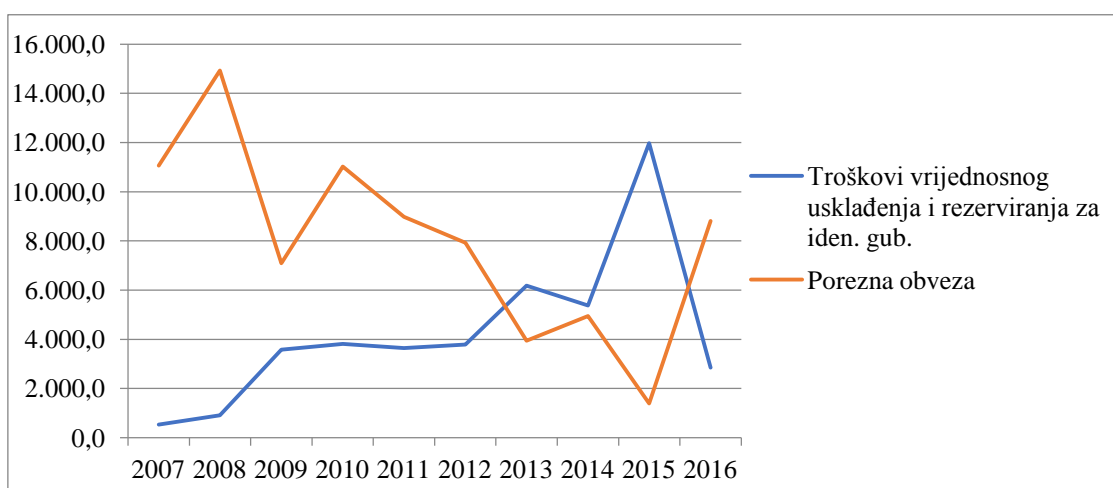
Izvor: obrada autorice Bilteni o bankama: br. 20. str 18.; br. 22. str. 19; br.24. str.18; br. 27. str 18.; br.29. str. 18; br.30. str.14

Iz tablice 12 i grafikona 3, vidljivo je koliko je utjecaj troškova ispravaka vrijednosti i rezerviranja za identificirane gubitke, porastao u razdoblju od 2007. do 2016. godine, a koji se zbog navedenog koncepta prijave poreza na dobit ne iskazuje posebno, jer je porezno priznati rashod. Može se uočiti nagli rast u 2015. godini (rezultat konverzije CHF).

Međutim može se uočiti i nagli pad u 2016. godini, koji je prema podacima HNB rezultat podaje plasmana i korekcija rezerviranja za CHF iz 2015.²⁸⁰ Prije početka krize u 2007. i 2008. godini, troškovi ispravaka vrijednosti i rezerviranja iznosili su 2,59% i 3,62% i ti iznosi se smatraju uobičajenim (oko 2%).

²⁸⁰ više i tome HNB (2017), Bilten o bankama, broj 30. str.6

Grafikon 4. Troškovi vrijednosnog usklađenja i rezerviranja za identificirane gubitke i porezne obveze banaka

Izvor: obrada autorice Bilteni o bankama: br. 20. str 18.; br. 22. str. 19; br.24. str.18; br. 27. str 18.; br.29. str. 18; br.30. str.14 i interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema grafikonu 4, može se uočiti koliko je trošak vrijednosnog usklađenja i rezerviranja za identificirane gubitke utjecao i na ostvarenje lošeg poslovnog rezultata banaka, tj. može se uočiti izravna veza s umanjnjem porezne obveze.

Prema grafikonu 4 vidljivo je da je u promatranom razdoblju rast vrijednosnog usklađenja i rezerviranja za identificirane gubitke bio u porastu, a iznos poreznih obveza u padu, stoga bi se moglo zaključiti da su navedeni troškovi snažno utjecali na smanjenje porezne obveze banaka. Također je vidljivo kako odredba o porezu na dobit, nije pogoršala porezni položaj banaka jer su iznosi troškova bili porezno priznati rashod.

U 2009. godini u odnosu na 2008. godinu, iskazan je rast troškova rezerviranja za gubitke, čija je godišnja stopa rasta iznosila čak 219,9%²⁸¹ i moguće da je to izazvalo nagli pad porezne obveze banaka u 2009. godini, obzirom da su u toj godini banke ostvarile najveći iznos prihoda u promatranom razdoblju od 31 milijarde. Nakon 2009. godine, trend porasta rezervacija se nastavio, te se udjelom u ukupnim rashodima kretao u rasponu od 13% do 22%, čak 38% koliko je iznosio u 2015. godini, kada je u odnosu na 2014. godinu porastao za 122%, da bi se naglo u 2016. godini spustio na 14,61%. Može se uočiti kako porast troškova rezervacija prati umanjnje porezne obveze banaka (izuzetak je jednokratni porast porezne obveze banaka u 2010. godini).

Prema tablici 12. može se uočiti da je 2009. godina, početak kriznog razdoblja za banke, a što se nije odmah u 2009. godini odrazilo na prihode banaka koji su počeli bitno opadati od 2012. godine (rezervacije su možda bile rezultat opreza). Promatrajući prihode i porezne obveze banka u navedenom razdoblju, moglo bi se zaključiti, da se utjecaj krize počeo odražavati s odmakom u odnosu na druge poduzetnike, tek od 2012. godine. Nadalje, u 2016. godini je došlo do porasta porezne obveze banaka, ali i značajnog smanjenje vrijednosnog usklađenja i rezerviranja za identificiran gubitke, pa bi se moglo zaključiti da banke izlaze iz kriznog razdoblja.²⁸²

²⁸¹ HNB (2010) Bilten o bankama, broj 20, str. 18.

²⁸² Rezultata smanjenja djelomično je i rezultat prodaje plasmana tijekom 2016. godine, međutim zbog situacije nastale u svezi financiranja Agrokor grupe može se očekivati porast troškova rezerviranja.

Uobičajeno je da banke stvaraju rezerviranja za naplativa sporna potraživanja prije nego što ih je potrebno otpisati. Za njih je bolje uzeti u obzir potencijalne gubitke kada banke imaju veliku dobit nego čekati i biti prisiljeni podnijeti gubitke kada imaju tek malu dobit od koje bi mogli otpisati takav kredit.²⁸³

Banke izdvajanjem rezervi za nenaplativa sporna potraživanja umanjuju prijavljenu dobit, smanjuju iznos poreza koji je banka obvezna platiti, a važne su kao način obavještanja dioničara, štediša i zakonodavaca o potencijalnim budućim gubicima na odobrene kredite.²⁸⁴

Stoga su rezerviranja općenito pogodan instrument za planiranje porezne obveze, posebice ukoliko su porezno priznata kao što je to slučaj kod banaka. Na dan 31. prosinaca 2016. godine, kreditne institucije su imale 28,311 milijardi ukupnih ispravaka vrijednosti i rezerviranja.²⁸⁵ Ovisno o stanju dužnika, poslovnim odlukama banaka, utvrditi će se i konačni porezni tretman istih.

Ovisno o načinu kako će banke postupati s predmetnim rezerviranjima, ovisno o stanju dužnika, isti mogu proizvesti prihode od ukidanja rezervacija, može se za porezne svrhe utvrditi konačno nepriznavanje davno nastalih rashoda uvećanjem porezne osnovice (npr. otpis kreditnog plasmana nije porezno priznat), dok konačna nemogućnost naplate neće utjecati na poreznu obvezu banaka osim kao i sad putem prijenosa poreznog gubitka.²⁸⁶ Međutim, dio od ogromnog iznosa od 28 milijardi kuna ispravaka vrijednosti i rezerviranja, utvrđenog na kraju 2016. godine, siguran je temelj planiranja poreznih obveza banaka u budućim poreznim razdobljima.

Može se reći, da je trošak ispravaka vrijednosti i rezerviranja za identificirane gubitke, naj snažniji instrument poreznog planiranja kod banaka, posebice zbog toga što je porezno priznat u cijelosti, iako se temelji na realnoj pretpostavki s neizvjesnom budućnosti i još uvijek se očekuje kako gubitak neće biti i konačan. Ukoliko se u nekom budućem poreznom razdoblju, dio rezerviranja ponovo iskažu u приходima, oporezivati će se po stopi od 18% (12% je stopa za prihode do 3 milijuna kuna), međutim, banke nisu mogle predvidjeti smanjivanje porezne stope za planiranje porezne obveze, nisu mogle niti utjecati na propise HNB-a.

Dva su događaja iz 2015. godine značajno utjecala na porezni položaj banaka vezano uz ispravke vrijednosti potraživanja. To se primarno odnosi na izmjene Zakona o kreditnim institucijama u dijelu zamrzavanja otplatnog tečaja za CHF i konverzije kredita odobrenih u CHF.

Promatrajući nagli rast troškova vrijednosnog usklađenja rezerviranja za identificirane gubitke u 2015. godini, moglo bi se reći da je to bila godina sloma gospodarstva ili početak druge velike krize obzirom da je trošak ispravka vrijednosti potraživanja i rezerviranja porastao na 38% u ukupnim rashodima. Na sreću, to se nije dogodilo, razlog tome su izmjene Zakona o kreditnim institucijama iz rujna 2015. godine, koje se donesene radi trajnog otklanjanja poremećaja u gospodarstvu zbog porasta CHF.²⁸⁷

²⁸³ Mishkin, Frederic S., Eakins, S. (2005) *Financijska tržišta i institucije*. Zagreb: Mate, str. 405.

²⁸⁴ Mishkin, Frederic S., Eakins, S., op. cit., str. 406.

²⁸⁵ HNB (2017) Bilten o bankama, broj 30. str.19.

²⁸⁶ Prema Zakonu o porezu na dobit, Čl. 9., 11. i 17.

²⁸⁷ Iz obrazloženja prijedloga Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/sjednice/250-sjednica-vlade-republike-hrvatske/17625> [15. rujna 2017.] str. 7.

Ukratko, prema Zakonu o kreditnim institucijama banke su bile dužne izvršiti konverziju kredita odobrenih u CHF, kako bi se korisnici tih kredita zbog naglog porasta vrijednosti CHF od čak 30% u jednom danu (što je izazvalo veliki porast rate kredita) izjednači s položajem korisnika kredita odobrenog u EUR-ima.²⁸⁸

Konverziju kredita je bilo u obvezi izvršiti 12 banaka. Učinak konverzije banke su prvi put iskazale na dan konverzije (30. rujna 2015. godine), a on čini razliku knjigovodstvene vrijednosti preostale neotplaćene glavnice kredita vezanih uz švicarski franak i one postupkom konverzije izračunate u eurima.²⁸⁹ Provođenje navedenog Zakona troškovi ispravaka vrijednosti i rezerviranja, su u 2015. godini porasli 122,9% (tablica broj 12). Međutim, o opravdanosti takve prisilne mjere, koja je ostavila negativan utjecaj na banke koje su ostvarile gubitak od 6,6 milijardi kuna, pokrenuti su sudski sporovi, a sam Zakon je postao predmet pažnje Europske komisije. Pored navedenog, moguće je, ovisno o strukturi bilance, da je porast tečaja određenih stranih valuta u prethodnim razdobljima imao utjecaj na povećanja oporezivih prihoda banaka putem tečajnih razlika.

Osim iskazivanja učinka konverzije, još je jedna izvanredna zakonska mjera ona o zamrzavanju otplatnog tečaja na 6,39 kuna za švicarski franak, u ožujku 2015. godine povećala troškove banaka za 223,4 milijuna kuna.²⁹⁰ Fiksiranje tečaja ekonomski je prepoznato kao ugrađeni derivat (izvedeni financijski instrument koji je vezan uz glavni instrument, ugovor o kreditu), čija je ugovorena vrijednost iznos anuiteta/obroka (glavnica i kamata) u redovitoj otplati za razdoblje važenja utvrđenog tečaja od godinu dana izračunata primjenom tržišnog/ugovorenog tečaja. Spomenuti trošak tretirao se kao negativna fer vrijednost tog derivata, a proizlazio je iz razlike između anuiteta/obroka izračunatih primjenom administrativno utvrđenog tečaja i anuiteta/ obroka izračunatih primjenom tržišnih tečajeva.²⁹¹ Obzirom na porast troškova koje su izvale dvije zakonske mjere iz 2015. godine i koje nisu imale veze s gospodarskom aktivnošću banaka, porast porezno priznatih rashoda je povećan za 6,8²⁹² milijardi kuna, bilo je za očekivati da će se porezne obveze banaka smanjiti za 1,32 milijarde (a prethodna porezna obveza je iznosila 493,8 milijuna kuna) nije bilo za očekivati da će banke u slijedećih nekoliko poreznih razdoblja imati poreznu obvezu.

Međutim, banke su neovisno o ostvarenim gubiticima i u 2015. godini iskazale poreznu obvezu u iznosu od 138,8 milijuna kuna, dok je već u 2016. godini porezna obveza iznosila 880,7 milijuna kuna. Banke su u tom razdoblju, koristeći dostupne mehanizme za porezno planiranje koje nudi Zakon o porezu na dobit, iskazale poreznu obvezu. Stoga se može reći, da je postupanje banka u korištenju tehnika planiranja zakonom propisanih uvećanja i umanjenja porezne osnovice u 2015. i u 2016. godini (konkretno uvećanjem porezne osnovice) ostavilo pozitivan utjecaj na prihode proračuna s osnove poreza na dobit, odnosno da su ublažile iznenadni negativni utjecaj na prihode proračuna s osnove poreza na dobit. Pozitivan utjecaj na prihode proračuna i porast porezne obveze banaka u 2017. godini, (prijava poreza na dobit u 2016) ostvaren je smanjenjem troškova ispravaka vrijednosti kredita, ti troškovi su se gotovo prepolovili. Primjerice, za stambene kredite stanovništvu je u

²⁸⁸ Prema članku 19.a prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama, Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/sjednice/250-sjednica-vlade-republike-hrvatske/17625> vlada [15. rujna 2017.]

²⁸⁹ HNB (2016) Bilten o bankama, broj 29, str. 17.

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ Ibid.

²⁹² Ibid.

2016. godini evidentiran prihod od ukinutih troškova ispravaka vrijednosti (171,2 milijuna kuna prihoda, nasuprot 594,8 milijuna kuna troškova u 2015. godini.²⁹³ Dakle, dio rezervacija i troškova ispravaka vrijednosti potraživanja koja nisu otpisana i nisu više utvrđena kao rizična i sporna, iskazala su se u oporezivim prihodima, odnosno troškovi iz 2015. godine su anulirani u 2016. godini iskazivanjem prihoda.²⁹⁴

Iz navedenoga se može uočiti kako bi se i iznosi rezervacija mogli koristiti za porezno planiranjem, manipuliranje s prihodima, što se ponekada može koristiti i radi određenih interesa, ostvarivanja bonusa, ili drugih razloga poznatih upravi, neovisno o poreznoj obvezi. Stoga je realna pretpostavka, da će dio velikih rezerviranja iz 2015. godine u budućim poreznim razdobljima imati utjecaja na utvrđivanje porezne obveze banaka, i da će moći biti iskorišteni za uobičajeno porezno planiranje.

4.2.2. Porezno planiranje kod povezanih osoba

Danas je teško naći banku ili drugog velikog poduzetnika koja nema povezanih osoba, a za 15²⁹⁵ banaka koje su u stranom vlasništvu može se pretpostaviti je da imaju veliki broj povezanih osoba u inozemstvu.

Banke se najčešće povezuju se investicijskim fondovima, leasing i faktoring društvima i sl., stoga je većina banaka dužna u poslovanju s povezanim osobama, primijeniti odgovarajuću metodu transfernih cijena, ili na zajmove i kredite između povezanih osoba, primijeniti propisanu kamatnu stopu. Međutim, i ti zadani okviri, obzirom na veliki broj povezanih osoba i pored regulatora koji ne uređuje porezna pitanja, ostavljaju mogućnost poreznog planiranja. Kada je riječ o kamatama koje banke neovisno o tome što su povezane osobe posuđuju sredstava na nekom aktivnom tržištu, tada te kamate ne podliježu prethodno iznesenim ograničenjima, jer se pretpostavlja da nemaju mogućnost dogovaranja. Međutim, nakon poznate afere o namještanju međubankarske kamatne stope Libor (engl. *London Inter Bank Offered Rate*), kada je utvrđeno kako se 16 banaka u razdoblju od 2006. do 2008. godine dogovaralo oko visine Libora-a, može se zaključiti kolika je mogućnost dogovaranja između povezanih osoba izvan kontroliranog tržišta.²⁹⁶ Mreža povezanih osoba od kojih su brojne u inozemstvu, velika brojnost financijskih transakcija koje se obavljaju između povezanih osoba koje imaju sjedište na različitim poreznim jurisdikcijama, veliki broj različitih financijski instrumenti, specifični hibridni financijski instrumenti, mogućnost obavljanja transakcija digitalnim putem, može biti iskorištena za planiranje porezne obveze kod svake pojedine povezane osobe. Obzirom da se mjere iz BEPS-a uglavnom odnose na povezane osobe, te će stoga svaka od mjera obuhvati i banke u njihovim transakcijama između povezanih osoba. Banke u projektu BEPS-a nisu posebno izdvojene u odnosu na druge porezne obveznike. Nakon posljednje financijske krize raspravljalo se o izbjegavanju manipulacija s gubicima koje je izazvala financijska kriza i sl.²⁹⁷ Međutim, može se uočiti da se tijekom rasprava o primjeni BEPS-a sektor bankarstava i osiguranja, zbog svoje specifičnosti često izdvaja, te se

²⁹³ HNB (2017) Bilten o bankama, broj 30, str. 16.

²⁹⁴ Na temelju zapažanja i primjene računovodstvenih propisa o ukidanju rezervacija

²⁹⁵ HNB (2017) Bilten o bankama, broj 30, str. 5.

²⁹⁶ Poslovni dnevnik – [online]. Dostupno na: <http://www.poslovni.hr/trzista/i-barclays-pod-istragom-zbog-afere-libor-175728> [18. rujna 2017.]

²⁹⁷ OECD (2010) Addressing Tax Risks Involving Bank Losses, str. 9.

navodi kako su indikatori poreznih rizika neusporedivi s ostalim djelatnostima i da će se rješavati u idućim koracima, stoga bi se moglo zaključiti da je riječ o manje rizičnoj grupi.²⁹⁸

4.2.3. Financijski instrumenti u svrhe poreznog planiranja

Financijski instrumenti obuhvaćaju tri dijela ili tri osnovne podvrste pod instrumenata i to: financijsku imovinu, financijske obveze i vlasničke (glavničke) instrumente.²⁹⁹ Kada se uzme u obzir, da najznačajniju imovinu banaka, čine krediti, depoziti, vrijednosni papiri, trezorski i blagajnički zapisi, ulaganja u podružnice, pridružena društva i zajednički poduhvate, dok istovremeno najznačajnije obveze banaka čine kreditne i depozitne obveze, izdani dužnički vrijednosni papiri te izdani podređeni i hibridni instrumenti, stoga je razumljivo kako banke mogu iskoristiti financijske instrumente za porezno planiranje.³⁰⁰

Banke za razliku od drugih obveznika poreza na dobit, nemaju značajnu dugotrajnu materijalnu imovinu koja bi se mogla koristiti za svrhe poreznog planiranja. Prema Zakonu o porezu na dobit, rashodi od nerealiziranih gubitaka, kod usklađenja financijske imovine priznaju se tek po realizaciji, dok se s nerealiziranim dobitcima postupa kao da su realizirani, ukoliko se iskazuju u računu dobiti i gubitka kao prihod. Po realizaciji se izvršavaju korekcije putem prijave poreza na dobit. Stoga, do razdoblja realizacije (prodaje) nerealizirani dobitci ili gubici imaju utjecaja na uvećanje ili umanjeње računovodstvene dobiti. Dobitci ili gubici od financijske imovine prije realizacije, produkt su procjene fer vrijednosti, a prodajna cijena financijskog instrumenta također treba biti utvrđena prema fer vrijednosti. Obzirom na postojanje velikog broja različitih financijskih instrumenata čije su procjene fer vrijednosti vrlo kompleksne, opcionalne, interesne manipulativnog karaktera i često neshvatljive za vanjske korisnike financijskih izvještaja,³⁰¹ te obzirom da se veliki broj transakcija s financijskim instrumentima, kupnja i prodaja, odvija između povezanih osoba, neovisno o primjeni transfernih cijena, za banku su uz rezerviranja za rizike, financijski instrumenti najpogodniji instrumenti poreznog i računovodstvenog planiranja.

4.3. Utjecaj banaka na prihode od poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2016. godine

Prihodi koje banke ostvare pružajući osnovne i dodatne usluge, kao i prihodi ostalih poreznih obveznika, predmet su pažnje svake porezne administracije, obzirom da se uključuju u oporezive prihode prema Zakonu o porezu na dobit. Banke su važan dio financijskog sustava Republike Hrvatske, a njihov rad je strogo reguliran, zbog očuvanja financijske stabilnost i drugih ciljeva koje utvrđuje HNB. Stoga je polazeći od uloge banaka u gospodarskom i financijskom sustavu, za one koji se bave i odlučuju o načinu prikupljanja poreza, bitan njihov utjecaj na porezni sustav.

²⁹⁸ OECD (2017) Handbook on Effective Tax Risk Assessment str. 13.

²⁹⁹ Gulin, D., et. al. (2006) *Računovodstvo trgovačkih društava uz primjenu Međunarodnih računovodstvenih standarda i poreznih propisa*, op. cit, str. 122

³⁰⁰ HNB (2017) Bilten o bankama, broj 30, str. 7.

³⁰¹ Prilagođeno prema Gulin, D., op. cit., pod. 166. str. 30.

U prvom redu to je bitno za Poreznu upravu³⁰² koja djeluje u sastavu Ministarstva financija te za sva druga državna tijela koja se bave gospodarskim ili financijskim sustavom.

Tablica 13. Ukupan broj obveznika poreza na dobit, zaposlenih u odnosu na banke³⁰³

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ukupan broj podnosioca PD prijava	99.755	106.311	110.807	113.636	114.291	111.775	115.209	119.617	123.205	123.706
Ukupan broj zaposlenih kod podnosioca PD prijava	973.487	982.728	938.777	904.453	953.650	1.021.798	1.002.367	1.012.431	1.065.731	988.861
Broj banaka podnosioca PD prijava	33	34	34	33	33	34	31	27	27	25
Broj zaposlenih kod banaka	19.232	20.841	20.238	20.789	20.247	18.762	17.794	18.423	18.578	17.721
Udio banaka u ukupnom broju	0,0331	0,0320	0,0307	0,0290	0,0289	0,0304	0,0269	0,0226	0,0219	0,0202
Udio zap. kod banaka u odnosu na ukupno zaposlene	1,98	2,12	2,16	2,30	2,12	1,84	1,78	1,82	1,74	1,79
Broj podnosioca PD prijava - velike banke	6	6	6	6	6	6	6	7	6	6
Broj zaposlenih - velike banke	13.571	14.758	14.578	15.106	14.481	13.082	13.385	14.351	13.696	13.010
Udio velikih banaka u ukupnom broju	0,0060	0,0056	0,0054	0,0053	0,0052	0,0054	0,0052	0,0059	0,0049	0,0049
Udio zap. kod velikih banaka u odnosu na ukupno zaposlene	1,39	1,50	1,55	1,67	1,52	1,28	1,34	1,42	1,29	1,32

Izvor: obrada autorice Porezna uprava, Interni podaci Porezne uprave prema podnesenim prijavama poreza na dobit za svaku godinu na datum 21. srpnja 2017.

Prema podacima iz tablice 13 može se uočiti kako je broj banaka u odnosu na broj ostalih obveznika poreza na dobit, zanemariv i na razini je statističke pogreške, međutim, kada bi se gledao broj zaposlenih kod banaka, posebice kod velikih, u tom dijelu bi se mogao uočiti značaj banaka, posebice velikih banaka.

Međutim, u promatranom razdoblju ukupan broj zaposlenih i poreznih obveznika poduzetnika je povećan, dok je broj banaka i broj zaposlenih kod banaka smanjen. Smanjenje broja banaka koje su podnijele porezne prijave, može biti rezultat pripajanja i restrukturiranja koji se dogodio u promatranom razdoblju, a smanjenje broja zaposlenih može biti i rezultat prebacivanja zaposlenika banke u društava povezana sa bankama, odnosno prebacivanje zaposlenika u druge financije institucije.

Napomena, podaci iskazani u tablici 13. i drugi podaci koji će se koristiti u ovom radu, preuzeti su iz prijave poreza na dobit Obrasca-PD³⁰⁴ od 21. srpnja 2017. godine, stoga se podaci iskazani u prijavi poreza na dobit odnosno na Obrasca-PD, mogu razlikovati od onih dostupnih na drugim mjestima.³⁰⁵ Broj banaka se može razlikovati od podatka HNB, jer se u

³⁰² Porezna uprava je jedinstvena i samostalna upravna organizacija u sastavu Ministarstva financija čija je temeljna zadaća primjena i nadzor primjene poreznih propisa i propisa o prikupljanju doprinosa

³⁰³ Broj podnesenih poreznih prijava za 2016. godinu dan 21. srpnja 2017., može se razlikovati od ukupnog broja obveznika poreze na dobit. Ukupan broj podnesenih prijava poreza na dobit za 2016. na dan 6. prosinca 2017. iznosio je 126.994, broj zaposlenih 994.824, a promjene se ne odnose na banke (za rad i ostale podatke od 21. srpnja.2017., izmjene nemaju značajan utjecaj)

³⁰⁴ Obrazac PD, prijava poreza na dobit, Dostupno na: https://www.porezna-uprava.hr/HR_obrasci/Documents/POREZ%20NA%20DOBIT/PD.pdf [21. srpnja 2017.]

³⁰⁵ Podaci iz prijave poreza na dobit su preuzeti 21. srpnja 2017., stoga se određeni podaci mogu razlikovati od onih objavljenih na drugim mjestima obzirom da svi porezni obveznici ne izvrše u propisanom roku obvezu podnošenja prijave poreza na dobit, postoje i različita porezna razdoblja, obveznici u likvidaciji nisu dužni podnositi porezne prijave, a može doći i do određenih korekcije u Obrascu PD obzirom na dozvoljene izmjene prijave poreza na dobit (porezne obveza, prihodi, rashodi i sl.) u razdoblju od tri godine sukladno Općem poreznom zakonu. Podaci o broju zaposlenih iskazani su kao broj zaposlenih na osnovi stvarnih sati rada na kraju poreznog razdoblja jer su tako iskazni u Obrascu PD na dan 21. srpnja 2017.

ovom radu uzimaju samo banke koje su bile dužne podnijeti prijavu poreza na dobit.³⁰⁶ Broj veliki banaka je preuzet prema podacima HNB-a³⁰⁷ i navedenim kriterijima za utvrđivanje veličine banaka, a prema kojima se velikim bankama smatraju banke čija imovina je veća ili jednaka od 5% imovine bankarskog sektora.³⁰⁸ U cijelom promatranom razdoblju iste su banke (6) zadovoljile kriterije velikih banaka uz povećanje za jednu banku u 2014. godini.³⁰⁹

Nadalje, unutar hrvatskog financijskog sustava, posluju i subjekti, koji se prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007. (NKD 2007) razvrstavaju u skupinu koja obavlja, financijske djelatnosti i djelatnosti i osiguranja, a unutar te skupine se nalaze i banke.

Tablica 14. Pregled broja poduzetnika i zaposlenih u sektoru financija i osiguranja

Godina	Ukupan broj obveznika sektor fin. i osig.	Broj zaposlenih, sektor fin. i osig.	Broja banaka	Broj zaposlenih u bankama	Udio zap. u bankama u odnosni na sektor fin. i osig uranja u %
2007	901	36.704	33	19.232	52,40
2008	861	35.755	34	20.841	58,29
2009	861	39.614	34	20.238	51,09
2010	876	40.209	33	20.789	51,70
2011	866	39.297	33	20.247	51,52
2012	835	37.780	34	18.762	49,66
2013	834	37.744	31	17.794	47,14
2014	832	37.469	27	18.423	49,17
2015	849	37.172	27	18.578	49,98
2016	879	35.557	25	17.721	49,84

Izvor: obrada autorice, Porezna uprava- interni podaci od 21. srpnja 2017.

Iz tablice 14 je vidljivo, da se u sektoru djelatnosti financija i osiguranja, nalazi najviše zaposlenika kod banaka te da i unutar toga sektora banke čine manjinu (2-3%). Do 2011. godine udio zaposlenika u bankama je bio viši od 50%, te da se nakon toga razdoblja smanjuje ali ne značajno. Broj zaposlenika u bankama je značajan sa stajališta prihoda državnog proračuna, zbog doprinosa za obvezna osiguranja i poreza na dohodak, obzirom da banke, u odnosu na neke druge sektore, u pravilu zapošljavaju visoko obrazovanu radu snagu koja ostvaruje i veće osobne dohotke.

4.3.1. Obveze poreza na dobit banaka

Da bi razlika između pojedinih poreznih obveznika bila uočljivija, svakako je značajno osim poznavanja djelatnosti, razlikovati ih i prema određenim kriterijima veličine. Stoga će se u nekim dijelovima rada, posebno iskazati podaci o velikim bankama kako bi se bolje uočio njihov utjecaj na porezne obveze. Sve banke su veliki porezni obveznici prema poreznim propisima i prema računovodstvenim propisima.³¹⁰ Međutim prema kriterijima HNB-a velike banke su samo one banke čija imovina je veća ili jednaka od 5% imovine bankarskog sektora, stoga se u ovom radu velikim bankama smatraju one koje su tako utvrđene prema kriterijima HNB-a.³¹¹

³⁰⁶ Regulirano člankom 29. Zakona o porezu na dobit, a za potrebe ovoga rada Tesla štedna banka d.d. nije uključena u banke

³⁰⁷ HNB (2011) Bilten o bankama broj 22., str.108,

³⁰⁸ HNB (2010) Bilten o bankama broj 21. str 67.

³⁰⁹ HNB (2017) Bilten o bankama, podaci o imovini banaka prema Biltenima o bankama od br. 21. do br. 30.

³¹⁰ Uređeno člankom 5. Zakona o računovodstvu i člankom 5. Zakona o poreznoj upravi

³¹¹ HNB (2010) Bilten o bankama broj 21. str 67.

Tablica 15. Pregled porezne obveze banaka, velikih banaka i ostalih poduzetnika (u mil. kuna)

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Svi porezni obveznici	8.773,9	9.179,0	6.902,3	7.192,2	7.332,4	6.658,4	5.317,9	5.638,8	6.918,1	7.863,9
Poduzetnici (bez banaka)	7.667,8	7.686,3	6.193,7	6.089,6	6.434,6	5.865,9	4.923,4	5.145,0	6.779,3	6.983,2
Banke	1.106,1	1.492,7	708,6	1.102,5	897,7	792,5	394,5	493,8	138,8	880,7
Velike banke	937,0	1.306,4	635,7	1.047,6	840,7	735,9	360,4	483,4	132,5	862,9
Udio porezne obveze banaka u ukupnoj poreznoj obvezi	12,61	16,26	10,27	15,33	12,24	11,90	7,42	8,76	2,01	11,20
Udio porezne obveze v. banaka u ukupnoj poreznoj obvezi	10,68	14,23	9,21	14,57	11,47	11,05	6,78	8,57	1,91	10,97

Izvor: obrada autorice, Porezna uprava – interni podaci, prema prijavama poreza na dobit od 21. srpnja 2017.

Prema podacima iz tablice 15, može se uočiti, da je participacija banaka u ukupno iskazanoj poreznoj obvezi, uzimajući u obzir relativno mali broj banaka, izrazito velika, a iznosila je ispod 10% jedino u razdoblju od 2013. do 2015. godine.

U 2008. godini, obveza poreza na dobit je činila čak 16,26% ukupne porezne obveze (2009. godine zabilježen je pad zbog povećanja rezervacija, vidjeti tablicu 12), a u 2010. godini ponovni rast do 15,33%, ali je nastavila s padom do 2016. godine (2015. je izuzetak zbog konverzije CHF i rezervacija, tablica 12).

Može se uočiti, da je na porezne obveze poduzetnika, kriza ostavila većeg traga od 2008. godine, te da je oporavak uslijedio od 2015. godine, dok se kod banaka obzirom na veliku poreznu obvezu u 2010. godini, kriza (gledajući poreznu obvezu) snažno uočava od 2011, a kao vrhunac krize se pojavljuje 2013. godina.

Moguće je da je razlog tome činjenica kako su banke svoje proizvode, odnosno svoje plasmane, obavile prije krize, od kojih se ostvaruju prihodi tijekom više godine (dugoročni plasmani), tako da se pad aktivnosti na poreznoj obvezi nije uočio u prvim godinama, kako je to kod poduzetnika koji imaju kratkoročna potraživanja (roba i usluge).

Iz tablice 15 je također vidljivo, da veličinu porezne obveze banaka, generiraju velike banke, te pokazuje koliki je njihov značaj odnosno doprinos prihodima proračuna s osnove poreza na dobit.

4.3.2. Obveze poreza na dobit sektora financija i osiguranja

Pored banaka, financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja prema NKD 2007. obavlja značajan broj poduzetnika, stoga je bitno analizirati i njihov utjecaj na prihode od poreza na dobit. Prema NKD 2007. djelatnost financija i osiguranja, između ostaloga obuhvaća, uslužne djelatnosti, novčarsko posredovanje, mirovinske fondove, pomoćne djelatnosti u osiguranju i mirovinskim fondovima ali i djelatnosti upravljanja imovinom kao što su holding društava.³¹² Stoga, klasifikacija djelatnosti prema NKD-2007. obuhvaća i neke subjekte koji nisu prepoznati kao dio strukture financijskog sustava (tablica 10). Kada je riječ o utvrđivanju obveze poreza na dobit bitno je istaknuti da otvoreni investicijski fondovi i mirovinski fondovi, određene agencije, te HNB i HAVOR nisu obveznici poreza na dobit.

³¹² Više o tome Narodne novine (2007) *Odluka o Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007. - NKD 2007.*, Zagreb, broj: 58/07, Narodne novine d.d.

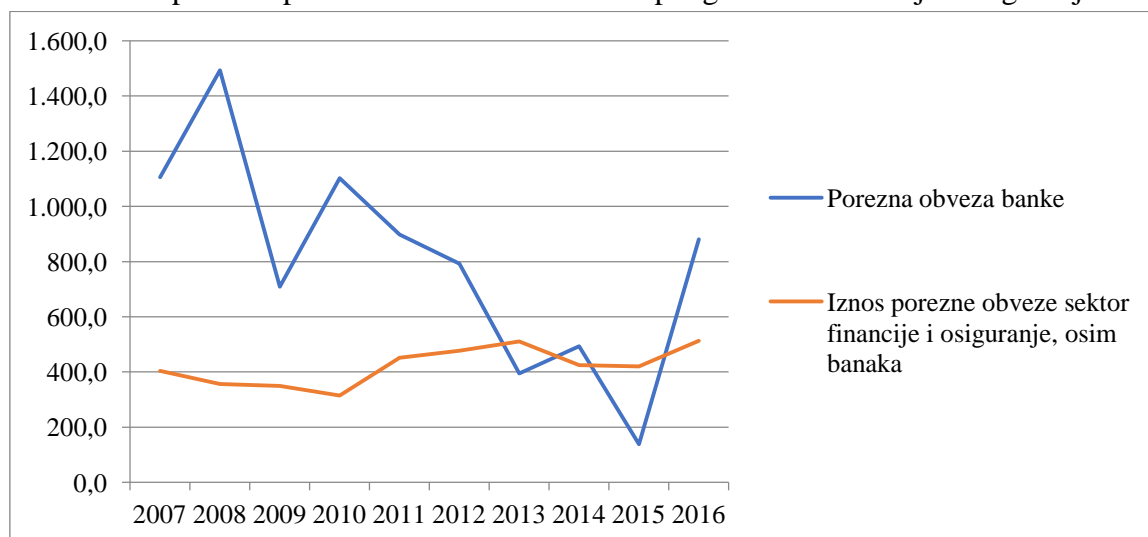
Tablica 16. Pregled obveze poreza na dobit sektora financija i osiguranja (u mil. kuna)

Godina	Ukupan iznos porezne obveze	Iznos porezne obveze sektor financije i osiguranje	Porezna obveza banke	Iznos porezne obveze sektor fin. i osig., osim banaka	Udio porezne obveze banaka u finacijskom sektoru u %
2007	8.773,9	1.509,8	1.106,1	403,7	73,26
2008	9.179,0	1.848,7	1.492,7	356,1	80,74
2009	6.902,3	1.057,8	708,6	349,2	66,99
2010	7.192,2	1.417,8	1.102,5	315,2	77,77
2011	7.332,4	1.349,0	897,7	451,3	66,55
2012	6.658,4	1.269,4	792,5	476,9	62,43
2013	5.317,9	904,8	394,5	510,3	43,60
2014	5.638,8	918,1	493,8	424,3	53,78
2015	6.918,1	558,8	138,8	420,0	24,84
2016	7.863,9	1.394,0	880,7	513,3	63,18
Prosječno	7.177,7	1.222,8	800,8	422,0	61,31

Izvor: obrada autorice Porezna uprava – interno podaci, prema prijavama poreza na dobit od 21. srpnja 2017.

U tablici 16 je prikazan pregled porezne obveze kod obveznika koji obavljaju djelatnost financija i osiguranja prema NKD 2007. Iz tablice 16 je vidljivo, da banke imaju veliki udio u ukupnoj poreznoj obvezi, unutar sektora financija i osiguranja, i kreće se u rasponu od 80% do 24% (2015. je utjecaj konverzije CHF), a prosječno iznosi 61,31%. Udio porezne obveze banaka u ukupnoj poreznoj obvezi izraženo pada od 2011 godine, međutim uočava se oporavak 2016.

Grafikon 5. Usporedba porezne obveze banaka i ukupnog sektora financija i osiguranja

Izvor: obrada autorice Porezna uprava – interno podaci od 21. srpnja 2017.

Prema grafikonu 5 može se uočiti kretanje porezne obveze banaka te sektora financija i osiguranja osim banaka. Prema grafikonu 5 uzimajući u obzir porezne obveze, može se uočiti da je za sektor financija i osiguranja osim banaka, krizno razdoblje bilo od 2008. do 2010. godine, te da se nakon toga porezna obveza povećava i približava onoj iz 2008. godine (nagli pad u 2015. godini je moguće izazvan izmjenama Zakona o potrošačkom kreditiranju, koji je

također predviđao konverziju kredita u CHF).³¹³ Dok je kod banaka situacija u promatranom razdoblju drugačija. U razdoblju kada se ostali financijski sektor osim banaka, sudeći prema poreznoj obvezi oporavlja, banke ulaze u krizno razdoblje. Možda je razlog tome, što su bankovne usluge (one osnovne) dugoročne, te se stoga događaji u gospodarstvu održavaju na poreznu obvezu banaka sporije u odnosu na ostali financijski sektor i druge poduzetnike.

4.3.3. Značaj poreza na dobit banaka u strukturi proračunskih prihoda

Prihodi od poreza su načelno prihodi proračuna, osim ako nije drugačije uređeno određenim posebnim propisom, a prihodi od poreza na dobit su prihodi državnog proračuna. Obzirom da se prihodi proračuna od poreza na dobit planiraju prema određenim makroekonomskim pokazateljima, značajno je utvrditi koliko kretanja unutar bankovnog sektora mogu utjecati na prihode proračuna.

Tablica 17. Udio poreza na dobit banaka u strukturi poreznih proračunskih prihoda (u mil. kuna)³¹⁴

Godina	Ukupni prihodi proračuna od poreza	Prihodi od poreza na dobit (PD 2007-2016)	Prihodi od poreza na dobit banaka (PD 2007-2016)	Prihodi od poreza na dobit velikih banaka (PD 2007-2016)	Udio poreza na dobit u por. prih. proračuna	Udio banaka u uku. poreznim prihodima	Udio v. banaka u uku. poreznim prihodima	Udio banaka u uku. obvezi poreza na dobit	Udio v. banaka u uku. obvezi poreza na dobit
2008	66.345,0	8.773,9	1.106,1	937,0	13,22	1,67	1,41	12,61	10,68
2009	60.594,6	9.179,0	1.492,7	1.306,4	15,15	2,46	2,16	16,26	14,23
2010	61.808,9	6.902,3	708,6	635,7	11,17	1,15	1,03	10,27	9,21
2011	61.088,6	7.192,2	1.102,5	1.047,6	11,77	1,80	1,71	15,33	14,57
2012	64.332,1	7.332,4	897,7	840,7	11,40	1,40	1,31	12,24	11,47
2013	62.713,3	6.658,4	792,5	735,9	10,62	1,26	1,17	11,90	11,05
2014	63.074,0	5.317,9	394,5	360,4	8,43	0,63	0,57	7,42	6,78
2015	68.014,8	5.638,8	493,8	483,4	8,29	0,73	0,71	8,76	8,57
2016	71.691,5	6.918,1	138,8	132,5	9,65	0,19	0,18	2,01	1,91
2017	72.793,2	7.863,9	880,7	862,9	10,80	1,21	1,19	11,20	10,97

Izvor: obrada autorice prema Vremenske serije podataka Republika Hrvatska: Ministarstvo financija Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/vremenske-serije-podataka> [10. rujna 2017.], Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017., Državni proračuna za 2017. godinu

Prema tablici 17, porezni prihodi unutar proračuna od poreza na dobit su značajni, ali je značajan i prihod od banaka obzirom da je ostvaren od malog broja poreznih obveznika. Udio porezne obveze banaka u proračunu u 2009. godini rezultat je velike porezne obveze banaka iz 2008. godine, njihov udio u poreznim prihodima proračuna iznosio je 2,46 % (velike 2,16).

Obveze poreza na dobit za 2008 je prihod proračuna u 2009. godini (podaci se odnose ne obvezu uplate a ne na uplaćani iznos). Udio porezne obveze banaka u prihodima proračuna je najmanji u razdoblju od 2012. do 2015. godine, te se naglo povećava 2017. godine i doseže 1,21% planiranog poreznog prihoda proračuna. Točan udio poreza na dobit u poreznim prihodima utvrditi će se nakon 31. prosinca 2017. godine, stoga je u tablici 17, umjesto iznosa ostvarenih poreznih prihoda, iskazan onaj za planirani. Banke su izazito mala skupina

³¹³ Više o tome: Narodne novine (2015) Zakon o izmjenama i dopunama zakona o potrošačkom kreditiranju. Zagreb: Narodne novine d.d., 102/15

³¹⁴ Utjecaj porezne obveze iz prijave poreza na dobit za razdoblje od 2007. do 2016. godine, u proračunu se odražava odražavaju u razdoblju od 2008. do 2017. godine. Porezni prihodi proračunu za 2017. iskazani u tablici odnose se na planirane prihode proračuna s osnove poreza, prihodi od poreza na dobit su realni dužni prihodi u 2017. godini prema prijavama poreza na dobit za 2016.

obveznika poreza na dobit, prosječno s udjelom 0,005% u ukupnom broju poreznih obveznika (tablica 13).

Zbog navedenog utjecaja na prihode proračuna pri planiranju prihoda proračuna s osnove poreza na dobit, bitno je uzeti u obzir porezne obveze banaka, obzirom da je njihov udio u ukupnoj poreznoj obvezi značajan i iznosi oko 10% osim u razdoblju 2013. do 2015. (tablica 15). Može se uočiti kako ja za preciznije planiranje prihoda proračuna potrebno posebnu pozornost obratiti i na stanje bankovnog sektora. Moguće je prepostaviti kako će utjecaj banaka na ukupnu obvezu poreza na dobit i na ukupne prihode proračuna sa osnove poreza na dobit u slijedećim poreznim razdobljima biti veći obzirom da će porez na dobit plaćati po stopi od 18% (zbog visine prihoda), dok će porezni obveznici koji ostvaruju prihode do 3 milijuna kuna plaćati porez na dobit po stopi od 12%.

4.4. Usporedna analiza računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka prema prijavama poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2016. godine

Postupak kojim se sukladno Zakonu o porezu na dobit, ostvarena računovodstvena dobiti ili gubitak prije oporezivanja (dalje u tekstu: računovodstvena dobit) svodi na osnovicu poreza na dobit, može sadržavati elemente odnosno mehanizme poreznog planiranja. Međutim, samo se određeni iskazuju u prijavi poreza na dobit Obrascu PD.³¹⁵

Tablica 18. Skraćeni sadržaj prijave poreza na dobit i poreznog rezultata

BROJ	DOBIT / GUBITAK IZ RAČUNA DOBITI I GUBITKA	POREZNA OBEVEZA
1.	UKUPNI PRIHODI	10.000.000,00
2.	UKUPNI RASHODI	8.000.000,00
3.	DOBIT	2.000.000,00
4.	GUBITAK	
II. POVEĆANJE DOBITI / SMANJENJE GUBITKA		
26.	UKUPNA POVEĆANJA DOBITI / SMANJENJA GUBITKA (r.br.5. do 25.)	1.000.000,00
III. SMANJENJE DOBITI / POVEĆANJE GUBITKA		
35.	UKUPNA SMANJENJA DOBITI / POVEĆANJA GUBITKA (r.br.27. do 34.)	500.000,00
IV. POREZNA OSNOVICA		
36.	Dobit / gubitak nakon povećanja i smanjenja (rb.3 + rb.26 - rb.35)	2.500.000,00
55.	Zakonska porezna obveza u 2016. (rb.36 * 20%)	500.000,00
1.	Porezna obveza bez korekcija prema Zakonu o porezu na dobit (br.3 * 20%)	400.000,00
2	Porezna obveza u slučaju samo uvećanja porezne osnovice (br. 3 + br. 26) * 20%	600.000,00
3	Porezna obveza u slučaju samo umanjenja porezne osnovice (br. 3 - br.35) * 20%	300.000,00

Izvor: izrada autorice prilagođeno prema Obrascu PD, Porezna uprava – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija Porezna uprava. Dostupno na: http://www.porezna-uprava.hr/HR_obrasci/Documents/POREZ%20NA%20DOBIT/PD.pdf [10. rujna 2017.]

Tablica 18 prikazuje skraćeni sadržaj prijave poreza na dobit (Obrazac PD) prema kojemu se vidi koje razlike u poreznoj obvezi mogu nastati zbog primjene Zakona o porezu na dobit. Naime, korekcije prema kojima se uvećava ili umanjuje računovodstvena dobit,

³¹⁵ Sadržaj propisan Čl. 47. Pravilnika o porezu na dobit

iskazuju se u obrascu PD, a ne u godišnjim financijskim izvještajima.³¹⁶

Stavke kojima se uvećava dobit, načelno se odnose na rashode koje u određenom poreznom razdoblju nisu porezni priznati ili su privremeno porezno nepriznati, iako prema računovodstvenim standardima jesu rashodi koji se iskazuju u računu dobiti i gubitka, te se zbog toga stvaraju trajne ili privremene razlike.³¹⁷ Umanjenja dobiti ili gubitka odnose se na izbjegavanje dvostrukog oporezivanja npr. dividende i prihoda koji su već bili uključeni u poreznu osnovicu ili na priznavanje rashoda iz prethodnih poreznih razdoblja ili za prihode koji su bili uključeni u poreznu osnovicu, te za porezne olakšice u koje se može uključiti i pravo na prijenos poreznog gubitka.³¹⁸ Nadalje, u tablici 18 iskazane su moguće porezne obveze koje se mogu pojaviti polazeći od iste ostvarene računovodstvene dobiti, ali ovisno o tome iskazuju li se određena propisana uvećanja ili umanjjenja. Možda će u nekom budućem poreznom razdoblju, korekcije iskazane na rednim brojevima 26. i 35. imati utjecaja na utvrđivanje porezne obveze.³¹⁹

4.4.1. Razlike između računovodstvene dobiti i porezne osnovice

Kako se osnovica poreza ne utvrđuje korekcijom poslovnog rezultata, uvećanjima ili umanjjenima računovodstvene dobiti odnosno gubitka, konačna porezna osnovica može biti pozitivna ili negativna, neovisno o tome je li porezni obveznik poslovao pozitivno ili negativno.

Tablica 19. Pregled računovodstvene dobiti, gubitka i porezne osnovice (u mil kuna)

Godina	Dobit	Gubitak	Uvećanja	Umanjenja	Isko. por. gubitak	Porezna osnovica
2007	50.085,5	13.467,1	10.923,3	10.526,9	1.020,8	46.237,3
2008	48.936,7	21.499,8	16.028,2	11.022,3	908,0	48.236,2
2009	38.241,4	27.957,3	16.378,4	11.104,1	1.012,6	36.427,0
2010	39.620,4	34.655,2	20.108,7	10.724,3	1.435,4	37.745,5
2011	44.469,5	29.720,5	19.404,9	13.038,4	2.967,9	38.777,3
2012	44.190,6	33.858,3	21.359,1	16.769,4	2.384,7	34.999,5
2013	37.690,9	31.753,7	23.303,9	18.600,7	1.449,1	28.398,6
2014	44.086,3	31.408,2	28.203,7	21.544,2	1.061,0	30.006,6
2015	44.879,3	28.248,1	20.732,8	15.649,3	1.614,1	37.060,2
2016	55.052,7	23.830,4	20.032,1	20.653,6	2.259,0	42.586,4

Izvor: obrada autorice, Porezna uprava – interni podaci od 21. srpnja 2017.

Prema podacima iz tablice 19 vidljivi su iznosi računovodstvene dobiti i gubitaka, te ukupna uvećanja i umanjjenja, ukupno iskorišteni preneseni porezni gubici (koji su utjecali na umanjjenje porezne obveze), te konačno utvrđena porezna osnovica.

U svim poreznim razdobljima računovodstvenu dobit je bila veća od porezne

³¹⁶ Na primjeru iz tablice 18 porezne obveze su utvrđenje pod pretpostavkom da nema neiskorištenih poreznih gubitaka i umanjjenja porezne obveze za porezne olakšice.

³¹⁷ Više o tome Dražić Lutilsky, I., Dragija, M., Primorac, M., Šimović, H. (2015) Računovodstvo poreza. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb, str. 197- 201.

³¹⁸ Prilagođeno prema Zakonu o porezu na dobit, Čl. 6., 7., 11. i 17.

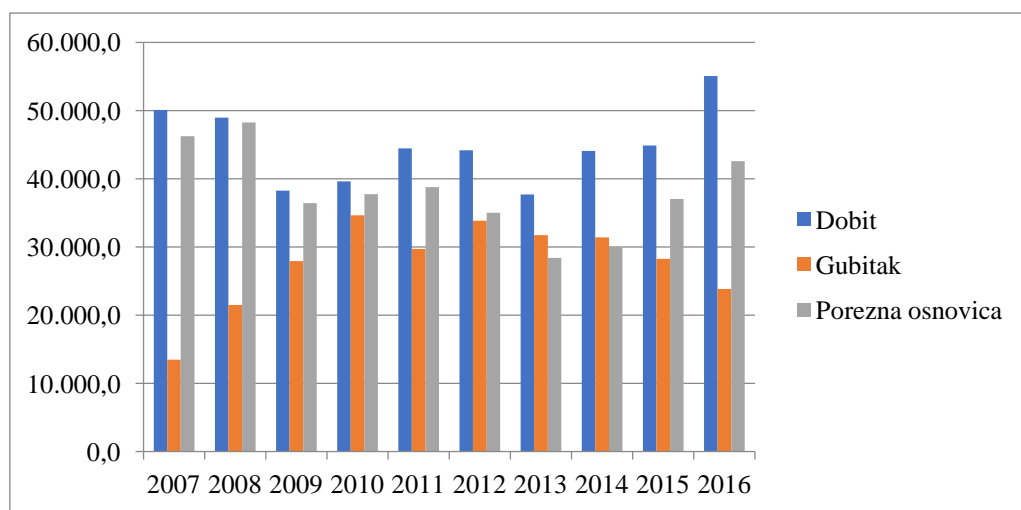
³¹⁹ Vidjeti, Dražić Lutilsky, I., Dragija, M., Primorac, M., Šimović, H. (2015) Računovodstvo poreza, op. cit. str. 240.

osnove.³²⁰ Međutim, po pojedinom poreznom obvezniku rezultat može biti drugačiji. Razliku između ostvarene računovodstvene dobiti i porezne osnovice rezultat je Zakonom propisanih uvećanja i umanjenja ali i iskorištenih prenesenih poreznih gubitaka, a koja se iskazuju samo u prijavi poreza na dobit.

Primjerice, porezni obveznik koji je ostvario gubitak može zbog propisanih uvećanja prema Zakonu o porezu na dobit imati poreznu dobit (pozitivna porezne osnovica), te imati poreznu obvezu. Isto tako ostvarena dobit se može prema Zakonu o porezu na dobit umanjiti na način da se iskaže porezni gubitak (negativna porezna osnovica). Stoga se postojanje porezne osnovice i plaćanje poreza na dobit ne može pripisati samo poreznim obveznicima koji su ostvarili računovodstvenu dobi.

Porezni gubitak ostvaren u jednom poreznom razdoblju, ima utjecaja na umanjenje porezne osnovice u budućim poreznim razdobljima i može se prenositi 5 godina.³²¹ Iskorišteni preneseni porezni gubici su samo posljedica poreznog negativnog rezultata iz prethodnih poreznih razdoblja, a može se uočiti da su iznosi iskorištenih prenesenih poreznih gubitaka značajni i kreću se oko 1 do 3 milijarde (naglo povećanja u 2011. i 2016). Veliki porast iskorištenog prenesenog poreznog gubitka u 2016. može biti rezultat i velikog gubitka banaka (tablica 20) iz 2015., a kojega je izazvala konverzija CHF. U svim poreznim razdobljima, izuzev 2016. godine, iskazani su veći iznosi uvećanja porezne osnovice, od umanjenja porezne osnovice.

Grafikon 6. Kretanja računovodstvene dobiti, gubitka i porezne osnovice

Izvor: obrada autorice, Porezna uprava – interni podaci od 21. srpnja 2017.

Prema grafikonu 6, može se uočiti kretanje dobiti, gubitka i porezne osnovice koje su ostvarili obveznici poreza na dobit u promatranom razdoblju. Gubitak se naglo povećao od 2007. godine, a od 2014. godine je u blagom padu. Najveća dobit u promatranom razdoblju ostvarena u 2016 godini, međutim porezna osnovica 2016. godine je još uvijek manja od one ostvarene u 2007. i 2008. godini, tj. u godinama prije krize.

³²⁰ Ukupne godišnje porezne obveze se ne mogu dobiti množenjem porezne osnovice s poreznom stopom, zbog postojanja poreznih olakšica kojima se umanjuje porezna obveza (poticanje ulaganja, određena područja) i uračunavanja poreza plaćenog u inozemstvu

³²¹ Narodne novine (2016) Zakon o porezu na dobit, Čl. 17.

4.4.2. Razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka

Neovisno o tome što banke i ostali porezni obveznici sastavljaju godišnje financijske izvještaje, prema različitim propisima odnosno na različitim obrascima godišnjih financijskih izvještaja, obrazac prijava poreza na dobit Obrazac-PD u promatranom razdoblju je isti za sve obveznike poreza na dobit.

Tablica 20. Pregled računovodstvene dobiti, gubitaka, porezne osnovice i porezne obveze banaka (u mil. kuna)

Godina	Dobit	Gubitak	Uvećanja	Umanjenja	Isko. or. gubitak	Porezna osnovica	Porezna obveza
2007	5.143,2	34,6	1.456,5	973,3	54,2	5.534,8	1.106,1
2008	5.891,4	154,1	3.057,7	1.438,9	3,7	7.474,4	1.492,7
2009	4.834,5	658,5	1.382,4	2.745,4	0,0	3.548,3	708,6
2010	4.661,8	359,1	2.595,5	1.622,0	69,2	5.240,3	1.102,5
2011	4.814,8	352,2	1.996,9	2.215,5	8,9	4.208,7	897,7
2012	4.013,0	781,7	1.995,1	1.811,9	80,2	3.984,9	792,5
2013	1.970,2	1.252,7	1.881,6	1.693,1	0,0	1.975,9	394,5
2014	3.443,2	1.213,3	1.559,9	2.213,0	140,6	2.471,7	493,8
2015	550,7	5.566,8	3.202,2	1.709,2	16,1	695,2	138,8
2016	6.576,8	399,3	1.981,3	2.200,7	815,1	4.407,6	880,7

Izvor: obrada autorice - Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema podacima iz tablice 20, vidljivi su iznosi računovodstveno utvrđene dobiti, te ukupna uvećanja ili umanjena te dobit, ukupno iskorišteni preneseni porezni gubici, te konačno utvrđena porezna osnovica i obveze banaka (detaljnija razrada nalazi se u prilogu 1).³²² Obzirom da je riječ o manjoj skupini obveznika poreza na dobit, jasnije se može uočiti utjecaj propisanih uvećanja i umanjena (korekcija) na poreznu osnovicu i poreznu obvezu banaka. Prema parametru dobiti iz tablice 20, godina 2013. je vrhunac krize za bankovni sektor, tj. prijelomna godina nakon koje se uočava oporavak, premda da nije bilo konverzije CHF u 2015., dobit banaka bi u 2015. bila znatno veća.

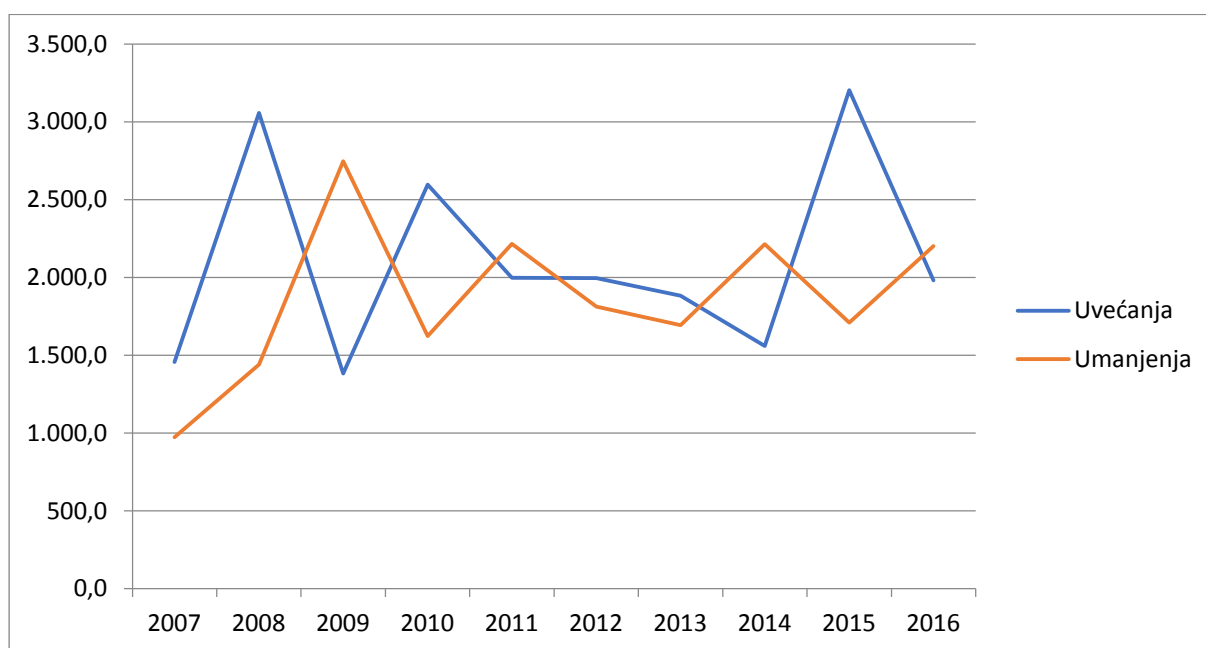
Banke su u promatranom razdoblju nakon 2008. godine, iskazivale konstantan pad dobiti, a najveći pad od redovitog poslovanja je ostvaren 2013. godine (2015. je utjecaj CHF), a najveću dobit u 2016. godini, što može biti znak oporavka bankovnog sektora nakon krize. Banke su najveće iznose gubitaka ostvarile u razdoblju od 2012. do 2015. godine (2015. godine je utjecaj CHF). Iznimno visoka porezna obveza banaka iskazana je u 2008. godini, međutim, na takav rezultat utjecao je i veliki iznos povećanja porezne osnovice od 3,057 milijardi kuna.

Nadalje, može se uočiti da su na nagli pad porezne obveze u 2009. godini značajno utjecala umanjena u iznosu od 2,745 milijardi kuna. Na primjeru 2008. i 2009. te 2015. i 2016. godine, vidi se kako na rezultat porezne obveze banaka značajnu utječu korekcije odnosno uvećanja ili umanjena računovodstvene dobiti, a koja su propisana Zakonom o porezu na dobit. Ukoliko je u 2008. godini iskazano povećanje, bio rezultat privremenog nepriznavanja rashoda (nerealiziran gubitak), moguće je da je veliki iznos umanjena dobiti u 2009. godini, rezultat realizacije gubitka kao porezno priznatog. Naime, moguće je da su se u

³²² Ukupne godišnje porezne obveze se ne mogu dobiti množenjem porezne osnovice s poreznom stopom, zbog uračunavanja poreza plaćenog u inozemstvu (banke u promatranom razdoblju nisu koristile porezne olakšice)

2009. stekli uvjeti za priznavanja rashoda, npr. vrijednosnog usklađenja financijske imovine iz 2008. godine. Međutim to je samo pretpostavka u svezi primjene Zakona o porezu na dobit.

Grafikon 7. Usporedba iskazanih uvećanja i umanjenja kod banaka

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Nadalje, iz Grafikona 7 se jasnije može uočiti, kako je najveći iznos povećanja porezne osnovice od čak 3,202 milijarde kuna iskazana je u 2015. godini, kada su banke ostvarile ekstremno malu dobit zbog konverzije CHF.

Za pretpostaviti je da su banke planirajući svoju poreznu obvezu u 2015. godini, iskoristile malu dobit za iskazivanje nekih uvećanja (uvećanja 2014. i 2016. godine) su znatno manja, a da pri tome ne ostvare velik iznos porezne obveze, međutim, to je pretpostavka o primjeni Zakona o porezu na dobit.

Tablica 21. Razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka

Godina	Dobit	Porezna osnovica	Razlika između porezne osnovice i dobiti
2007	5.143,2	5.534,8	391,6
2008	5.891,4	7.474,4	1.583,0
2009	4.834,5	3.548,3	-1.286,1
2010	4.661,8	5.240,3	578,5
2011	4.814,8	4.208,7	-606,1
2012	4.013,0	3.984,9	-28,1
2013	1.970,2	1.975,9	5,8
2014	3.443,2	2.471,7	-971,5
2015	550,7	695,2	144,4
2016	6.576,8	4.407,6	-2.169,2

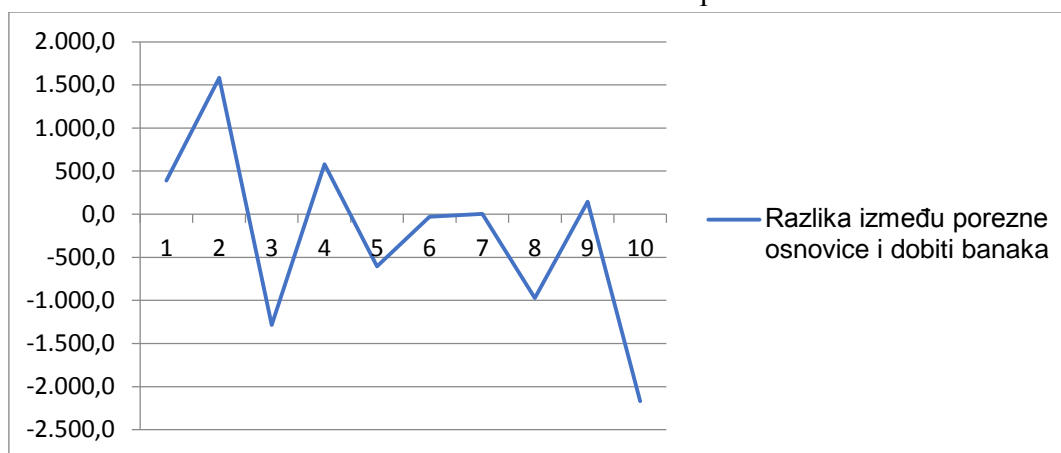
Izvor: obrada autorice - Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 21 mogu se uočiti razlike između računovodstvene dobiti i porezne

osnovice banka. Vidljivo je da je u 2016. godini iskazan nagli porast dobiti u odnosu na sva prethodna porezna razdoblja, najveća dobit u cijelom promatranom razdoblju, međutim, u 2016. godini je iskazana i najveća negativna razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice, što je uz iskorištene prenesene porezne gubitke značajno umanjilo poreznu obvezu banaka u odnosu na ostvarenu dobit u 2016.

Iz tablice 21 može se uočiti, da su najveće negativne razlike nastale u 2009. i 2016. godini, a najveća pozitivne u 2008. dok je najmanja razlika iskazana u 2013. godini. Na primjeru 2016. godine se jasno vidi mogućnost planiranja porezna obveze i utjecaja Zakona o porezu na dobit na stvaranje privremenih razlika pri utvrđivanju porezne obveze.

Grafikon 8. Trend razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka

Izvor: Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema grafikonu 8, jasnije se uočava kako su razlike između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka, ekstremnije u razdobljima veće poslovne aktivnosti banaka, odnosno, da su najmanje izražene u razdobljima od 2011. do 2013. godine, za koja bi mogli reći da su krizna za bankovni sustav, a da je 2013. godina, prijelomna godina bankovnog sustava. Međutim, iako se veće razlike između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka u razdoblju povećanja aktivnosti mogu povezati s poreznim planiranjem banaka, treba uzeti u obzir, da su neke razlike rezultat primjene Zakona o porezu na dobit, u prvom redu zbog načina priznavanja troškova rezerviranja i priznavanja rashoda ili prihoda od nerealiziranih i realiziranog dobitaka ili gubitaka financijske imovine, što stvara opisane privremene razlike koje se ne mogu izbjeći.³²³

4.4.3. Razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice velikih banaka

Za očekivati je, da obveznici poreza na dobit koji imaju veću imovinu, korištenjem te imovine ostvaruju veće prihode veću dobit i veću obvezu poreza na dobit. Obzirom da su velike banke one banke, čija je imovina veća od 5% ukupne imovine svih banaka, za donošenje zaključaka o poreznim obvezama banaka, uputno je utvrditi određena kretanja kod velikih banaka.³²⁴

³²³ Prema zapažanju autorice i tumačenju Zakona o porezu na dobit Čl. 6.,7.,10., i 11.

³²⁴ HNB (2010) Bilten o bankama broj 21., str. 67.

Tablica 22. Pregled računovodstvene dobiti, gubitaka, porezne osnovice i porezne obveze velikih banaka (u mil. kuna)

Godina	Dobit	Gubitak	Uvećanja	Umanjenja	Isko. or. gubitak	Porezna osnovica	Porezna obveza
2007	4.338,5	0,0	1.213,1	862,7	0,0	4.688,9	937,0
2008	5.190,0	0,0	2.592,9	1.239,9	0,0	6.543,0	1.306,4
2009	4.431,3	0,0	1.226,5	2.474,1	0,0	3.183,7	635,7
2010	4.305,1	0,0	2.432,6	1.468,1	29,3	5.514,8	1.047,6
2011	4.429,6	0,0	1.816,8	2.109,4	8,5	4.494,4	840,7
2012	3.620,4	0,0	1.805,9	1.644,7	80,2	3.701,4	735,9
2013	1.783,5	621,8	1.627,0	1.594,1	0,0	1.805,2	360,4
2014	3.178,2	763,6	1.315,0	1.921,5	140,4	2.419,5	483,4
2015	363,2	4.670,3	2.809,8	1.511,7	0,0	663,5	132,5
2016	6.070,8	0,0	1.537,2	1.958,5	798,3	4.318,6	862,9

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Tablica 22 prikazuje iznose računovodstveno utvrđene dobiti, te ukupna uvećanja i umanjena, ukupno iskorišteni prenesene porezne gubitke, te konačno utvrđenu poreznu osnovicu i obvezu³²⁵ kod velikih banaka. Može se uočiti, da tablica 22 prati događaje iz prethodne tablice 20, gdje su prikazane sve banke, te da velike banke u svim parametrima (osim gubitka) imaju najveći utjecaj.

Najizraženija razlika se odnosi na gubitke, prema tablici 22 u razdoblju od 2013. godine do 2015. godine i neke velike banke su ostvarile gubitak, ali su ukupno gledajući, u svim poreznim razdobljima velike banke imale poreznu obvezu.

4.4.4. Pregled značajnih uvećanja i umanjena dobiti kod banaka u razdoblju od 2007. do 2016. godine

Obrazac prijave poreza na dobit koncipiran je tako, da se određena uvećanja ili umanjena iskazuju posebno, stoga je moguće izdvojiti određene stavke koje su značajnije utjecale na razliku između računovodstvene dobiti i porezne osnovice.

Prema iznosima iskazanih uvećanja i umanjena računovodstvene dobiti, moguće je uočiti neke od mehanizama iz poreznih ili računovodstvenih propisa koji se mogu koristiti u svrhe poreznog planiranja.³²⁶

U prijavi poreza na dobit iskazuje se uvećanje dobiti za iznos rashoda od vrijednosnog usklađenja financijske imovine, prije nego su se stekli uvjeti priznavanja rashoda.³²⁷ Naime rashodi vrijednosnog usklađenje financijske imovine priznaju se tek nakon što je imovina prodana, uporabljena ili se smatra konačno izgubljenom pod propisanim uvjetima.

³²⁵ Ukupne godišnje porezne obveze se ne mogu dobiti množenjem porezne osnovice s poreznom stopom, zbog uračunavanja poreza plaćenog u inozemstvu

³²⁶ Prikazati će se usporedni podaci o bankama, u nekom slučajevima i velikim banaka, te o ukupno iskazanim iznosima u prijavama poreza na dobit kod svih obveznika poreza na dobit (ukupno uključuje i banke)

³²⁷ Uputa o sastavljanju i podnošenju porezne prijave obveznika poreza na dobit i obračunavanju poreza na dobit po godišnjem obračunu za 2015. godinu, (Uputa) – [online]. Dostupno na: http://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Lists/misljenje33/Display.aspx?id=19377, [16. rujna 2017.] r.b 22.

Tablica 23. Usklađenje vrijednosti financijske imovine (u mil. kuna)

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vrijednosno usklađenje financijske imovine- banke	305,6	1.593,2	347,1	1.420,1	923,3	941,4	701,6	177,0	1.393,5	238,3
Vrijednosno usklađenje financijske imovine- velike banke	291,8	1.392,3	333,8	1.401,5	896,7	929,8	685,4	173,2	1.361,1	221,2
Vrijednosno usklađenje financijske imovine- ukupno	523,2	2.499,2	1.701,0	3.410,2	3.521,5	2.260,6	2.529,6	5.104,1	2.837,6	4.617,8

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 23, vidljivo je koliki je iznos povećanja dobiti ili smanjenje gubitaka (dalje u tekstu: povećanje dobit) iskazan po osnovi vrijednosnog usklađenja financijske imovine kod banaka, velikih banka i ukupno kod svih poreznih obveznika. Kod banaka se mogu uočiti velike oscilacije npr. 2008., 2010. i 2015. godine, moguće zbog primjene Zakona o porezu na dobit (privremene razlike).

Banke su 2008. i 2010. godine, kada su imale velike iznose iskazanih uvećanja zbog vrijednosnog usklađenja financijske imovine imale najveću poreznu obvezu. Moguće je kako je u 2015. godini, na iskazivanje porezne obveze, značajno utjecalo uvećanje računovodstvenog rezultata od čega se 1,3 milijarde odnosi na vrijednosno usklađenja financijske imovine (vidjeti tablicu 22 i grafikon 8).

Također je vidljivo, da su veliki iznosi iskazani kod banaka, u odnosu na ukupni iznos, što ne čudi, jer je financijska imovina osnovna odnosno najvažnija imovina banaka. Stoga je pogodan mehanizam poreznog planiranja kod banaka.

U prijavi poreza na dobit iskazuje se uvećanje dobiti za sve troškove koji nisu porezno priznati (a nisu posebno izdvojeni), kao i za prihode koji nisu iskazani u računovodstvenoj dobiti, ali se iskazuju u poreznoj osnovici.³²⁸

Tablica 24. Ostali rashodi, ostali prihodi i druga povećanja dobiti (u mil. kuna)

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Druga povećanja -banke	845,2	815,2	782,4	828,4	761,2	703,6	637,2	535,8	689,8	652,0
Druga povećanja - velike banke	681,3	675,1	680,3	734,3	676,4	595,6	507,8	434,9	556,6	483,1
Druga povećanja - ukupno	2.504,2	3.954,9	4.716,5	3.529,4	4.576,4	5.826,7	6.940,7	7.020,8	4.964,8	3.662,1

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 24, vidljivo je koliki je iznos povećanja dobiti iskazanih prema osnovi porezno nepriznatih rashoda i drugih prihoda (revalorizacija, ino poslovna jedinica, osporeni porezni gubitak) kod banaka, velikih banka i ukupno kod svih poreznih obveznika. Iskazani iznosi su kod banaka vrlo visoki i u nekim razdobljima su veći od vrijednosnog usklađenja financijske imovine, te može biti značajnih instrumenata poreznog planiranja, iako se kod banaka ne pojavljuju velike oscilacije.

U prijavi poreza na dobit, posebno se iskazuje povećanje dobiti za rashode od vrijednosnih usklađenja dionica i udjela ako su bili iskazani u rashodima. Nerealiziranim gubitkom smatra se usklađenje vrijednosti ispod troška stjecanja.³²⁹

³²⁸ Ibid, r.b. 24. i 25.

³²⁹ Ibid, r.b 17.

Tablica 25. Rashodi od nerealiziranih gubitaka (u mil. kuna)

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rashodi od nerealiziranih gubitaka- banke	115,5	394,7	19,1	144,5	62,5	52,4	76,6	45,3	399,8	83,3
Rashodi od nerealiziranih gubitaka,-velike banke	112,5	328,5	18,7	137,7	54,9	37,5	67,6	26,2	355,0	80,5
Rashodi od nerealiziranih gubitaka- ukupno	224,5	892,8	381,2	2.860,5	468,2	1.415,0	964,6	2.001,1	2.091,8	471,2

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 25. može se uočiti koliko su banke, velike banke i ukupno svi obveznici poreza na dobit, iskazali povećanje dobiti za rashode od nerealiziranih gubitaka po osnovi vrijednosnog usklađenja dionica i udjela. Jasno je vidljivo, da banke značajno participiraju u ukupnom iznosu, ali i da je riječ o velikim oscilacijama koje se pojavljuju i kod ostalih poreznih obveznika, što ukazuje na mogućnost poreznog planiranja uz primjenu Zakona o porezu na dobit. Uočava se kako je od 2010. godine kod ostalih poreznih obveznika značajno porastao iznos nerealiziranih gubitaka.

U prijavi poreza na dobit (Obrazac PD), iskazuje se posebno uvećanje računovodstvene dobiti za kamate između povezanih osoba koje nisu porezno priznate (u rashodima su priznate i porezno nepriznate). U razdoblju od 2007. do 2015. godine, porezno priznata kamatna stopa bila je utvrđena prema visini eskontne kamatne stope, a za 2015. i 2016. godinu utvrđena je prema odluci ministra financija.³³⁰

Tablica 26. Kamate između povezanih osoba (u mil. kuna)

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kamate između pov. osoba - banke	43,5	3,2	50,3	16,7	31,7	25,3	15,0	60,3	71,1	73,5
Kamate između pov. osoba - velike banke	40,3	0,8	49,3	8,5	14,6	21,6	13,6	49,6	33,6	39,1
Kamate između pov. osoba - ukupno	247,9	125,2	176,7	171,6	519,5	498,8	306,1	501,2	377,5	467,4

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 26 može se uočiti, da se banke dosta zadužuju kod povezanih osoba, primjenom visoke kamatne stope, a obzirom na iznos porezno priznate kamatne stope banke zaduživanjem između povezanih osoba mogu utjecati na visinu prihoda ili rashoda po osnovi kamata, te tako i na poreznu obvezu. Uzimajući u obzir iskazane iznose može se zaključiti da se banke značajan dio transakcija obavljaju između povezanih osoba. Također se može uočiti da i ostali poduzetnici zajmovima između povezanih osoba stvaraju velike rashode obzirom da se u poreznoj prijavi iskazuje samo dio tih rashoda, samo oni koji nisu porezno priznati.

Nadalje, u prijavi poreza na dobit (Obrazac PD), iskazuje se posebno uvećanje računovodstvene dobiti za porezno nepriznate troškove rezerviranja za rizike. Riječ je o rezerviranju koja nisu utvrđene na temelju zakona ili drugog propisa ili koja nisu uvjetovana ugovorima. Izuzetak su porezno priznati rashodi rezerviranja kod banaka i osiguravajućih društava do iznosa koji propisuju regulatori za koje se ne iskazuje uvećanje.³³¹ Stoga neovisno o tome što se prema računovodstvenim standardima rezerviranja moraju iskazati kao rashod sva rezerviranja nisu porezno priznata te se iskazuje uvećanje računovodstvene dobiti.

³³⁰ Ibid, r.b. 16.

³³¹ Ibid., r.b. 23

Tablica 27. Porezno nepriznati troškovi rezerviranja (u mil. kuna)

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Troškovi porezno nepriznatih rezerviranja -banke	51,0	165,6	96,7	88,1	131,9	131,0	164,9	268,9	354,8	483,9
Troškovi porezno nepriznatih rezerviranja- velike banke	20,2	140,8	82,4	72,4	118,0	114,5	142,3	233,6	306,6	379,6
Troškovi porezno nepriznatih rezerviranja- ukupno	1.060,7	1.271,5	1.882,3	2.249,0	1.505,0	2.053,1	2.445,3	2.051,6	2.832,2	1.979,1

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 27 može se uočiti, kolika je razlika poreznog tretmana u rezerviranja kod banaka i ostalih poreznih obveznika. Naime, bankama su rezerviranja za rizike do visine koju propisuje HNB porezno priznata, a bankama samo određene rezervacije nisu porezno priznate ili su privremeno porezno nepriznate. Međutim, iz tablice 27 može se uočiti, koliko poduzetnici tijekom poreznog razdoblja iskazuju troškove rezerviranja koji nisu porezno priznati, budućnosti tih troškova je neizvjesna, budući da se rezerviranja mogu ukinuti a mogu postati i porezno priznati rashodi, te se u sljedećim poreznim razdobljima mogu iskazati u prihodima ili umanjnjima, zbog čega su pogodan instrument poreznog planiranja. Uočava se veza između porasta porezno nepriznatih rezervacija kod banaka i ostalih poreznih obveznika, kao paralelni rast rezervacija 2008, te nakon 2011. godine. Tablica 30 najbolje odražava, koliko je porezni propis prilagođen potrebama banaka u pogledu troškova rezerviranja, iako i banke iskazuju porezno nepriznate troškove rezerviranja, iskazani iznosi se ne odnose na porezno priznate rashode rezervacija prema propisima HNB-a.

U prijavi poreza na dobit iskazuje se povećanje računovodstvene dobiti za privremeno nepriznate za troškove amortizacije dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine zbog primjene viših stopa, te za porezno nepriznate rashode određene imovine.³³²

Tablica 28. Porezno nepriznati troškovi amortizacije (u mil. kuna)

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Nepriznati troškovi amortizacije -banke	10,0	5,2	2,5	3,5	3,1	14,3	27,4	163,2	27,5	171,7
Nepriznati troškovi amortizacije -ukupno	177,8	128,6	278,0	545,8	1.018,8	1.151,4	1.278,5	2.609,3	985,3	1.460,0

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Iz tablice 28 je vidljivo, koliko su banke i ukupno svi obveznici poreza na dobit, iskazali povećanja za porezno nepriznate troškove amortizacije iznad pripisanih stopa i za trajno porezno nepriznate troškove, vidi se kako razlike u priznavanju troškova amortizacije banaka nisu značajne. Međutim, ostalim poduzetnicima koji imaju značajniju dugotrajnu imovinu je vrlo značajne. Također se prema tablici 28 uočava trend povećanja navedenih nepriznatih troškova od 2011. godine a kod banaka značajno od 2012. godine.

Unatoč tome što Zakon o porezu na dobit propisuje visoke porezno priznate stope amortizacije kao i ubranu amortizaciju neki porezni obveznici iskazuju još i veće troškove, što amortizaciju prikazuje kao pogodan instrument poreznog planiranja.

U prijavi poreza na dobit posebno se iskazuju umanjnje računovodstvene dobiti (smanjenje dobiti ili povećanje gubitak) po osnovi iznosa prihoda od primljenih ili

³³² Ibid, r.b. 5. i 18.

obračunatih dividendi i udjela u dobiti, na temelju udjela u kapitalu koji je iskazan u prihodima u poreznom razdoblju, radi izbjegavanja dvostrukog oporezivanja.³³³

Tablica 29. Prihodi od dividendi i udjela u dobiti (u mil. kuna)

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Prihodi od dividendi i udjela u dobiti- banke	240,2	433,2	354,1	294,1	464,4	309,5	195,9	215,8	349,5	773,9
Prihodi od dividendi i udjela u dobiti- velike	232,9	388,4	341,4	285,1	455,3	302,6	190,8	213,7	346,7	767,8
Prihodi od dividendi i udjela u dobiti -ukupno	3.991,8	4.790,2	3.672,9	3.360,1	4.757,4	2.800,7	3.230,2	4.267,1	3.911,4	4.281,0

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 29, može se uočiti da banke i ostali porezni obveznici ostvaruju značajne iznose prihoda od dividendi i udjela u dobit, što ukazuje na postojanje povezanih osoba u kojima su osnivači ili članovi društva odnosno dioničari. Kada je riječ o banka, one se često pojavljuju osnivači odnosno dioničari ili članovi leasing društva, faktoring društva, fondova i sl.).

U prijavi poreza ne iskazuje se radi izbjegavanja dvostrukog oporezivanje smanjenje računovodstvene dobiti, ako je došlo do realizaciji prethodno iskazanih nerealizirani gubitaka i vrijednosnih usklađenja financijske imovine iz prethodnih razdoblja, te za ostale rashode ranijih razdoblja koja nisu bila porezno priznata.³³⁴

Tablica 30. Nerealizirani dobiti i ostali rashodi ranijih razdoblja (u mil. kuna)³³⁵

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Nereal. dobiti i ostali rashodi ranijih razdoblja -banke	258,1	406,1	1.576,8	534,0	998,0	701,3	847,0	1.204,4	684,1	742,5
Nereal. dobiti i ostali rashodi ranijih razdoblja - velike banke	248,6	369,2	1.515,4	511,9	989,3	683,4	831,1	1.172,0	599,5	628,3
Nereal. dobiti i ostali rashodi ranijih razdoblja - ukupno	1.178,7	1.221,0	3.559,7	2.835,1	3.712,4	4.275,5	3.602,4	3.936,5	3.558,4	5.109,3

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Tablica 30 prikazuje iznos smanjenja dobiti ili povećanje gubitaka prema osnovi nerealiziranih dobitaka i ostalih rashoda ranijih razdoblja od 2007. do 2016. godine, kod banaka velikih banaka i ukupan iznos.

Može se uočiti, kako su korekcije računovodstvene dobiti banaka, zbog primjene Zakona o porezu na dobit, u pogledu priznavanja realiziranih i nerealiziranih dobitaka ili gubitaka od financijske imovine, izrazito visoke, te da značajno osciliraju, odnosno stvaraju velike privremene, a ponekad i trajne razlike. Te privremene razlike (povećanje u jednom razdoblju a umanjenje u drugom), utječu na iskazivanje neočekivanih poreznih obveza banaka.

Međutim razlike se zbog primjene Zakona o porezu na dobit i računovodstvenih standarda ne mogu izbjeći, ali mogu značajno utjecati na porezno ili računovodstveno planiranje kod banaka.

U prijavi poreza na dobit radi izbjegavanja dvostrukog oporezivanja, iskazuje se

³³³ Ibid, r.b. 27.

³³⁴ Ibid, r.b. 30. i 28.

³³⁵ U razdoblju od 2007. do 2011. godine, podaci o ostalim rashodima su bili iskazivani posebno na rednom broju 28. Obrasca PD, u razdoblju od 2012. do 2016. na rednom broju 28. Obrasca PD iskazana je iznos reinvestirane dobiti, stoga se u Prilogu 1., kod banak uočava iznos reinvestirane dobiti a riječ je o ostalim rashodima

smanjenje računovodstvene dobiti za ostale prihode, druga povećanja prihoda i kapitala koja su bila oporeziva ili za privremeno porezno nepriznate rashode koji su bili uključeni u poreznu osnovicu.³³⁶ Riječ je o iznosima koji se odnose na ukidanje prije nastalih privremenih razlika kod prihoda, ali i rashoda za koje se privremena razlika ukida preko prihoda primjerice za rezerviranja.³³⁷

Tablica 31. Umanjenje dobiti za ostale prihode i rashode (u mil. kuna)³³⁸

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Smanjenje dobiti za ostale prihode -banke	438,2	562,2	768,2	716,5	712,8	772,2	638,3	777,9	659,4	667,9
Smanjenje dobiti za ostale prihode- velike banke	366,9	464,9	583,8	607,6	629,3	633,7	562,0	522,5	551,8	549,0
Smanjenje dobiti za ostale prihode -ukupno	3.594,0	3.204,3	2.479,8	2.876,8	2.805,5	2.487,8	3.125,2	2.921,7	3.611,4	5.642,5

Izvor: obrada autorice Interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

Prema tablici 31, u kojoj su iskazani podaci o umanjenima dobiti temeljem ostalih prihoda ili rashoda kod banaka, velikih banaka te o ukupnim iznosima, može se uočiti da je riječ i velikim iznosima. Također se može uočiti da razlike u priznavanju prihoda i rashoda zbog čega se iskazuje i umanjenje, značajno utječu na razliku između računovodstvene dobiti i porezne osnovice svih poreznih obveznika kao i banaka. Međutim, može se uočiti da u iskazivanju iznosa umanjenja po osnovi ostalih prihoda ili rashoda nema prevelikih oscilacija.

Izrazito velike korekcije računovodstvene dobiti iskazane u tablicama od 23 do 31 kod banaka izaziva i primjena odredbi Zakona o porezu na dobit uz primjenu regulative HNB-a ali i računovodstvenih standarda. Stoga se te korekcije ne mogu izbjeći, obzirom da se većinom odnose na postupanja s financijskom imovinom odnosno najznačajnijom imovinom banaka. Zbog toga, rezultat poslovne godine jednog razdoblja, može značajno utjecati na neko buduće razdoblje (otpuštanje rezervacije, otpisi, priznavanje gubitka od financijske imovine i sl.) stoga je poreznu obvezu banaka, teško predvidjeti, dok istovremeno porezna obveza banaka, snažno utječe na prihode proračuna s osnove poreza na dobit.

³³⁶ Uputa o sastavljanju i podnošenju porezne prijave obveznika poreza na dobit i obračunavanju poreza na dobit po godišnjem obračunu za 2015. godinu, pod 327., r.b. 31.

³³⁷ Spajić, F. (2005) *Pregled privremenih razlika i poreznih učinaka uz prijavu poreza na dobit za 2005. godinu* (2006). Računovodstvo i financije, Zagreb, travanja 2006. str. 67.

³³⁸ U razdoblju od 2007. do 2014. samo u ukupnom iznosu (ne kod banaka) uključena su umanjenja za prihode ostvarene ostvarena u međunarodnoj plovidbi

5. ZAKLJUČAK

Danas je gotovo nemoguće izdvojiti bilo kakvu poslovnu aktivnost ili poslovni subjekt na kojeg nisu utjecale globalizacija, razvoj informacijske tehnologije i digitalizacije, pojava multinacionalnih kompanija, postojanje razvijenih međunarodnih pravnih normi. Ovisno o tome kako su se poslovni subjekti prilagodili suvremenim poslovnim okolnostima ovisi i njihova uspješnost i opstanak. Obzirom da države oporezuju dobit koji ostvaruju poslovni subjekti, uspješnost u naplati poreza ovisi o tome koliko se država poreznim propisima prilagodila suvremenim poslovnim okolnostima.

Prilagodba suvremenim poslovnim okolnosti, kada je riječ o oporezivanju dobit znači izraditi porezni sustav, koji će zadovoljiti dvije naizgled nespojive funkcije, odnosno istovremeno biti u funkciji privlačenja investitora, multinacionalnih kompanija uz istovremeno zadržavanje fiskalne funkcije, radi zadovoljavanja potreba državnog proračuna. Predmet ovoga rada bio je istražiti postojeći sustav oporezivanja dobiti u Republici Hrvatskoj koji je usklađen s pravnom stečevinom Europske unije, pronaći određene specifičnosti koje mogu biti pogodni za porezno planiranje, za privlačenje investitora, te kako se neke specifičnosti mogu koristiti na način koji nije predvidio zakonodavac. Pored mehanizama iz Zakona o porezu na dobit koji su pogodni za porezno planiranje, istraženi su i izneseni i određeni mehanizmi za porezno planiranje iz računovodstvenih propisa te neki specifični subjekti i financijski instrumenti.

Porezno planiranje je prihvatljivo i očekivano ponašanje poreznih obveznika, sve dok je u granicama koje je predvidio zakonodavac, međutim trenutak kada porezno planiranje postane agresivno je teško prepoznati. U današnjim suvremenim uvjetima poslovanja agresivno porezno planiranje se rijetko može uočiti kod pojedinog poreznog obveznika koji posluje na području jedne države. U ovom radu se nastojalo pokazati koliko je porezno planiranje sofisticirano te da pretpostavlja dobro poznavanje međunarodnih pravnih normi, dobro poznavanje specifičnosti poreznih propisa u različitim državama, na svim kontinentima. Iskorištavanjem tih saznanja je omogućeno ostvarenju dobit premjestiti na području povoljnije porezne jurisdikcije, čime država u kojoj je nastala dobit ili nova vrijednost neočekivano ostane bez očekivanih poreznih prihoda. Međutim, za rješavanje problema premještanja dobit potrebna je zajednička koordinirana, ali ne i agresivna akcija velikog broja država odnosno različitih poreznih jurisdikcija koje sada predvodi OECD uz podršku skupine G20 i Europske komisije. Stoga su u ovom radi iznesene aktivnosti i mjere koje je uočio i preporučio OECD kako bi se spriječilo agresivno porezno planiranje i premještanje dobiti, poznate pod nazivom BEPS mjere.

Detaljnije su iznesene preporučene mjere OECD-a koje je već putem direktiva u sklopu akcijskog plana za sprečavanje BEPS-a usvojila Europska komisije i koje će države članice početi primjenjivati od 2019. godine. Prema mjerama BEPS-a može se uočiti kako će iste uglavnom biti usmjerene na multinacionalne kompanije ili kompanije iz područja digitalne ekonomije, i na porezne obveznike koji imaju veliki broj povezanih osoba na različitim poreznim jurisdikcijama. Mjere se donose na sprečavanje nepredviđenog iskorištavanja međunarodnih pravnih normi, primjenu metoda transfernih cijena koje su smatrane najpouzdanijim instrumentom za pravednu raspodjelu dobiti, te na primjenu ugovora o izbjegavanje dvostrukog oporezivanja.

U ovom radu banke su izdvojene kao specifična kategorija obveznika poreza na dobit, te je izvršena analiza poreznih obveza banaka koje posluju na području Republike Hrvatske u razdoblju od 2007. do 2016. godine, a analiziran je i utjecaja banaka na prihode proračuna s osnove poreza na dobit. Kada je riječ o prihodima državnog proračuna, prema provedenoj analizi iz ovoga rada se može zaključiti da je riječ o značajnoj kategoriji poreznih obveznika. U promatranom razdoblju banke su iako je riječ o brojčano maloj skupini poreznih obveznika, u ukupnoj obvezi poreza na dobit, osim u razdoblju od 2013. do 2015. godine, participirale iznosom većim od 10%. Također se može zaključiti kako će u budućim poreznim razdobljima značaj banaka sve više rasti obzirom da će porez na dobit plaćati po stopi od 18%, dok će veći dio poreznih obveznika, porez plaćati po stopi od 12%. Nakon istraživanja dostupnih mehanizama za porezno planiranja koje banke mogu koristiti, može se zaključiti da se svode na usklađenja vrijednosti financijske imovine, rezerviranja za rizike i na transakcije između povezanih osoba. Banke su strogo reguliran sektor, stoga su i porezni propisi u nekim dijelovima prilagođeni regulativi, zbog čega su u ovom radu istraženi određeni izuzetci u poreznom propisu koje primjenjuju banke.

Promatrajući mjere BEPS-a iznesene u ovom radu može se zaključiti da banke nisu posebno izdvajane kao kreatori agresivnog poreznog planiranja, obzirom na njihovu strogu regulativu uvažava se njihova posebnost, te se može zaključiti da budući porezni propisi neće značajno utjecati na banke osim u području transakcija s povezanim osobama odnosno u dijelu transfernih cijena i hibridnih financijskih instrumenata.

Temeljem provedene analize prema prijavama poreza na dobit banaka u razdoblju od 2007. do 2016. godine, može se zaključiti da su razlike u poreznom i računovodstvenom tretmanu vrijednosnog usklađenja financijske imovine te propisi i upute regulatora HNB-a, najviše utjecale na stvaranje razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka.

Prema provedenoj analizi može se zaključiti da te razlike nije moguće izbjeći obzirom da je najveća imovina banaka, financijska imovina, podložna procjenama i vrijednosnim usklađenjima pri čemu se računovodstveni i porezni tretmani tih procjena i usklađenja ne tretiraju na isti način. Prema provedenoj analizi utvrđena je izravna veza između smanjenja porezne obveze banaka i povećanja troškova rezerviranja za identificirane gubite, što je najviše izraženo u 2015. godini. Zaključeno je da se zbog razlika u računovodstvenom i poreznom tretmanu određenih transakcija porezne obveze banaka mogu bitno razlikovati od očekivanih prema poslovnom rezultatu, te se stoga porezne obveze teško mogu predvidjeti zbog čega ponekad nepredviđeno utječu na prethodno planirane prihode proračuna.

Teško je predvidjeti koliko će mjere iz BEPS-a kada budu implementirane u porezne propise država članica OECD-a i Europske unije utjecati na povećanje poreznih prihoda od poreza na dobit. Hoće li sve zajedno uspjeti demotivirati multinacionalne kompanije za premještanje dobiti. Iako multinacionalne kompanije jesu prenosile prihode i dobit radi smanjenja porezne obveze, ostaje otvoreno pitanje je li manje plaćena porezna obveza u jednoj državi, omogućila investitoru ulaganja u drugoj državi u kojoj su otvorena nova radna mjesta ili je zadržana u privatnoj sferi investitora. Sada je jasno kako sadašnji način oporezivanja dobit nije prilagođen suvremenom načinu poslovanja, a neovisno o malim iznosima prihoda od poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima ostaje pitanje zašto je ovaj porez sada postao tako bitan, je li razlog manjak u proračunima ili uspostava pravednijeg oporezivanja. Isto tako pitanje je hoće li provođenje mjera BEPS-a izazvati velika opterećenja

multinacionalnim kompanijama, i velike troškove poreznim administracijama, hoće li možda biti potrebno za određene djelatnosti pristupiti novom načinu oporezivanja, kako što je bilo u slučaju kompanija koje posluju u međunarodnoj plovidbi kada je pronađeno jednostavno kompromisno rješenje putem poreza po tonaži broda. Međutim, jedno je sigurno da će određene države izgubiti sigurne instrumente za privlačenje investitora, ali svima i dalje ostaje na raspolaganju mogućnost snižavanja porezne stope do prihvatljive granice kako ne bi bile smatrane poreznim utočištima.

LITERATURA

Knjige i poglavlja knjiga:

1. Adams, C. (2006) *Za dobro i zlo: utjecaj poreza na kretanje civilizacije*. Zagreb: Institut za javne financije & Biblioteka Fiscus
2. Bogovac, J. (2014) *Oporezivanje multinacionalnih korporacija*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta, Studijski centar za javnu upravu i javne financije
3. Cirkveni Filipović., T. (2016) *Hrvatski računovodstveni sustav* (službeni i pročišćeni tekstovi za Hrvatsku). Zagreb: RRIF d.o.o.
4. Cooper, J., Fox, R., Loeprick, J., Mohindra, K., (2016) *Transfer Pricing and Developing Economies: Handbook for Policy Makers and Practitioners*, Washington, D.C: World Bank
5. Dražić Lutitsky, I., Dragija. M., Primorac, M., Šimović, H. (2015) *Računovodstvo poreza*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb
6. *Ekonomski leksikon* leksikografskog zavoda Miroslav Krleža (1995) Zagreb: Masmedia
7. Gulin, D., et al. (2006) *Računovodstvo trgovačkih društava uz primjenu Međunarodnih računovodstvenih standarda i poreznih propisa*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
8. Jelčić, B. (2001) *Javne financije*. Zagreb: RRIF plus d.o.o.
9. Jelčić, B. et al. (2002) *Financijsko pravo i financijska znanost*. Zagreb: Narodne novine d.d.
10. Jelčić, B. i Bejaković, P. (2012) *Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj*. Zagreb: *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti*
11. Leko, V., Božina, L. (2005) *Novac, bankarstvo i financijske tržišta*. Zagreb: Adverta d.o.o.
12. Lončarić Horvat, O., Arbutina, H. (2007) *Osnove međunarodnog poreznog prava*. Zagreb: Narodne novine, d.d.
13. McClure, R., Lanis, R., Govendir, B., (2016) *Analysis of Tax Avoidance Strategies of Top Foreign Multinationals Operating in Australia: An Expose* Sydney: University of technology Sydney
14. Mishkin, F., Eakins, S. (2005) *Financijska tržišta i institucije*. Zagreb: MATE d.o.o.
15. Palan, R., Murphy, R., Chavagneux, C., (2009) *Tax Havens - How Globalization Really Works*, Cornell University Press - Cornell Studies in Money, Ithaca, United States
16. Prohaska, Z., Dimitrić, M., Blažić, H. (2012) *Financijska tržišta i institucije Republike Hrvatske u procesu uključivanja u Europsku uniju*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
17. Saunders, A., Millon Cornett, M. (2006) *Financijske institucije i tržišta*. Zagreb: Masmedia d.o.o.
18. Schilit, H. M., Perler, J. (2010) *Financial shenanigans: How to Detect Accounting Gimmicks & Fraud in Financial Reports*. New York: McGraw - Hill company
19. Stojanović, A. (2001) *Uloga i značaj banaka u suvremenom financijskom sustavu*.

- Doktorska disertacija. Zagreb: Ekonomski fakultet
20. Stojanović, A. Šimović, H. (ur.) (2016) *Aktualni problemi i izazovi razvoja financijskog sustava*, Zagreb: Ekonomski fakultet - Zagreb
 21. Šimović, J., Šimović, H. (2006) *Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Članci:

1. Belak, V. (2016) Agresivno računovodstvo pod povećalom forenzičnog računovodstva. *Računovodstvo revizija i financije*, 12/2016.
2. Bejaković, P. (2016) Bankarski sustav i porezna utočišta, *Porezni vjesnik*, 5/2016
3. Bratić, V. (2006) Porezni izdaci. *Financijska teorija i praksa*, 30(2), 195-196.
4. Čipek, K., Herceg, M., Uljanić Škreblin, I. (2017) Prethodni sporazum o transfernim cijenama. *Porezni vjesnik*, 7-8
5. Čevizović, I. (2015) Prijava poreza na dobit za 2014. godinu. *Računovodstvo i financije*, 1/2015.
6. Dalić, M. (2002) Usporedna analiza hrvatskog financijskog sustava i financijskih sustava naprednih tranzicijskih zemalja. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 27(92)
7. Dražić Lutitsky, I., Perić, M. (2010) Porezno planiranje unutar poreznog sustava Republike Hrvatske. *Računovodstvo i financije*, 11/2010
8. Dražić Lutitsky, I., Kliment, A. (2005) Porez na dodanu vrijednost na temelju računa - usporedba Hrvatske sa zemljama Europske unije, *Zbornik Ekonomskog fakulteta Pregledni znanstveni članak* (497.5:4-67 EU
9. Gadžo, S. (2016) Međunarodno porezno planiranje multinacionalnih korporacija s posebnim osvrtom na ulogu nematerijalne imovine I. *Pravo i porezi*, 4(16)
10. Gadžo, S. (2016) Međunarodno porezno planiranje multinacionalnih korporacija s posebnim osvrtom na ulogu nematerijalne imovine II. *Pravo i porezi*, 5(16)
11. Gulin, D. (2015) Problem procjene fer vrijednosti i kontrola pouzdanosti procjene. *Računovodstvo i financije*, 5/2015.
12. Huzjanić, B., (2006) Tajno društvo, mezzanini kapital, *Pravo i porezi broj 3.*, RRif d.o.o., Zagreb
13. Jakovčević, D. (2001) Bankovni potencijali, poslovna spajanja banaka i razvitak. *Ekonomski pregled*, 52(11-12), str. 1284 -1285.
14. Juriša, J., Dražić Lutitsky, I., (2012) Porezna evazija pomoću poreznih oaza, *Računovodstvo i financije*, 10/2012
15. Karačić, L. (2017) Što uređuje Zakon o administrativnoj suradnji. *Porezni vjesnik broj 4.*, Zagreb: Institut za javne financije
16. Leko, V. (2015) prezentacija, kolegij Financijska uslužna djelatnost, veljača 2015
17. Martinović, Ž., Legac, D. (2012) Agresivno porezno planiranje i iskorištavanje neusklađenosti između poreznih sustava. *Porezni vjesnik*, 11(12)
18. Mijatović, N. (2016) Pošteno oporezivanje: nove mjere Europske komisije za borbu protiv porezne utaje. *Porezni vjesnik*, 4/16
19. Sansing R., (2014) International Transfer Pricing, *Foundations and Trends in*

Accounting: Vol. 9: No. 1

20. Spajić, F. (2005) Pregled privremenih razlika i poreznih učinaka uz prijavu poreza na dobit za 2005. godinu (2006). *Računovodstvo i financije*, Zagreb, 4/2006.
21. Sertić, A. (2012) Pogodnosti temeljem ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. *Porezni vjesnik br. 2/2012*.
22. Šimović, J., Rogić Lugarić, T., Cindori, S. (2007) Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 14(2)
23. Šimović, H. (2008) Porezni poticaji za izgradnju konkurentnosti, *EFZG Working Paper Series*, No.3 lipanj 2008.
24. Šimović, H. (2009) Effective Corporate Income Tax Burden in Croatia, Zagreb *International Review of Economics & Business*, Vol. 12., No. 2, str. 107-121.
25. Šimović, H., Mihelja Žaja, M. (2010) Poticaji u sustavu poreza na dobit u Hrvatskoj i zemljama regije, *Računovodstvo i financije*, Zagreb, 4/2010.
26. Uljanić Škreblin, I. (2016) Dvije nove direktive u području oporezivanja. *Porezni vjesnik*, 7-8/2016
27. Vasilescu, G.L. (2010) Financing gap for smes and the mezzanine capital. *Ekonomska istraživanja*, 23 (3)

Pravni izvori:

1. Direktiva vijeća (EU) 2016/1164 Direktiva o utvrđivanju pravila protiv praksi izbjegavanja poreza kojima se izravno utječe na funkcioniranje unutarnjeg tržišta, Službeni list Europske unije, L 193/1 od 19.07.2016
2. Direktiva Vijeća (EU) 2017/952 o izmjeni Direktive (EU) 2016/1164 u pogledu hibridnih neusklađenosti s trećim zemljama, Službeni list Europske unije, L 144/1 od 29.05.2017
3. Narodne novine (2014) *Zakon o državnim potporama*. Zagreb: Narodne novine d.d., 47/14
4. Narodne novine (2015) *Stečajni zakon*. Zagreb: Narodne novine d.d., 71/15
5. Narodne novine (2015) *Zakon o izmjenama i dopunama zakona o potrošačkom kreditiranju*. Zagreb: Narodne novine d.d., 102/15
6. Narodne novine, (2016) *Zakon o porezu na dohodak*. Zagreb, Narodne novine d.d., 115/16:
7. Narodne novine (2015) *Zakon o poticanju ulaganja*. Zagreb: Narodne novine d.d., 102/15
8. Narodne novine (2016) *Odluka o objavi kamatne stope na zajmove između povezanih osoba*. Zagreb: Narodne novine d.d., 123/16
9. Narodne novine (2016) *Pravilnik o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja*. Zagreb: Narodne novine d.d., 95/16
10. Narodne novine (2008) *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnim zonama*. Zagreb: Narodne novine d.d., 85/08:
11. Narodne novine (2017) *Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkom društvima od sistemskog značaj za Republiku Hrvatsku*. Zagreb: Narodne novine d.d., 32/17

12. Narodne novine (2016) *Opći porezni zakon*. Zagreb, broj: 115/16, Narodne novine d.d.
13. Narodne novine, *Zakon o proračunu*. Zagreb, broj: 87/08, 136/12, 15/15, Narodne novine d.d.
14. Narodne novine, *Zakon o trgovačkim društvima*. Zagreb, broj: 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, Narodne novine d.d.
15. Narodne novine, *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*. Zagreb, broj: 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, Narodne novine d.d.,
16. Narodne novine, *Zakon o računovodstvu*. Zagreb, broj: 78/15, 134/15, 120/16 Narodne novine d.d
17. Narodne novine, *Zakon o tržištu kapitala*. Zagreb, broj: 88/08, 146/08, 74/09, 54/13, 159/13, 18/15, 110/15, 123/16, Narodne novine d.d.,
18. Narodne novine, *Odluka o klasifikaciji plasmana i izvan bilančnih obveza kreditnih institucija*. Zagreb, broj: 41/14 i 28/17, Narodne novine d.d.,
19. Narodne novine, *Zakon o porezu na dobit*. Zagreb, broj: 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13, 143/14, 50/16, 115/16, Narodne novine d.d
20. Narodne novine, *Pravilnik o porezu na dobit*. Zagreb, broj: 95/05, 133/07, 156/08, 146/09, 123/10, 137/11, 61/12, 146/12, 160/13, 12/14, 157/14, 137/15, 1/17, Narodne novine d.d.
21. Narodne novine, *Zakon državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu*. Zagreb, broj: 109/07, 134/07, 152/08, 14/14 Narodne novine d.d.
22. Narodne novine, *Odluka o jamstvenom kapitalu kreditnih institucija*. Zagreb, broj: 41/09, 75/09, 2/10. i 118/11: Narodne novine d.d.,
23. Narodne novine *Pomorski zakonik*. Zagreb, broj: 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15 Narodne novine d.d.
24. Narodne novine, *Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave*. Zagreb, broj: 117/93, 69/97, 33/00, 73/00, 127/00, 59/01, 107/01, 117/01, 150/02, 147/03, 132/06, 26/07, 73/08, 25/12, 147/14, 100/15, 115/16 Narodne novine d.d.
25. Narodne novine (2015) *Zakon o kreditnim institucijama*. Zagreb, broj: 159/13, 19/15, 102/15, Narodne novine d.d.
26. Narodne novine (2009) *Zakon o posebnom porezu na plaće mirovine i druge primitke*. Zagreb: Narodne novine d.d., 94/09.
27. Narodne novine (2017) *Zakon o izmjenama i dopunama državnog proračuna Republike Hrvatske za 2017. godinu i projekcije za 2018. i 2019. godinu*. Zagreb: Narodne novine d.d., 113/17.
28. Narodne novine (2017) *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnim porezima (2017)* Zagreb: Narodne novine d.d., 101/17.
29. Narodne novine (2016) *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnim porezima (2017)* Zagreb: Narodne novine d.d., 115/16.
30. Narodne novine (2007) *Odluka o Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007. - NKD 2007.*, Zagreb, Narodne novine d.d., 58/07.
31. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja, (2015) Zagreb: Narodne novine broj

86/15.

32. Uredba (EZ) br. 1606/2002 Europskog Parlamenta i Vijeća od 19. srpnja 2002. o primjeni međunarodnih računovodstvenih standarda, Službeni list Europske unije L 243/1 od 19.07.2002.

Studije i izvješća:

1. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A Fair and Efficient Corporate Tax System in the European Union: 5 Key Areas for Action, Brussels, 17. June 2015, COM(2015)302 final., str. 5.
2. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. on an External Strategy for Effective Taxation, Brussels, 28. January 2016, COM(2016)24 final
3. Prijedlog Direktive Vijeća o zajedničkoj osnovici poreza na dobit COM/2016/0685 final - COM/2016/0685 final - 2016/0337 (CNS)
4. Prijedlogu Direktive o zajedničkoj konsolidiranoj poreznoj osnovici (2016) Strassbourg 25.10.2016. (COM) 685 .
5. HNB (2011) Bilten o bankama broj 29.
6. HNB (2017) Bilten o bankama broj 30.
7. OECD (2010) Addressing Tax Risks Involving Bank Losses
8. OECD (2010) *Model Tax Convention on Income and Capital*, OECD Publications
9. OECD (2015) Final reports: OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project
10. OECD (2017) Handbook on Effective Tax Risk Assessment
11. OECD (2017) Inclusive Framework on BEPS A global answer to a global issue
12. OECD (2010) Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations

Internet izvori:

1. Agrokor. Revidirana financijska izvješća za 2016. godinu - [online]. Zagreb: Revidirana financijska izvješća, str. 10. i str 11. Dostupno na: <http://www.agrokor.hr/hr/vijesti/prezentacija-revidiranih-financijskih-izvjestaja-za-2016/> [09. listopada 2017.]
2. Code of conduct for business taxation tax measures covered (1998), Official Journal of the European Community. Dostupno na: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998Y0106\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998Y0106(01)&from=EN) [19. rujna 2017.]
3. Dnevnik - [online]. Zagreb: Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/tko-je-odgovoran-ante-ramljak-podnio-kaznenu-prijavu-samo-protiv-ivice-todorica---492144.html> [11. listopada 2017.]
4. Državni zavod za statistiku, Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/.../MSI%20BRUTO%20DOMACI%20PROIZVOD.xls [25. rujna 2017.]
5. Europska komisija: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2017/12/05/taxation-council-publishes-an-eu-list-of-non-cooperative->

- jurisdictions [07. prosinac 2017]
6. E-savjetovanja – [online]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/Econ/MainScreen?entityId=6283> [29. studeni 2017.]
 7. Godišnjak ministarstva financija za 2015. godinu – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija-Porezna uprava. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/GODISNJAK%202015.pdf>, [17. rujna 2017.]
 8. Hrvatska narodna banka. Bilten o bankama – [online]. Zagreb: Bilten o bankama broj: 20, 22, 24 ,27, 29, 30. Dostupno na: <http://old.hnb.hr/publikac/bilten-o-bankama> [10. rujna 2017.]
 9. Hrvatska narodna banka. Financijski sustav RH – [online]. Zagreb: HNB. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>, [19. kolovoza 2017.]
 10. Iz obrazloženja prijedloga Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/sjednice/250-sjednica-vlade-republike-hrvatske/17625> [15. rujna 2017.]
 11. Kesner-Škreb, M. i Kuliš, D. (2010). *Porezni vodič* [online]. Zagreb: Institut za javne financije. Dostupno na: http://www.ijf.hr/porezni_vodic/05-05/porezi.pdf [06. rujna 2017.]
 12. Ministarstvo financija, Vremenske serije podataka – [online]. Zagreb: Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/vremenske-serije-podataka> [25. rujna 2017.]
 13. Ministarstvo financija, Godišnji proračun - [online]. Zagreb: Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/drzavni-proracun-arhiva-uvic> [25. rujna 2017.]
 14. Nacionalni programa reformi 2016. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-semester-national-plan_croatia_2016_hr.pdf
 15. Obrazac PD, prijava poreza na dobit, Dostupno na: https://www.porezna-uprava.hr/HR_obrasci/Documents/POREZ%20NA%20DOBIT/PD.pdf [9. studeni 2017.]
 16. OECD, Dostupno na: <http://www.oecd.org/ctp/beps.htm> [19. rujna 2017.]
 17. Porezna uprava – [online]. Zagreb: Ministarstvo financija-Porezna uprava. Dostupno na: https://www.poreznauprava.hr/hr_propisi/_layouts/in2.vuk.sp.propisi.intranet/propisi.aspx?id=gru1&povj=true&ver=0 [09. rujna 2017.]
 18. Porezna uprava, Informacijski ustava Porezne uprave - interni podaci na datum 21. srpnja 2017.
 19. Poslovni dnevnik – [online]. Dostupno na: <http://www.poslovni.hr/trzista/i-barclays-pod-istragom-zbog-afere-libor-175728> [18. rujna 2017.]
 20. Republika Hrvatska – Ministarstvo vanjskih i europskih poslova – [online]. Zagreb: Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonskiprociscena.pdf> [13. rujna 2017.]
 21. Sudski registar - Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske, Dostupno na: <https://sudreg.pravosudje.hr/registar/f?p=150>: [13. rujna 2017.]
 22. Uputa o sastavljanju i podnošenju porezne prijave obveznika poreza na dobit i obračunavanju poreza na dobit po godišnjem obračunu za 2015. godinu – [online]. Dostupno na: <http://www.porezna->

- uprava.hr/HR_publicacije/Lists/mislenje33/Display.aspx?id=19377, [16. rujna 2017.]
23. Vlada Republike Hrvatske [online]. Zagreb: Dostupno na:
<https://vlada.gov.hr/vijesti/hrvatskom-saboru-upucen-prijedlog-drzavnog-proracuna-republike-hrvatske-za-2018-godinu-te-rebalans-proracuna-za-2017/22755> [13. rujna 2017.]

SAŽETAK

U ovom radu je prikazan sustav oporezivanja dobiti u Republici Hrvatskoj te utjecaj poreza na dobit na prihode državnog proračuna. Obzirom da je kod oporezivanja dobiti izražena mogućnost poreznog planiranja, pojašnjena je razlika između poreznog planiranja kao očekivanog ponašanja poreznih obveznika i neočekivanog, agresivnog poreznog planiranja. U radu su prikazani uočeni dostupni mehanizmi iz zakonskih propisa, računovodstvenih standarda, specifičnih financijskih instrumenata ili subjekata, koje obveznici poreza na dobit ovisno o namjerama mogu koristiti za planiranje svoje porezne obveze. Globalizacija, razvoj informacijske tehnologije i digitalizacije, pojava multinacionalnih kompanija, postojanje razvijenih međunarodnih pravnih normi značajno su utjecali na razvoj poreznog planiranja od onoga očekivanog i prihvatljivoga do agresivnog poreznog planiranja, koje za rezultat ima neočekivano premještanje dobiti s područja gdje nastaje na područje s povoljnijim poreznim režimom.

Problem premještanja dobiti je globalni problema, stoga su u ovom radu iznesene mjere koje je preložio OECD uz podršku skupine G20 i Europske komisije, kako bi se spriječilo agresivno porezno planiranje i premještanje dobiti poznate pod nazivom BEPS mjere, a posebno su iznesene mjere koje je Europska komisija već usvojila.

U ovom radu posebno su izdvojene banke kao specifična, brojčano mala, kategorija obveznika poreza na dobit. Izvršena je analiza poreznih obveza banaka koje posluju na području Republike Hrvatske u razdoblju od 2007. do 2016. godine, iz koje se može uočiti da banke značajno participiraju u ukupnoj poreznoj obvezi. Prikazani su određeni dostupni mehanizmi poreznog planiranja koji su više prilagođeni bankovnom sustavu u odnosu na ostale obveznike poreza na dobit.

Ključne riječi: dobit, porez na dobit, porezna osnovica, proračun, banke, porezno planiranje, agresivno porezno planiranje, povezane osobe, transferne cijene, međunarodne pravne norme, premještanje dobiti, financijska imovina.

SUMMARY

This paper presents the system of profit taxation in the Republic of Croatia and the impact of the profit tax on the state budget revenues. Considering that in profit taxation there is a strong possibility of tax planning, the difference between tax planning as the expected behavior of taxpayers and unexpected, aggressive tax planning is also explained. The paper presents the observed accessible mechanisms of regulations, accounting standards, specific financial instruments or entities, which corporate taxpayers, depending on their intentions, can use for planning their tax liability. Globalization, the development of information technology and digitization, the emergence of multinational companies, the existence of developed international legal norms, have had a significant impact on the development of tax planning, from the expected and acceptable to aggressive tax planning, with the unexpected result of shifting of profits from the area where they are generated to the area with a more favorable taxation regime.

The problem of profit shifting is a global problem, and this paper outlines the measures proposed by the OECD, with the support of the G20 and the European Commission, to prevent aggressive tax planning and profit shifting, known as the BEPS measures, and in particular the measures that the European Commission has already adopted.

In this paper, banks are distinguished as a specific, numerically small, category of corporate taxpayers. An analysis of tax liabilities of banks operating on the Croatian territory in the period from 2007 to 2016 is performed, from which it can be seen that banks participate significantly in the overall tax liability. Certain available tax planning mechanisms that are more tailored to the banking system than to other corporate taxpayers are also presented.

Keywords: profit, profit taxation, tax base, budget, banks, tax planning, aggressive tax planning, related persons, transfer pricing, international legal norms, profit shifting, financial assets.

POPIS TABLICA, GRAFIKONA, SLIKA

Popis tablica

Tablica 1. Struktura Hrvatskog poreznog sustava.....	4
Tablica 2. Pregled porezne olakšice prema Zakonu o poticanju ulaganja.....	9
Tablica 3. Porezne olakšice na području Grada Vukovara i potpomognutim područjima	11
Tablica 4. Pregled poreznih stopa po državama	14
Tablica 5. Najznačajnije kategorije prihoda državnog proračuna (u mil. kuna)	15
Tablica 6. Udio poreznih prihoda u prihodima proračuna u razdoblju od 2007. do 2017. godine (u mil. kuna).....	16
Tablica 7. Pregled prihoda državnog proračuna s osnove poreza i poreza na dobit (u mil. kuna)	18
Tablica 8. Razlika između planiranih i ostvarenih prihoda proračuna od poreza na dobit u razdoblju od 2007. do 2017. godine (u mil. kuna)	19
Tablica 9. Pregled porezno priznatih amortizacijskih stopa.....	31
Tablica 10. Struktura hrvatskog financijskog sustava	63
Tablica 11. Pregled porezne obveze banaka i ukupnog iznosa ostvarenih poreznih olakšica nedostupnih bankama u razdoblju od 2007. do 2016. godine (mil. kuna)	66
Tablica 12. Prihodi, rashodi, troškovi vrijednosnog usklađenja rezerviranja za identificirane gubitke i porezne obveze banaka (u mil. kuna).....	70
Tablica 13. Ukupan broj obveznika poreza na dobit, zaposlenih u odnosu na banke	76
Tablica 14. Pregled broja poduzetnika i zaposlenih u sektoru financija i osiguranja.....	77
Tablica 15. Pregled porezne obveze banaka, velikih banaka i ostalih poduzetnika (u mil. kuna)	78
Tablica 16. Pregled obveze poreza na dobit sektora financija i osiguranja (u mil. kuna).....	79
Tablica 17. Udio poreza na dobit banaka u strukturi poreznih proračunskih prihoda (u mil. kuna)	80
Tablica 18. Skraćeni sadržaj prijave poreza na dobit i poreznog rezultata	81
Tablica 19. Pregled računovodstvene dobiti, gubitka i porezne osnovice (u mil. kuna).....	82
Tablica 20. Pregled računovodstvene dobiti, gubitaka, porezne osnovice i porezne obveze banaka (u mil. kuna)	84
Tablica 21. Razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banka	85
Tablica 22. Prikaz računovodstvene dobiti, gubitaka, porezne osnovice i porezne obveze velikih banaka (u mil. kuna).....	87
Tablica 23. Usklađenje vrijednosti financijske imovine (u mil. kuna).....	88
Tablica 24. Ostali rashodi, ostali prihodi i druga povećanja dobiti (u mil. kuna)	88
Tablica 25. Rashodi od nerealiziranih gubitaka (u mil. kuna).....	89
Tablica 26. Kamate između povezanih osoba (u mil. kuna)	89
Tablica 27. Porezno nepriznati troškovi rezerviranja (u mil. kuna)	90
Tablica 28. Porezno nepriznati troškovi amortizacije (u mil. kuna)	90
Tablica 29. Prihodi od dividendi i udjela u dobiti (u mil. kuna)	91
Tablica 30. Nerealizirani dobiti i ostali rashodi ranijih razdoblja (u mil. kuna).....	91
Tablica 31. Umanjenje dobiti za ostale prihode i rashode (u mil. kuna).....	92

Popis grafikona

Grafikon 1. Propisane stope poreza na dobit u razdoblju od 1995. – 2014. godine	13
Grafikon 2. Pregled prihoda proračuna od poslovanja i prihoda od poreza	17
Grafikon 3. Troškovi vrijednosnog usklađenja i rezerviranja za identificirane gubitke	70
Grafikon 4. Troškovi vrijednosnog usklađenja i rezerviranja za identificirane gubitke i porezne obveze banaka.....	71

Grafikon 5. Usporedba porezne obveze banaka i ukupnog sektora financija i osiguranja.....	79
Grafikon 6. Kretanja računovodstvene dobiti, gubitka i porezne osnovice.....	83
Grafikon 7. Usporedba iskazanih uvećanja i umanjenja kod banaka	85
Grafikon 8. Trend razlika između računovodstvene dobiti i porezne osnovice banaka	86

Popis slika

Slika 1. Google strategija poreznog planiranja.....	55
---	----

ŽIVOTOPIS

Ime i prezime:	Marijana Herceg
Datum rođenja:	23. studenoga 1971.
Adresa:	10020 Zagreb, Jaruščica 9
Mobitel:	00385 91 589 6889
E-mail:	marijana.hercegl@gmail.com

Obrazovanje

2015.-2018.	Specijalistički poslijediplomski studij, smjer: Financijske institucije i tržišta, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
1990.-1996.	Poslovna ekonomija, smjer: Marketing, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
1986.-1990.	CUOO Ferdo Palac, Grude, BiH, smjer: Matematika i informatika

Radno iskustvo

2008.-2018.	Ministarstvo financija, Porezna uprava, Središnji ured, Viša uprava savjetnica - specijalist
2005.- 2008.	Ministarstvo financija, Porezna uprava, Područni ured Zagreb, Ispostava Zaprešić, Referent za upravne poslove
1998.-1999.	Obrt Rotoplast vl. Miroslav Budimić, Administrativni radnik
1998.-1999.	Diona d.o.o., Zagreb, Pripravnik - komercijalist
1995.-1997.	Kulina d.o.o., djelatnica u mjenjačnici

Vještine

- MS Office paket, Internet
- Engleski jezik – aktivno
- Vozačka dozvola – B kategorija

PRILOZI

Prilog 1. Skraćeni pregled podataka iskazanih u prijavama poreza na dobit banaka u razdoblju od 2007. do 2016. godine³³⁹

Broj	NAZIV	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1.	UKUPNI PRIHODI	25.581,4	30.808,2	31.173,6	29.535,5	30.260,3	29.319,2	26.152,8	26.595,7	25.720,8	25.718,4
2.	UKUPNI RASHODI	20.472,8	25.070,9	26.997,7	25.232,7	25.797,7	26.087,9	25.435,3	24.365,8	30.736,9	19.540,9
3.	DOBIT	5.143,2	5.891,4	4.834,5	4.661,8	4.814,8	4.013,0	1.970,2	3.443,2	550,7	6.576,8
4.	GUBITAK	34,6	154,1	658,5	359,1	352,2	781,7	1.252,7	1.213,3	5.566,8	399,3
II. POVEĆANJE DOBITI/ SM		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5.	Amortizacija	1,0	1,1	0,7	1,8	1,4	2,1	5,3	62,6	6,1	1,9
6.	70% troškova reprezentaci	35,0	34,5	25,1	26,4	29,5	30,0	28,5	31,5	25,4	25,5
7.	30% troškova za osobni p	8,4	13,9	9,7	8,3	8,8	9,0	7,4	7,3	6,2	5,9
8.	Manjkovi na imovini izna	2,1	3,8	3,8	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
9.	Rashodi utvrđeni u postu	1,9	0,8	1,5	0,0	0,0	0,0	49,5	0,0	0,1	0,0
10.	Troškovi prisilne naplate	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,2
11.	Troškovi kazni za prekrša	0,8	1,5	0,9	7,5	1,6	0,9	1,1	0,2	1,6	1,3
12.	Zatezne kamate između p	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13.	Povlastice i drugi oblici i	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
14.	Rashodi darovanja iznad	0,6	1,2	0,7	0,3	1,3	0,1	0,1	0,2	0,1	0,5
15.	Kamate na zajmove dioni	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0
16.	Kamate između povezanih	43,5	3,2	50,3	16,7	31,7	25,3	15,0	60,3	71,1	73,5
17.	Rashodi od nerealiziranih	115,5	394,7	19,1	144,5	62,5	52,4	76,6	45,3	399,8	83,3
18.	Amortizacija iznad propis	9,0	4,0	1,9	1,7	1,7	12,1	22,1	100,6	21,4	169,7
19.	Iznos povećanja porezne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
20.	Vrijednosno usklađenje i	36,5	24,8	42,3	51,3	36,2	86,4	172,3	195,7	227,5	233,3
21.	Vrijednosno usklađenje z	0,2	0,0	0,0	0,0	5,3	0,0	0,0	74,5	4,6	11,7
22.	Vrijednosno usklađenje f	305,6	1.593,2	347,1	1.420,1	923,3	941,4	701,6	177,0	1.393,5	238,3
23.	Troškovi rezerviranja	51,0	165,6	96,7	88,1	131,9	131,0	164,9	268,9	354,8	483,9
24.	Povećanja porezne osnov	146,2	142,2	169,8	144,2	109,9	104,2	130,8	146,5	351,9	336,0
25.	Povećanje dobiti za ostal	699,0	673,1	612,6	684,2	651,3	599,3	506,4	389,3	337,9	316,0
26.	UKUPNA POVEĆANJA	1.456,5	3.057,7	1.382,4	2.595,5	1.996,9	1.995,1	1.881,6	1.559,9	3.202,2	1.981,3
III. SMANJENJE DOBITI/ PO		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
27.	Prihodi od dividendi i udj	240,2	433,2	354,1	294,1	464,4	309,5	195,9	215,8	349,5	773,9
28.	Reinvestirana dobit	0,3	29,3	18,3	12,7	15,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
29.	Prihodi od naplaćenih otp	16,1	14,6	8,4	10,1	0,6	0,2	0,3	0,4	2,0	1,2
30.	Nerealizirani dobiti i osta	257,8	376,8	1.558,5	521,2	982,7	701,3	847,0	1.204,4	684,1	742,5
31.	Smanjenje dobiti za ostak	438,2	562,2	768,2	716,5	712,8	772,2	638,3	777,9	659,4	667,9
32.	Smanjenje dobiti zbog pr	0,7	1,2	1,4	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
33.	Trošak amortizacije koji r	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6	0,0
34.	Ukupni iznos državnih po	20,0	21,4	36,5	66,7	39,7	28,5	11,6	14,4	13,5	15,2
34.1.	Državna potpora za obraz	18,3	21,4	14,5	15,2	16,2	16,1	11,6	14,4	13,5	15,2
34.2.	Državna potpora za istraž	0,0	0,0	22,0	51,5	23,5	12,4	0,0	0,0	0,0	0,0
35.	UKUPNA SMANJENJA	973,3	1.438,9	2.745,4	1.622,0	2.215,5	1.811,9	1.693,1	2.213,0	1.709,2	2.200,7
IV. POREZNA OSNOVICA		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
37.	Preneseni porezni gubita	54,2	3,7	0,0	69,2	8,9	80,2	0,0	140,6	16,1	815,1
VI. POREZNA OBVEZA		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
42.	Porezna osnovica	5.534,8	7.474,4	3.548,3	5.240,3	4.208,7	3.984,9	1.975,9	2.471,7	695,2	4.407,6
VIII. POREZNA OBVEZA NA		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
55.	Porezna obveza za uplatu	1.106,1	1.492,7	708,6	1.102,5	897,7	792,5	394,5	493,8	138,8	880,7
* banke u promatranom razdoblju nisu koristile porezne olakšice za potpomognuta područja											
* uračunati porez plaćen u inozemstvu nije prikazan											

Izvor: obrada autorice interni podaci Porezne uprave od 21. srpnja 2017.

³³⁹ Detaljniji sadržaj i opis pojedinih točaka iz Obrascu PD sadržan je u članku 47. Pravilnika o porezu na dobit.